

Wydział Nauk Politycznych
i Studiów Międzynarodowych
Uniwersytet Warszawski

**Inwazja Rosji na Ukrainę.
Społeczeństwo i polityka wobec kryzysu uchodźczego
w pierwszym miesiącu wojny**

**Raport roboczy - *Working Paper*
Katedry Polityki Społecznej**

opracowany przez zespół:

prof. dr hab. Grażyna Firlit-Fesnak, dr hab. Emilia Jaroszewska, dr hab. Łukasz Łotocki,
dr Justyna Łukaszewska-Bezulska, dr Małgorzata Ołdak, dr Piotr Zawadzki,
dr hab. Cezary Żołędowski (prof.ucz.), dr Tomasz Żukowski

Warszawa, marzec 2022

Spis treści

Wstęp	3
Cezary Żołędowski	
Nowi uchodźcy w Europie. Przemieszczenia zewnętrzne z Ukrainy między 24.02. i 24.03.2022 r.....	4
Grażyna Firlit-Fesnak	
Działania administracji publicznej wobec uchodźców wojennych z Ukrainy w Polsce – pierwszy miesiąc budowania systemu pomocy	10
Małgorzata Ołdak	
Spółczesność obywatelska w Polsce wobec kryzysu uchodźczego w pierwszym miesiącu wojny. Wybrane przykłady.....	23
Emilia Jaroszewska	
Napływ uchodźców z Ukrainy jako wyzwanie dla polskiego systemu ochrony zdrowia – doświadczenia pierwszego miesiąca wojny.....	37
Piotr W. Zawadzki	
Pierwsze konsekwencje inwazji Rosji na Ukrainę dla polskiego rynku pracy.....	51
Justyna Łukaszewska-Bezulska	
Znaczenie mediów społecznościowych w pierwszych tygodniach po inwazji Rosji na Ukrainę	62
Tomasz Żukowski	
Polacy o uchodźcach z Ukrainy. Przegląd badań opinii publicznej z marca 2022 r.	71
Łukasz Łotocki	
Kryzys uchodźczy w Polsce w dyskursie publicznym w państwach zachodnich - refleksje po pierwszym miesiącu wojny.....	78
Tomasz Żukowski	
Suplement - Kryzys uchodźczy w Polsce w polskim dyskursie publicznym	87

Wstęp

Niniejszy raport jest wynikiem intensywnych prac zespołu Katedry Polityki Społecznej Wydziału Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego realizowanych od początku inwazji Rosji na Ukrainę (24 lutego 2022 r.) do ostatnich dni marca 2022 r. Dramatyzm wojny mającej miejsce tuż za granicą Polski, przywołujący skojarzenia z tragicznymi obrazami znanymi z XX wieku sprawił, że Katedra podjęła się zadania systematycznego monitorowania sytuacji. Głównym przedmiotem monitoringu były okoliczności i skutki społeczno-polityczne masowego napływu uchodźców z Ukrainy do Polski.

W raporcie uwzględniono pierwsze dane, informacje i komentarze dotyczące Polski odnosząc się do takich zagadnień jak: dynamika i skala napływu uchodźców, działania administracji publicznej, reakcja społeczeństwa obywatelskiego, wyzwania dla systemu ochrony zdrowia, konsekwencje dla rynku pracy, znaczenie mediów społecznościowych w sytuacji kryzysowej, wyniki badań opinii publicznej oraz debata polityczna i medialna.

Sytuacja związana z atakiem Rosji na Ukrainę oraz konsekwencjami tego ataku zmienia się bardzo dynamicznie. Wybrane informacje mogą szybko dezaktualizować się, a dostępne dane często nie są kompletne. Niniejszy raport ma charakter roboczy i sygnałowy. Zespół autorski jest świadomy wynikających stąd słabości opracowania, w tym jego selektywności, niekiedy niekompletności czy możliwych problemów z weryfikowalnością wybranych danych i informacji. Autorzy uznali jednak, że warto – w sposób możliwie syntetyczny i uwzględniający różne punkty widzenia – zgromadzić w jednym miejscu dane, informacje i refleksje podsumowujące pierwszy miesiąc trwania wojny z perspektywy polityki społecznej, dostępne na bieżąco. Raport stanowi więc przyczynek do bardziej długofalowych i pogłębionych badań.

Dr hab. Łukasz Łotocki

Kierownik Katedry Polityki Społecznej

Nowi uchodźcy w Europie. Przemieszczenia zewnętrzne z Ukrainy między 24.02. i 24.03.2022 r.

Agresja wojsk Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, rozpoczęta 24.02., powoduje potencjalnie największe przemieszczenia uchodźcze w Europie od lat II wojny światowej i bezpośrednio po jej zakończeniu. Liczba uciekinierów z Ukrainy szybko przekroczyła liczbę poszukujących ochrony prawnej i możliwości wjazdu do Unii Europejskiej od połowy poprzedniej dekady, w czasie tzw. kryzysu uchodźczego. W latach 2015-2016, stanowiących kulminację tych wydarzeń, w UE zarejestrowano 2383,7 tys. wniosków o azyl, przy czym nie wszystkie z nich zostały rozpatrzone pozytywnie (w fazie „stabilizacji” tego kryzysu w latach 2017-2021 przyjęto dalszych 2747,8 tys. wniosków¹, ponownie w zdecydowanej większości od obywateli państw azjatyckich - głównie Iraku, Syrii i Afganistanu - i afrykańskich). Tymczasem według raportu ONZ z 16.03., po zaledwie trzech tygodniach wojny Ukrainę opuściło 3,3 mln uciekinierów, a kolejnych 6,5 mln stało się uchodźcami wewnętrznymi, głównie w jej zachodniej części (łącznie stanowili oni 23% populacji napadniętego kraju)². Według danych Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców (UNHCR), sumujących skutki miesiąca trwania konfliktu, do 24.03. w sąsiadujących z Ukrainą państwach zarejestrowano napływ prawie 3726 tys. uchodźców (tabela 1).

Tabela 1. Napływ uchodźców z Ukrainy do sąsiednich państw (24.02.-24.03.2022 r.)

Państwo	N	%
Polska	2206119	59,21
Rumunia	572754	15,37
Mołdawia	376748	10,11
Węgry	336701	9,04
Federacja Rosyjska	271254	7,28
Słowacja	263939	7,08
Białoruś	6341	0,17
Razem	3725806	100,0

Źródło: zestawienie na pdst. danych UNHCR, <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (dostęp 25.03.2022).

¹ Eurostat, *Asylum applicants by type of applicant, citizenship, age and sex - annual aggregated data*, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_asyappctza&lang=en (dostęp: 24.03.2022).

² <https://dorzeczy.pl/kraj/278167/straz-graniczna-nowe-dane-dot-uchodzcow-z-ukrainy-w-polsce.html> (dostęp 18.03.2022).

Dane UNHCR nie są pełne. Nie obejmują wcześniejszych (po 2014 r.) uchodźców z Krymu i Donbasu (choć wskazują, że bezpośrednio przed wybuchem wojny, w dniach 21-23.03. do Rosji przeniosło się 117 tys. mieszkańców samowwanych republik Doniecka i Ługańska), a przede wszystkim nie uwzględniają tych obywateli Ukrainy, których konflikt zastał poza krajem i którzy w związku z nim zdecydowali się pozostać za granicą. Ponadto liczba uciekinierów z Ukrainy cały czas rośnie i trudno jest prognozować kiedy i na jakim poziomie się zatrzyma. Biuro UNHCR przewiduje, że w UE będzie ich niebawem 6,5-7 mln³. Zależy to od dalszego przebiegu wojny ukraińsko-rosyjskiej.

Część uchodźców przemieszcza się do dalszych państw, choć dane na ten temat są jedynie przybliżone. Pomijając specyficzną sytuację uciekinierów w Rosji i na Białorusi, spośród pozostałych sąsiadów Ukrainy w Polsce, na Węgrzech i Słowacji zatrzymuje się po przekroczeniu granicy większość uchodźców, podczas gdy w Rumunii i Mołdawii jest to wyraźna mniejszość⁴. Raport ONZ z 19.03. wskazuje, że do innych państw trafiło 304 tys. uchodźców⁵, czyli co dziesiąty przekraczający zachodnie i południowe granice Ukrainy. Faktycznie takich przemieszczających się dalej jest znacznie więcej. Precyzyjne ustalenie ich liczby utrudniają odmienne sposoby rejestrowania migrantów w różnych państwach, a przede wszystkim brak kontroli na wewnętrznych granicach UE oraz relatywnie duża i zwiększająca się mobilność uciekinierów w obrębie Unii. Np. w Niemczech, będących celem destynacji wielu uchodźców, do 21.03. odnotowano 225,4 tys. przybyszów z Ukrainy. Jednak dane te obejmują tylko osoby zarejestrowane w ośrodkach recepcyjnych i urzędach dla obcokrajowców, pomijają natomiast przybyłych do rodzin i znajomych w ruchu bezwizowym⁶. Poza Niemcami, w ciągu pierwszych tygodni wojny liczni uchodźcy z Ukrainy trafili też do Czech (270 tys.)⁷, a ponadto do: Bułgarii (78 tys.), Włoch (59,6 tys.), Estonii (25,2 tys.), Litwy (23,8 tys.) i Francji (20 tys.)⁸. Część z nich kontynuowała przemieszczanie do kolejnych państw, np. ponad połowa przybyłych do Bułgarii i przeszło co czwarty uchodźca, który znalazł się na terytorium Estonii⁹. Uchodźcy, którzy decydują się na wyjazd

³ <https://300gospodarka.pl/news/uchodzcy-z-ukrainy-w-polsce-liczba> (dostęp 25.03.2022).

⁴ Fragmentaryczne dane z pierwszej dekady marca wskazują, że z Mołdawii wyjechało dalej 68%, a z Rumunii aż 82% uciekinierów z Ukrainy. Część pozostających w tych państwach to etniczni Mołdawianie i Rumuni.

⁵ https://pl.wikipedia.org/wiki/Ukrai%C5%84ski_kryzys_uchod%C5%BAczy (dostęp 25.02.2022).

⁶ <https://www.dw.com/pl/uchod%C5%BAcy-z-ukrainy-niemcy-apeluj%C4%85-o-solidarno%C5%9B%C4%87/a-61199079> (dostęp:25.03.2022).

⁷ *Czech Republic on the verge of its capacity to handle more refugees*, <https://www.expats.cz/czech-news/article/czech-republic-unable-to-absorb-more-ukrainian-refugees> (dostęp 25.02.2022).

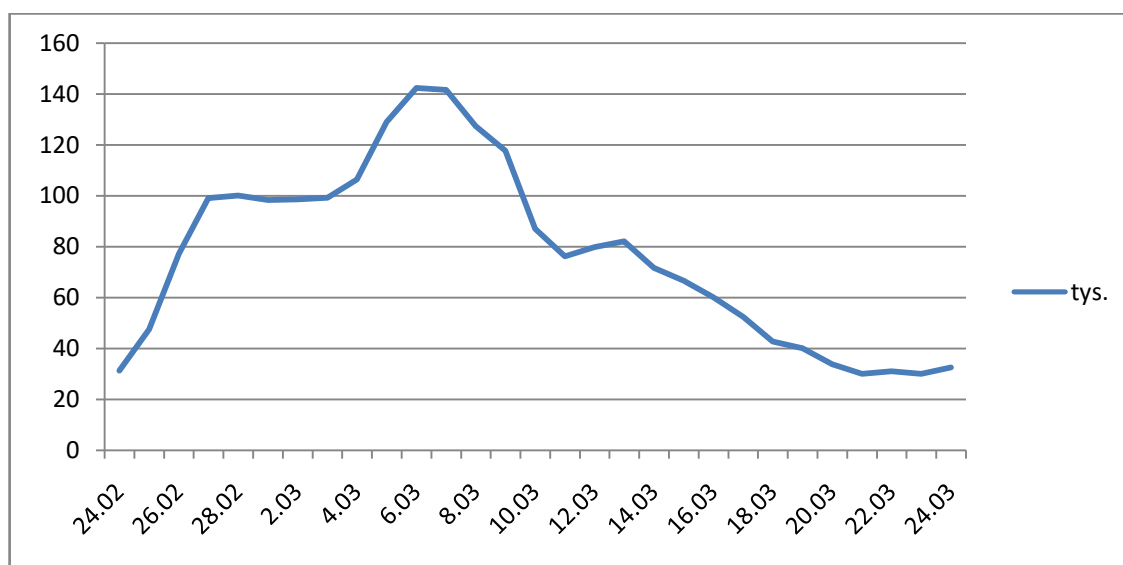
⁸ Dane te są porównywalne w ograniczonym stopniu, bo ukazują liczbę uchodźców od 17.03. do 21.03.2022 r.

⁹ *More than 25,000 refugees have arrived in Estonia*, <https://news.err.ee/1608536743/more-than-25-000-refugees-have-arrived-in-estonia> (dostęp 25.03.2022).

z Polski, w zdecydowanej większości kierują się do Niemiec i Czech¹⁰ (część z nich trafia następnie do Austrii), a ponadto niewielkie grupy także do państw bałtyckich i dalej, do państw skandynawskich. Absorpcyjna rola państw nie graniczących z Ukrainą będzie się zwiększała w miarę przedłużania wojny i rozwijania sieci migracyjno-uchodźczych.

Polska jest państwem odgrywającym od początku rosyjskiej agresji najważniejszą rolę w przyjmowaniu uchodźców z Ukrainy. Zestawienia poniżej przedstawiają dynamikę ich napływu w pierwszym miesiącu wojny.

Wykres 1. Uciekinierzy z Ukrainy przekraczający granicę Polski między 24.03. i 24.03.2022 r. w ujęciu dobowym (w tys.)

Źródło: zestawienie na pdst. danych Straży Granicznej (Twitter SG).

Tabela 2. Uciekinierzy z Ukrainy przekraczający granicę Polski między 24.03. i 24.03.2022 r. w ujęciu dobowym (w tys.)

24.02	25.02	26.02	27.02	28.02	1.03	2.03	3.03	4.03	5.03	6.03	7.03	8.03	9.03	10.03
31,2	47,5	77,2	99,0	100,0	98,3	98,5	99,2	106,3	129,0	142,3	141,5	127,3	117,6	87,0
11.03	12.03	13.03	14.03	15.03	16.03	17.03	18.03	19.03	20.03	21.03	22.03	23.03	24.03	
76,2	79,8	82,1	71,6	66,6	60,0	52,4	42,7	40,1	33,8	30,0	31,0	30,0	32,5	

Źródło: jak do wykresu 1.

¹⁰ Niemal od początku wojny PKP Intercity współpracuje z kolejami niemieckimi i czeskimi w tym zakresie. Do 24.03. odprawiono do Niemiec i Czech 582 pociągi z uchodźcami (w tym 448 kursowych i 134 specjalne), które przewiozły 215,3 tys. osób, *Komunikacja kolejowa dla przewożenia uchodźców. Ministerstwo Infrastruktury podało statystyki*, <https://www.radiokrakow.pl/aktualnosci/komunikacja-kolejowa-dla-przewozu-uchodzcow-ministerstwo-infrastruktury-podalo-statystyki> (dostęp 26.03.2022).

Według danych Straży Granicznej liczba przybywających z Ukrainy do Polski wyniosła (do 24.03. włącznie) 2237 tys.¹¹ Dienne liczby przekroczeń granicy zwiększały się do drugiego tygodnia wojny, osiągając największe wartości 6.03. i 7.03., kiedy zarejestrowano ponad 140 tys. uciekinierów. Następnie zaczęły spadać, stabilizując się od początku drugiej dekady marca na poziomie ponad 30 tys. W tym samym czasie z Polski do Ukrainy wyjechało 308 tys. osób¹². Byli to głównie mężczyźni chcący wesprzeć wysiłek militarny swojego kraju oraz osoby szczególnie zaniepokojone sytuacją swoich bliskich.

Brak jest szczegółowych danych o strukturze społeczno-demograficznej uchodźców, informacje na ten temat mają charakter szacunkowy. Wśród uciekinierów dominowały kobiety i dzieci¹³, co potwierdzają obrazy obiegające światowe media. Zdecydowana większość uchodźców przekraczających granicę Polski to obywatele Ukrainy, w większości z jej obwodów wschodnich. Do Polski docierają też uchodźcy będący obywatelami innych państw, m.in. studenci. W wystąpieniu na sesji ONZ w dniu 28.02. ambasador Krzysztof Szczerski mówił o obywatelach 125 państw zarejestrowanych na polskiej granicy, wymieniając Uzbekistan, Nigerię, Indie i Maroko¹⁴. W późniejszych wystąpieniach medialnych przedstawiciele rządu pojawiała się informacja o tym, że 6%-7% uchodźców ma obywatelstwo inne niż ukraińskie¹⁵. Dane na ten temat nie zostały jednak opublikowane.

Uchodźcy z Ukrainy przekraczają polską granicę własnymi pojazdami i pieszo (dowożeni przez zorganizowanych przewoźników lub swoich bliskich), a także komunikacją zborową – pociągami i autobusami linii regularnych oraz specjalnie organizowanych transportów. Pewna część, niewielka, jest przewożona przez granicę przez polskich kierowców powracających po przekazaniu pomocy rzeczowej. Wszystkie polsko-ukraińskie przejścia graniczne, znajdujące się w obszarze Bieszczadzkiego (Budomierz-Hruszów, Korczowa-Krakowiec, Krościenko-Smolnica, Medyka-Szeginie) i Nadbużańskiego (Dołhobyczów-Uhrynów, Dorohusk-Jagodzin, Hrebenne-Rawa Ruska, Zosin-Uściług) Oddziałów Straży Granicznej, pracują w trybie całodobowym. Do najbardziej obleganych należą placówki w Medyce, Korczowej, Hrebennem i Dorohusku. Na niektórych z przejść (np. w Medyce) w dniach największego natężenia przekraczania granicy (na przełomie lutego i marca) czas oczekiwania wynosił do 72 godzin, podczas gdy na innych (np.

¹¹ Była zatem o prawie 31 tys. mniejsza od wskazanej we wspomnianym raporcie UNHCR. Wynika to głównie z uwzględnienia w niej wszystkich przekraczających granicę w ciągu całego dnia 24.03.

¹² Straż Graniczna, https://twitter.com/Straż_Graniczna/status/1507258406511464481?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Etweet (dostęp 25.03.2022).

¹³ Według UNICEF, do 16.03. z Ukrainy ewakuowano ponad 1,5 mln dzieci, co stanowiło ponad połowę wszystkich uchodźców. <https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art35879151-unicef-co-minute-z-ukrainy-ucieka-55-dzieci> (dostęp 27.03.2022).

¹⁴ *Wojna na Ukrainie. Szczerski: Nie było dyskryminacji na granicy*, <https://www.wprost.pl/swiat/10639963/wojna-na-ukrainie-wystapienie-szczerskiego-przed-onz-chce-oddac-hold-tej-kobiecie.html> (dostęp: 9.03.2022).

¹⁵ Wskaźnik 7% uchodźców (którzy przekroczyli granicę od 24.03.) o innym obywatelstwie niż ukraińskie podała m.in. Straż Graniczna w informacji z 9.03. <https://forsa.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8366607,ukraina-liczba-uchodzcow-w-polsce-najnowsze-dane.html> (dostęp 9.03.2022).

w Zosinie) przekroczenia odbywały się praktycznie na bieżąco. Utrudnienia wynikały z procedur po stronie ukraińskiej, zrozumiałych w sytuacji stanu wojny. Po stronie polskiej przekraczanie granicy zostało maksymalnie uproszczone. W dzień po rosyjskiej agresji decyzją rządu uciekinierzy z Ukrainy mogli przekraczać granicę nawet bez dokumentów tożsamości, zostali też zwolnieni z obowiązku kwarantanny w związku z epidemią COVID-19. Zezwolono także na pozostanie w Polsce tym przybyłym wcześniej obywatelom Ukrainy, których dokumenty pobytowe utraciły ważność¹⁶. Dla wsparcia Straży Granicznej i pomocy uchodźcom zostały skierowane oddziały Wojsk Obrony Terytorialnej.

Napływ uchodźców z Ukrainy spowodował bodaj największą mobilizację społeczeństwa polskiego w XXI w., pod pewnymi względami porównywalną z aktywnością ujawnioną w przełomowych momentach politycznych ostatnich dekad: masowego ruchu „Solidarności” lat 1980-1981 i zmian ustrojowych w roku 1989¹⁷. Bez obywatelskiego zaangażowania pomoc uchodźcom w Polsce byłaby znacznie mniej efektywna, a w wielu aspektach zapewne niemożliwa. Przyjmowanie uchodźców i organizowanie dla nich na granicy najpilniejszej pomocy potwierdziło potrzebę i skuteczność współpracy w sytuacjach nadzwyczajnych instytucji publicznych, organizacji pozarządowych i obywateli. Wraz z pojawieniem się pierwszych uciekinierów przy każdym z ośmiu przejść granicznych (i w Przemyślu, dokąd przyjeżdżają pociągi z uchodźcami) powstały punkty recepcyjne, w których mogli oni – fakultatywnie, bez administracyjnego obowiązku rejestrowania się – odpocząć, uzyskać posiłek, niezbędne informacje, pomoc medyczną i pomoc w tymczasowym zakwaterowaniu. Do końca lutego powstało kolejnych 20 takich punktów, w największych polskich miastach i we wszystkich województwach¹⁸. Większość uchodźców skorzystała z pomocy punktów recepcyjnych, co najmniej w zakresie posiłków i informacji. Liczni uzyskali też pomoc w zakresie transportu, oferowaną przez zwykłych obywateli i przewoźników¹⁹. W kontekście oczywistych problemów organizacyjnych (i wynikających z nich niekiedy indywidualnie trudności dla uchodźców), przyjęcie na polskich granicach ponad 2 mln uchodźców w tak krótkim czasie zostało przeprowadzone sprawnie, dzięki wielosektorowemu zaangażowaniu licznych podmiotów i obywateli. Taka ocena jest uprawniona chociażby w porównaniu z warunkami przyjmowania uchodźców na granicach UE w czasie tzw. kryzysu uchodźczego.

---

¹⁶ <https://www.prawo.pl/samorzad/uproszczenia-graniczne-dla-uchodzcow-z-ukrainy.513674.html> (dostęp 2.03.2022).

¹⁷ Patrz rozdział poświęcony społeczeństwu obywatelskiemu.

¹⁸ *Punkty recepcyjne dla uchodźców z Ukrainy w całej Polsce*, <https://tvn24.pl/polska/uchodzczy-z-ukrainy-punkty-recepcyjne-w-calej-polsce-gdzie-sa-jak-dzialaja-jaka-pomoc-oferuja-5618193> (dostęp 25.03.2022).

¹⁹ Do 24.03. z miejscowości przy granicy z Ukrainą wyjechało w różnych kierunkach Polski 374 pociągi kursowe i specjalne (czyli przeciętnie 13 na dobę) z prawie 334 tys. uchodźcami. Od 26.02. obywatele Ukrainy mogą podróżować bezpłatnie pociągami TLK i IC (z czego skorzystało prawie 900 tys. osób). *Dodatkowe pociągi i wzmocnione składy*, <https://www.radiokrakow.pl/aktualnosci/komunikacja-kolejowa-dla-przewozu-uchodzcow-ministerstwo-infrastruktury-podalo-statystyki> (dostęp 26.03.2022).

Wiodąca rola Polski i jej zaangażowanie w przyjmowanie uchodźców z Ukrainy jest dostrzegana i doceniana, o czym świadczą wypowiedzi zagranicznych polityków i doniesienia światowych mediów. Zdarzają się jednak wyjątki, czego przykładem mogą zamieszczone przez BBC i „New York Times” informacje o niejednakowym traktowaniu uchodźców i rasizmie polskich strażników granicznych. Podobne treści znalazły się w wystąpieniu posłanki z Polski do Parlamentu Europejskiego, Janiny Ochojskiej, która ponadto przeciwstawiła ofiarność organizacji pozarządowych i społeczeństwa bierności i niechęci wobec uchodźców ze strony polskich władz rządowych²⁰.

***

Dynamika napływu uchodźców do państw europejskich w konsekwencji wojny ukraińsko-rosyjskiej jest zdecydowanie większa niż w poprzednich wielkich falach uchodźczych po 1945 r.: wojnach towarzyszących rozpadowi Jugosławii w latach 90. XX w. i kryzysie uchodźczym od 2015 r. Przy porównywaniu statystyk warto też brać pod uwagę odmienne uwarunkowania polityczne i społeczno-kulturowe przemieszczeń. Te z Ukrainy są zauważalnie bardziej akceptowane przez rządy i społeczeństwa państw przyjmujących. Uchodźcy z Ukrainy praktycznie nie napotykają na granicach żadnych utrudnień administracyjnych, przeciwnie – opuszczanie przez nich ogarniętego wojną kraju jest ułatwiane, a oni sami otrzymują daleko idącą pomoc. W ciągu kilku dni po wybuchu wojny praktycznie wszystkie państwa UE ogłosiły zamiar przyjmowania uchodźców z Ukrainy, a 2.03. Rada Europejska zaakceptowała propozycję Komisji Europejskiej uruchomienia (nie stosowanej w przeszłości) dyrektywy z 2001 r. dotyczącej tymczasowej ochrony²¹. Zgodnie z nią, obywatele Ukrainy (i inni uciekinierzy z tego państwa – co zależy od decyzji poszczególnych rządów) otrzymują ochronę podobną do statusu uchodźców, umożliwiającą swobodne przemieszczanie na terytorium Unii, a także dostęp do rynku pracy oraz usług i świadczeń społecznych. Ta – zasadniczo - jednomyślność UE w sprawie przyjmowania uciekinierów z Ukrainy jest warta podkreślenia, bo odbiega od poziomu uzgodnienia stanowisk państw członkowskich wobec innych aspektów wojny ukraińsko-rosyjskiej, w tym zwiększania sankcji wobec Rosji. Może być zatem uznawana za swoistą rekompensatę w ramach całości pomocy dla walczącego z rosyjską agresją państwa.

Niektóre państwa spoza UE również zgłosiły chęć przyjmowania uchodźców z Ukrainy, w tym zwłaszcza Kanada i Stany Zjednoczone²². Taka postawa rządów istotnie zwiększa możliwość mobilności obecnych i potencjalnych uciekinierów przed wojną i ma wpływ na podejmowanie decyzji o opuszczaniu zagrożonych terenów.

²⁰ Patrz rozdział poświęcony dyskursowi publicznemu.

²¹ *Decyzja wykonawcza Rady stwierdzająca istnienie masowego napływu wysiedleńców z Ukrainy w rozumieniu art. 5 dyrektywy Rady 2001/55/WE z dnia 20 lipca 2001 r. i skutkująca wprowadzeniem tymczasowej ochrony*, COM(2022) 91 final, Bruksela 2.03.2022 <https://eur-lex.europa.eu/legal> (dostęp 26.03.2022).

²² W przemówieniu w Warszawie (26.03.) prezydent Joe Biden powiedział, że Stany Zjednoczone zezwoliły po wybuchu wojny na wjazd 8 tys. obywateli ukraińskich i są gotowe przyjąć dalsze 100 tys.

Działania administracji publicznej wobec uchodźców wojennych z Ukrainy w Polsce – pierwszy miesiąc budowania systemu pomocy

Wprowadzenie

W niniejszej analizie podejmuję próbę syntetycznego opisu aktywności administracji publicznej (rządowej i samorządowej) w okresie miesiąca od inwazji Rosji na Ukrainę, tj. od 24 lutego do 24 marca 2022 roku podejmowanych na rzecz wypracowania publicznego systemu pomocy dla setek tysięcy uchodźców z Ukrainy uciekających przed wojną i barbarzyństwem rosyjskiej armii. W tym krótkim czasie na bieżąco instytucje publiczne i podmioty niepubliczne podejmowały organizacyjne i logistyczne działania na miarę zmieniających się z dnia na dzień potrzeb, przygotowano ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa określającą formy pomocy i procedury związane z obsługą uchodźców, administracja publiczna przy współdziałaniu z organizacjami pozarządowymi i innymi publicznymi i niepublicznymi podmiotami rozpoczęła jej wdrażanie w każdym obszarze ustawowo przewidzianych świadczeń.

Dobór źródeł do opracowania niniejszego tekstu miał charakter celowy, opierał się na rejestrze kluczowych informacji przekazywanych codziennie do wiadomości publicznej za pośrednictwem mediów i stron internetowych przez przedstawicieli rządu RP, wojewodów, władze samorządowe i inne instytucje publiczne dotyczących działań pomocowych dla uchodźców z Ukrainy, wcześniejszych i procedowanych w tym czasie aktów normatywnych regulujących legalizację pobytu oraz formy i urzędowe procedury pomocy dla uchodźców w Polsce.

Napływ uchodźców z Ukrainy do Polski; fakty i prognozy

24 marca 2022 Straż Graniczna poinformowała o 2 237 tys. uchodźców z Ukrainy, którzy przekroczyli granicę z Polską²³. Od początku wojny przez 8 przejść granicznych dziennie przekracza granicę naszego państwa kilkadziesiąt tysięcy osób, w niektóre dni dzienna liczba uchodźców wynosiła znacznie powyżej 10 tysięcy osób (rekordowa liczba uchodźców przekroczyła polską granicę 6 marca – 142,4 tys. oraz 7 marca – 141,5).

---

²³Straż

Graniczna, https://twitter.com/Straż_Graniczna/status/1507258406511464481?ref_src=twsrc%5Egoogle%7Ctwcamp%5Eserp%7Ctwgr%5Etweet (dostęp 25.03.2022).

Oznacza to napływ w ciągu miesiąca do naszego kraju populacji osób zwiększających liczebność ludności Polski o prawie 6%. 17 marca stołeczny Ratusz poinformował, że od początku inwazji Rosji na Ukrainę do Warszawy dotarło łącznie ok. 445 tys. uchodźców wojennych, z czego w stolicy zatrzymało się ok. 300 tys. Wcześniej oficjalnie w stolicy mieszkało 67 tys. Ukraińców. Oznacza to wzrost liczby mieszkańców stolicy o 17%²⁴. Z taką dynamiką napływu uchodźców nie zetknął się do tej pory żaden kraj, co zgodnie potwierdzają eksperci i politycy, niezależnie od orientacji politycznej i kraju pochodzenia. *Jesteśmy świadkami sytuacji, która może się przerodzić w największy kryzys uchodźczy w Europie tego stulecia* - mówił 1 marca 2022 roku w Genewie Wysoki Komisarz Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców Filippo Grandi²⁵.

Do czasu nadania numeru PESEL uchodźcom, trudno powiedzieć ilu z tych, którzy przekroczyli granicę z Polską zostało w naszym kraju, ilu z nich już pojechało do innych państw Europy i świata, ilu z nich podejmie taką decyzję w przyszłości. Zważywszy na obecność w Polsce ponad 1 mln imigrantów zarobkowych i edukacyjnych²⁶ z Ukrainy oraz liczebność 38 797 mniejszości ukraińskiej²⁷, silne sieci krewniacze z Polakami zamieszkałymi na Ukrainie²⁸ a także bliskość geograficzną i kulturową obydwu narodów wysoce prawdopodobnym jest wybór Polski jako kraju pobytu przez większość uchodźców, Polska na wiele miesięcy a może lat będzie miejscem ich życia a Ukraińcy staną się największą mniejszością narodową w Polsce.

Inkluzywny model pomocy dla uchodźców z Ukrainy w Polsce

Od pierwszego dnia napływu uchodźców wojennych z Ukrainy do Polski, zarówno w oświadczeniach władz publicznych jak też w działaniu wszystkich aktorów biorących udział

---

²⁴ Już blisko 2 mln uchodźców z Ukrainy w Polsce. Liczba mieszkańców Warszawy wzrosła o 17%, 17.03.2020. <https://www.gazetprawna.pl> (dostęp: 18.03.2022)

²⁵ Do 1 marca niemal 836 tys. uchodźców wojennych opuściło Ukrainę, <https://www.gazetprawna.pl> (dostęp: 2.03.2022)

²⁶ Trudno wskazać precyzyjne dane dotyczące liczby Ukraińców pracujących w Polsce przed wybuchem wojny; ubezpieczonych w ZUS-ie w 2021 roku było 532, 5 tys. pracujących w Polsce obywateli Ukrainy (*Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych*, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarialnych, 2021.), wpis do ewidencji oświadczeń pracodawców o powierzeniu pracy w 2021 r otrzymało 1 055 226 obywateli z Ukrainy, 325 tys. otrzymało zezwolenia na pracę (*Zezwolenia na pracę cudzoziemców*, Departament Rynku Pracy MRP i PS, 2021, *Oświadczenia o powierzeniu pracy cudzoziemcowi od 2018 roku*, 2021, Departament Rynku Pracy MRP i PS, <https://psz.praca.gov.pl> (dostęp: 15.03.2022) Nie jest znana liczba cudzoziemców nielegalnie zatrudnionych: wg kontroli PIP z 2020 roku, odsetek nielegalnie wykonujących pracę cudzoziemców na podstawie oświadczeń o powierzeniu pracy wynosił 17,3%, a w grupie wykonujących prace sezonową – 6,6%. *Sprawozdanie z działalności Państwowej Inspekcji Pracy w 2020 roku*, Warszawa 2021. W roku akademickim 2020/21 studiowało w Polsce 38,5 tys. studentów z Ukrainy, *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2020/2021*, GUS 2021, s. 2.

²⁷ Przynależność do narodowości ukraińskiej podczas przeprowadzonego w 2011 r. Narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań zadeklarowało 38 797 obywateli polskich, *Mniejszości narodowe i etniczne, Ukraińcy*, <https://www.gov.pl> (dostęp: 19.03.2022)

²⁸ Wg raportu z 2009 roku liczba Polaków mieszkających na Ukrainie wynosiła 147,9 tys., K. Sawicki, *Raport o sytuacji Polaków i Polonii za granicą 2009*, Warszawa 2009.

w organizowaniu wsparcia i pomocy dla uchodźców zarysowała się odrębność polskiego modelu przyjmowania uchodźców wojennych w stosunku do dominującego w doświadczeniu innych państw oraz UNHCR modelu budowania dla nich „obozów” w pobliżu przejść granicznych. W świetle obserwacji zdarzeń związanych z przyjmowaniem uchodźców w Polsce w pierwszym miesiącu po inwazji Rosji na Ukrainę, analizy wypowiedzi przedstawicieli rządu i dokumentów urzędowych określiłabym go jako inkluzyjny, wskazując na jego następujące charakterystyczne cechy:

- **otwartość dla wszystkich uciekających przed wojną uchodźców z Ukrainy;** zostanie przyjęty każdy uchodźca wojenny wybierający Polskę jako kraj docelowy lub tranzytowy,
- **solidarne współdziałanie wspólnoty narodu i państwa polskiego;** organizowanie pomocy i wsparcia dla uchodźców wojennych z Ukrainy jest wspólną sprawą podmiotów publicznych i niepublicznych państwa i polskiego społeczeństwa,
- **włączanie uchodźców do życia w polskim społeczeństwie;** wypracowywany w działaniu system pomocy ma aktywizować uchodźców z Ukrainy do podejmowania „od zaraz” przerwanych przez wojnę ról społecznych i ekonomicznych,
- **zaniechanie relokacji;** Polska nie będzie zabiegała o koordynowaną przez UE czy organizacje międzynarodowe pomoc w docelowej destynacji uchodźców.

W uzasadnieniu powyższej klasyfikacji zasad polskiego modelu przyjmowania uchodźców odwołuję się do wybranych publicznych wypowiedzi przedstawicieli polskiego rządu i polityków. I tak 24 lutego 2022 roku, w pierwszym dniu napływu uchodźców z Ukrainy do Polski, minister MSWiA Mariusz Kamiński zapewnił, że *zrobimy wszystko, by każdy kto potrzebuje pomocy znalazł w Polsce bezpieczne schronienie (...), każdy, kto ucieka przed bombami rosyjskimi, raketami rosyjskimi znajdzie wsparcie państwa polskiego (...), to solidarność państwa polskiego i wierzę, że solidarność każdego Polaka*²⁹. W dniu 19 marca 2022 roku premier polskiego rządu Mateusz Morawiecki powiedział m. in. *Polska jest ewenementem w skali świata, ponieważ nie przyjmuje uchodźców do wielkich obozów (...). Przygotowaliśmy całą infrastrukturę. Owszem są remizy, hale sportowe czy wystawiennicze, które służą do tymczasowego zakwaterowania, ale generalnie ponad 2 miliony 200 tys. uchodźców zostało rozlokowanych dzięki gigantycznemu wysiłkowi Polaków, organizacji pozarządowych, kościoła, samorządów i państwa*³⁰. W wywiadzie z dnia 24 marca 2022 roku dla „Polska Times”, prezes PIS Jarosław Kaczyński podkreślił, iż *mamy*

²⁹ *Każdy uchodźca Ukrainy znajdzie pomoc*, 24.02.2022. <https://wyborcza.pl> (dostęp: 25.02.2022)

³⁰ *Propozycje premiera*, 19.03.22 <https://wpolityce.pl> (dostęp: 20.03.2022)

zasadę - żadnych relokacji. Jak ktoś chce tu zostać, to zostaje, a jak chce wyjechać, to wyjeżdża. Nikogo nie zmuszamy do niczego (...)³¹.

Działania organów administracji publicznej wobec napływu uchodźców z Ukrainy

Pierwsze dni udzielania pomocy uchodźcom cechowało pospolite ruszenie wszystkich zdolnych i chętnych do pomocy Polaków, bez których udziału żadna z przygranicznych gmin nie poradziłaby sobie z nasilającą się z godziny na godzinę falą uchodźców, napływających pieszo, koleją, samochodami i autobusami. Spontaniczna gotowość przyjęcia uchodźców z Ukrainy, otwarte serca i domy Polaków dla uchodźców ukształtowały wspólnotowy rys pomocy dla uchodźców w Polsce, współuczestnictwo obywateli, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców w logistyce i organizacji pomocy dla uchodźców przez władze publiczne. Ten ogromny kapitał solidarności i pomocy polskiego społeczeństwa opisywany codziennie w mediach polskich i światowych, jest przedmiotem ożywionego dyskursu publicznego, w którym nie brakuje także wypowiedzi krytykujących niesprawność podmiotów publicznych, szczególnie administracji rządowej w budowaniu systemu pomocy dla uchodźców wojennych z Ukrainy. Fakty przeczą tym opiniom, aktywność pomocowa, logistyczna i organizacyjna administracji publicznej podobnie jak podmiotów niepublicznych i obywateli była oraz jest ogromna a ramy organizacyjne i przedmiotowe systemu pomocy publicznej dla uchodźców zostały wypracowane w bardzo krótkim czasie. Nie udało się natomiast uniknąć różnorodnych trudności – szczególnie w pierwszych dniach napływu uchodźców - z jakimi musieli się zmierzyć wszyscy aktorzy organizowania pomocy. Władze gmin, miast, wojewodowie, organizacje pozarządowe podejmowały na bieżąco decyzje korygujących powstające problemy, mając świadomość potrzeby **uczenia się w działaniu**, bowiem jak słusznie zauważył prezydent Warszawy Rafał Trzaskowski z *taką skalą napływu uchodźców nie mierzył się żaden kraj w Europie*³².

Odnosząc się do formalnego zarządzania publicznego kryzysem uchodźczym należy powiedzieć, że odpowiedzialność za procedury związane z legalizacją pobytu uchodźców na terenie Polski, koordynacją i świadczeniem przyznanych ustawowo uprawnień spoczywa na organach administracji publicznej³³ stosownie do ich kompetencji określonych w wielu

³¹Kaczyński: *W Polsce nie ma obozów dla uchodźców. Mamy zasadę*, 24.03.22, <https://wydarzenia.interia.pl> (dostęp: 26.03.2022)

³²*Uchodźców przybywa, samorządy ostrzegają; pękną bez wsparcia rządu*, 11.03.2022 <https://www.money.pl> (dostęp: 12.03.2022)

³³Zgodnie a art.5 k.p.a. organami administracji publicznej są ministrowie, centralne organy administracji rządowej, wojewoda, terenowe organy administracji rządowej (zespolonej i niezespolonej), organy jednostek samorządu terytorialnego oraz inne organy państwowe, a także inne podmioty, gdy są one powołane z mocy prawa lub na podstawie porozumień do załatwiania spraw przed organami administracji publicznej w należących do właściwości tych organów sprawach indywidualnych rozstrzyganych w drodze decyzji administracyjnych, (Dz. U. 2021, poz. 735).

szczegółowych aktach normatywnych³⁴. Funkcja koordynacji działań administracji publicznej w odniesieniu do kryzysu uchodźczego na terenie każdego województwa przypada wojewodzie, bowiem zgodnie z Ustawą z dn. 23 stycznia 2009 roku o wojewodzie i administracji rządowej w województwie, wojewoda odpowiada za wykonywanie celów i zadań polityki Rady Ministrów, w tym m. in. *zapewnia współdziałanie wszystkich organów administracji rządowej i samorządowej działających w województwie i kieruje ich działalnością w zakresie zapobiegania zagrożeniu życia, zdrowia lub mienia oraz zagrożeniom środowiska, bezpieczeństwa państwa i utrzymania porządku publicznego, ochrony praw obywatelskich, a także zapobiegania klęskom żywiołowym i innym nadzwyczajnym zagrożeniom oraz zwalczania i usuwania ich skutków (...), wykonuje i koordynuje zadania w zakresie obronności i bezpieczeństwa państwa oraz zarządzania kryzysowego, wynikające z odrębnych ustaw (art.22 p.2,p.4)*³⁵.

Na konferencji prasowej zorganizowanej przez wojewodę lubelskiego Lecha Sprawkę w dniu 24.02.2022 roku na przejściu granicznym Dorohusk-Jagodzin, w którym uczestniczyli szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców minister Jarosław Szajner, wójt gminy Dorohusk Wojciech Sawa, komendant wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej nadbryg. Grzegorz Alinowski, komendant placówki Straży Granicznej w Dorohusku ppłk Sławomir Gontarz i zastępca komendanta miejskiego Policji w Chełmie komisarz Jarosław Jasina przedstawiono pierwsze decyzje dotyczące szybkiego reagowania na napływ uchodźców. Dotyczyły one uruchomienia 8 punktów recepcyjnych dla uchodźców z Ukrainy w okolicy punktów granicznych z Ukrainą (Dorohusk, Dołhobyczów, Horodle, Lubycz Królewska, Korczowa, Medyka, Łodynia, Krowica Sama,) oraz punktu recepcyjnego w Przemyślu³⁶ także infolinii Urzędu ds. cudzoziemców (48 47 721 75 75) i rządowej strony internetowej (ua.gov.pl) z informacjami dla uchodźców z Ukrainy. Jak powiedział wojewoda lubelski *Rozpoczęliśmy dzisiaj działanie związane z kryzysem, a właściwie ze stanem wojny na terenie Ukrainy. Jesteśmy przygotowani na różne scenariusze (...) Ośrodek recepcyjny, przed którym jesteśmy, jest jednym z czterech na terenie województwa lubelskiego, a jednym z ośmiu na terenie granicy polsko-ukraińskiej (...) Jesteśmy w tej chwili przygotowani na pierwszych uchodźców, rozwinęliśmy punkty recepcyjne w ciągu niespełna czterech godzin, dzisiaj, po uzyskaniu informacji w godzinach rannych z MSWiA. Jednym*

---

³⁴ Ustawa o samorządzie gminnym, (Dz. U. 2020, poz. 713), Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285), Ustawa o pomocy społecznej (Dz.U. 2021, poz. 2268), Ustawa o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2022, poz.615), Ustawa o systemie oświaty (Dz.U. 2021, poz.1915), Ustawa o zatrudnieniu i instytucjach rynku pracy (Dz.U. 2021, poz. 110).

³⁵ Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 roku o wojewodzie i administracji rządowej w województwie (Dz. U. 2022, poz. 135).

³⁶ *Solidne wsparcie dla uchodźców z Ukrainy*, 24.03.2022, <https://www.portalsamorzadowy.pl> (dostęp: 25.03.2022)

z zasadniczych zadań punktu recepcyjnego jest wskazanie miejsca pobytu dla tych osób, które wcześniej tego miejsca sobie we własnym zakresie nie ustaliły, bądź też traktują Polskę tylko jako trasę tranzytową w podróży do innych krajów. Jesteśmy podzieleni z wojewodą podkarpacką województwami, do których będziemy kierować uchodźców (...) Zabezpieczamy transport dla tych osób, które nie będą poruszały się własnymi pojazdami (...) punkt recepcyjny (...), stwarza możliwość wypoczynku, zjedzenia posiłku, jak również w sytuacji gdyby taka potrzeba zaistniała również pomocy medycznej.³⁷ Szef Urzędu do Spraw Cudzoziemców minister Jarosław Szajner określił zasady procedury legalizującej pobyt uchodźców w następujący sposób: Każdy obywatel Ukrainy, który będzie chciał przekroczyć polską granicę zostanie wpuszczony, niezależnie od tego, czy okres pobytu będzie upływał na terenie strefy Schengen, czy Rzeczypospolitej, osoba będzie mogła pozostać (...) Część osób - zdajemy sobie z tego sprawę - nie będzie miała dokumentów, wówczas będą wpuszczani zgodnie z art. 32 ustawy o cudzoziemcach na te 15 dni na legalny wjazd i będą mogli pozostać. (...) Nie ma żadnych ograniczeń dla tych osób, nie będziemy patrzeć na to, czy się kończy możliwość przyjazdu na podstawie wizy, czy też nie. Jeżeli wjadą będą mogli pozostać na terenie Polski i będziemy ich wspierać. Ci, co zechcą będą mogli złożyć wniosek o udzielenie ochrony międzynarodowej, a ci, którzy zechcą po prostu wjechać do Polski i tu z nami przebywać, będą mile przyjęci. Te osoby są skanowane, jeśli posiadają paszport, sprawdzane są wizy, osoba która nie ma żadnych dokumentów jest dokładnie sprawdzana³⁸.

Proces tworzenia punktów recepcyjnych we wszystkich regionach Polski postępował bardzo szybko, w dniu 6.03.2022 było ich 7 w województwie lubelskim, 6 w województwie podkarpackim i 14 w każdym z pozostałych miast wojewódzkich. Wraz z napływem tysięcy uchodźców problemy z organizacją procesu ich dalszej destynacji przeżywały szczególnie duże miasta takie jak Kraków, Warszawa, Wrocław. 9 marca 2022 roku wiceprezydent Krakowa Andrzej Kulig stwierdził, że *chłonność naszego miasta jest organiczna. Według naszych obliczeń mamy nawet 90 tysięcy uchodźców, to ogromna ilość. I zdolność, by ta ilość mogła przebywać w sposób w miarę komfortowy w naszym mieście została już osiągnięta. Więcej nie jesteśmy w stanie przyjąć³⁹*. Dyrektorka Wydziału Polityki Społecznej i Zdrowia Urzędu Miasta Krakowa Elżbieta Kois-Żurek zwróciła z kolei uwagę, że *powinniśmy pewne kwestie rozwiązywać systemowo na granicy, wiedząc że trzy miasta w Polsce: Warszawa, Wrocław i Kraków są najbardziej obciążone (...)W tym momencie musimy być uczciwi wobec mieszkańców i wobec uchodźców. Nasze możliwości się*

³⁷ Punkty recepcyjne dla obywateli Ukrainy na terenie województwa lubelskiego, Lubelski Urząd Wojewódzki w Lublinie, 24.02.2022 <https://www.lublin.uw.gov> (dostęp: 27.02.2022)

³⁸ Tamże.

³⁹ Coraz więcej uchodźców ;chaos na dworcu w Krakowie, 9 marca 2022, <https://www.rmf24.pl> (dostęp: 14.03.2022)

skończyły. Trzeba im powiedzieć, że są też inne miejsca w Polsce, w których równie ciepło będą przyjęci. Będziemy nadal udzielać pomocy, angażując nasze środki i siły, ale dla osób, które potrzebują komfortowego i bezpiecznego schronienia należy zorganizować ruch tak, żeby byli przekazywani do innych miejsc⁴⁰.

Najczęściej wskazywane problemy dotyczyły „oblężenia” dworców kolejowych, niewydolności systemu informacji, braku koordynacji działań pomocowych, deficytu pomocy psychologicznej, deficytów lub nadmiaru dostarczanych dla uchodźców przez różnych darczyńców „niezbędnych” produktów i rzeczy, braku kontroli i rejestru osób oferujących miejsce do zamieszkania uchodźcom. Jednak czas „chaosu” zwykle nie trwał długo, po kilku dniach także w miastach największego napływu uchodźców wypracowano w miarę spójne i sprawnie działające struktury systemu pomocy dla uchodźców, realizujące uregulowane w ustawie z 12 marca 2022 formy świadczeń. Jako dobry przykład może posłużyć kolejna informacja z Krakowa z 16 marca o zorganizowaniu zintegrowanej pomocy dla uchodźców w Krakowie: *„Obok stanowisk nadających nr PESEL działają już punkty uruchomione przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej, Grodzki Urząd Pracy w Krakowie, a także punkt ZUS i zajmujący się edukacją. Zajmują się one załatwianiem spraw związanych z wydawaniem 300 zł dla każdego, kto przekroczył granicę po wybuchu wojny; prezentują oferty pracy, a jest ich już prawie tysiąc, oraz załatwiają sprawy związane z kontynuacją nauki w polskich szkołach. Zgodnie z zapowiedziami w Tauron Arenie pracować będzie ok. 30 pracowników urzędów marszałkowskiego i miasta. Działanie punktu będzie stale wzmocniane przez pracowników delegowanych przez rząd np. z Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa i Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego. Gotowi do pomocy mają być również pracownicy Wydziału Spraw Cudzoziemców urzędu wojewódzkiego⁴¹.*

Dla dużych miast wielkim wyzwaniem jest zapewnienie mieszkań dla uchodźców, lub alternatywnie zorganizowanie długoterminowych Centrów Pomocy Humanitarnej dla Uchodźców, co ma już miejsce w kilku miastach, w tym w Warszawie⁴². Potencjalnie w rozwiązaniu problemu mieszkaniowego pomogłoby zorganizowanie centralnej rządowej dyslokacji uchodźców do innych miejscowości⁴³. O rozważenie przez administrację rządową takiej strategii działania apelował m.in. dnia 11 marca 2022 roku prezydent Ciechanowa

---

⁴⁰ Tamże.

⁴¹ *Ruszył proces nadawania PESEL uchodźcom. Sprawdź jak wygląda sytuacja w poszczególnych miastach*, 16.03.2022 wPolityce.pl (dostęp: 17.03.2022)

⁴² Centrum Pomocy Humanitarnej PTAK to największy w Europie punkt pomocy uchodźcom z Ukrainy, który powstał w Centrum Targowo-Kongresowym Ptak Warsaw Expo. Ośrodek dysponuje powierzchnią 150 000 m² i jest zdolny do jednorazowego przyjęcia 20 000 potrzebujących. Centrum działa przy wsparciu i koordynacji Polskiego Rządu i Wojewody Mazowieckiego.

⁴³ Jedną z pierwszych Inicjatyw tworzenia lokalnych baz danych o osobach chętnych do udzielenia schronienia uchodźcom podjął w 25 lutego 2022 roku w porozumieniu z Urzędem Marszałkowskim w Rzeszowie, portal Nowiny24.pl. Utworzono na nim adres alarm@nowiny24.pl (w tytule należy wpisać AKCJA POMOCY lub w komentarzu na Facebooku portalu Nowiny24.pl pod postem akcja pomocy).

Krzysztof Kosiński na posiedzeniu Związku Miast Polskich w Poznaniu: *Część gmin, miast ma wolne miejsca, ale tam te transporty z osobami nie są kierowane, nie ma tej centralnej dyslokacji – na to też zwracamy uwagę stronie rządowej*⁴⁴. W podobnym tonie wypowiedział się prezydent Wrocławia Jacek Surdyk: *Powinien być opracowany system dyslokacji. Wrocław nie będzie w stanie obsłużyć wszystkich przyjeżdżających (...). Nie jesteśmy w stanie sobie ze wszystkim poradzić, bo pękniemy*⁴⁵. Za takim rozwiązaniem przemawiają wyniki opublikowanej w dniu 12 marca 2022 roku analizy profesora Przemysława Śleszyńskiego nt. *Chłonności społeczno-bytowej dla uchodźców z Ukrainy w Polsce*, w której czytamy: *Możemy realnie w krótkim czasie przyjąć nawet 3,5 mln uchodźców (polskie gospodarstwa domowe i Ukraińcy w Polsce – do 2,5 mln, ośrodki pomocy społecznej – 0,1 mln, gminy/parafie – 0,4 mln, turystyczna baza noclegowa – do 0,5 mln w całym kraju). Wyższe wartości, to najprawdopodobniej konieczność budowy „obozów dla uchodźców*⁴⁶. Zawarte w cytowanym opracowaniu mapy rozmieszczenia w Polsce wskazanych rodzajów zasobów mieszkaniowych sugerują jednoznacznie potrzebę zorganizowanych przemieszczeń uchodźców do wsi i małych miast, co jednak nie wydaje się być łatwym zadaniem wobec preferowania przez większość z nich dużych miast oraz niepewności co do możliwości wykorzystania prywatnych zasobów polskich gospodarstw domowych w długim czasie.

Formy pomocy uchodźcom Ukrainy w świetle „specustawy”

Dnia 12 marca 2022 r. Sejm RP przyjął ustawę o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa określającą szczególne zasady zalegalizowania pobytu obywateli Ukrainy oraz publicznych form pomocy dla wszystkich uchodźców, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z terytorium Ukrainy⁴⁷. Zakres przyznanych uchodźcom z Ukrainy uprawnień przedstawia poniższa tabela:

Rodzaj uprawnienia	Zakres
Legalizacja pobytu	Nadanie numeru PESEL i automatyczna zgoda na pobyt czasowy w Polsce do 18 miesięcy
Podjęcie pracy	Prawo do podejmowania pracy bez zezwolenia, w tym szczególne regulacje zatrudnienia lekarzy, pielęgniarek,

⁴⁴Ruszył proces nadawania PESEL uchodźcom ... op.cit.

⁴⁵Uchodźców przybywa, samorządy ostrzegają; pękną bez wsparcia rządu, 11.03.2022 <https://www.money.pl> (dostęp:12.03.2022)

⁴⁶ P. Śleszyński, *Chłonność społeczno-bytowa dla uchodźców z Ukrainy w Polsce*, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, 12 marca 2022.

⁴⁷ Trzeba podkreślić ekstraordynaryjny tryb procedowania tej ustawy i wyjątkową zgodność wszystkich formacji politycznych wobec jej treści: za przyjęciem ustawy: 493 posłów, przeciw – 13, wstrzymało się – 3 osoby (9 marca.22) Senat: 97 osób (wszyscy obecni) – 12.03.22. Ustawę podpisał Prezydent w dniu 12.03.22 weszła w życie tego samego dnia (Dz. U. 2022., poz. 583). Senat wprowadził jedną poprawkę: wykreślenie przepisu o bezkarności urzędników i przedsiębiorców). Poprawka: zaproponowanie 18.03. wykreślenie słowa „bezpośrednio”, które wykluczało z uprawnień uchodźców przybywających do Polski przez tranzyt z innych krajów. Poprawka została przyjęta przez Sejm RP w dniu 24 marca 2022.

	położnych, pedagogów, opiekunów dziecięcych, psychologów, nauczycieli, pomocy nauczyciela, ustalenie (w drodze rozporządzenia) proporcji zatrudniania w danym podmiocie obywateli z Ukrainy i z Polski, możliwość zatrudnienia socjalnego, prawo do rejestrowania się jako osoba bezrobotna i poszukująca pracy
Świadczenia pieniężne i niepieniężne	Jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 300 zł, świadczenia rodzinne, świadczenia na zasadach i w trybie ustawy o pomocy społecznej bez przeprowadzenia wywiadu środowiskowego, świadczenia pomocy materialnej na zasadach określonych w ustawie o systemie oświaty, pomoc psychologiczna, całodzienne wyżywienie, środki czystości i higieny osobistej, lekarstwa, schronienie, transport do miejsc zakwaterowania lub miejsc świadczenia opieki medycznej, bezpłatne środki transportu publicznego oraz transportu osób niepełnosprawnych
Kształcenie, wychowanie, opieka dzieci i uczniów	Prawo do korzystania z placówek opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, ustanowienie opiekuna tymczasowego dla małoletnich obywateli Ukrainy bez opieki osoby dorosłej, prawo do pełnienia funkcji rodziny zastępczej lub rodzinnego domu dziecka dla obywateli z Ukrainy
Uprawnienia obywateli polskich przyjmujących uchodźców	Obywatele Polski przyjmujący uchodźców we własnym domu mogą otrzymać 40 zł na osobę przez okres 60 dni.
Uprawnienia obywateli Ukrainy będących studentami, pracownikami naukowymi, nauczycielami akademickimi	Zwolnienie z opłat za usługi edukacyjne na studiach niestacjonarnych albo studiach w języku obcym dla studentów, którzy opłacili II semestr studiów na Ukrainie, uregulowanie zasad ubiegania się o stypendia socjalne dla studentów z Ukrainy, określenie zasad zatrudniania pracowników naukowych z Ukrainy w polskich uczelniach i placówkach naukowych
Podejmowanie i wykonywanie działalności gospodarczej przez obywateli Ukrainy, przebywających legalnie na terytorium RP.	Uchodźcy z Ukrainy posiadający PESEL mogą podejmować i wykonywać działalność gospodarczą na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na takich samych zasadach jak obywatele polscy
Opieka medyczna	Uprawnienie do opieki medycznej udzielanej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obejmującej świadczenia opieki zdrowotnej na zasadach i w zakresie, w jakim osobom objętym obowiązkowym lub dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym przysługuje prawo do świadczeń na podstawie ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 1285, z późn. zm.), z wyłączeniem leczenia uzdrowiskowego i rehabilitacji uzdrowiskowej, a także podania produktów leczniczych wydawanych świadczeniobiorcom w ramach programów polityki zdrowotnej ministra właściwego do spraw zdrowia.
Inne uprawnienia dla uchodźców	Nieodpłatne wykonanie fotografii do dokumentu legalizującego pobyt
Regulacje dotyczące finansowania, dotacji celowych, rekompensaty za pracę ponadwymiarową w związku z kryzysem uchodźczym	Utworzenie Funduszu Pomocy, określenie obszarów finansowania wydatków samorządów na pomoc uchodźcom z dotacji celowych z budżetu państwa, zasad korzystania przez uchodźców z PFRON-u, Funduszu Solidarnościowego, Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym Rekompensata za godziny ponadwymiarowe dla pracowników Służby Granicznej, PSP, Służb Celno-Skarbowych, Służby Ochrony Państwa, Agencji bezpieczeństwa Wewnętrznego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie ustawy.

Ustawa przyznała uchodźcom z Ukrainy pakiet świadczeń społecznych należnych osobom objętych ochroną w świetle ustawy z 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP⁴⁸. Wszyscy mają zatem dostęp do podstawowych świadczeń socjalnych, medycznych, edukacyjnych a także prawo do podjęcia pracy co stwarza możliwość uzyskania względnej samodzielności ekonomicznej osobom posiadających poszukiwane na polskim rynku pracy kwalifikacje. Zważywszy na fakt, iż uchodźcy to przede wszystkim kobiety i dzieci, czynnikiem istotnym w aktywizacji zawodowej kobiet–uchodźczyń będzie dostępność miejsc w placówkach opieki nad małymi dziećmi i sprawny przebieg włączenia starszych dzieci do systemu edukacji szkolnej. To ogromne zadanie organizacyjne dla samorządów, którego realizacja będzie w dużej mierze zależna od liczby przebywających na terenie gmin i miast uchodźców z Ukrainy. Istotną regulacją Ustawy jest pomoc finansowa dla Polaków, którzy użyczyli uchodźcom schronienia w swoich domach i mieszkaniach, co ma ogromne znaczenie dla zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych uchodźców w pierwszej fazie ich pobytu w Polsce. Jak już wcześniej pisałam zapewnienie mieszkań już jest poważnym problemem samorządów dużych miast i prawdopodobnie 60 dniowy czas przewidzianej w ustawie pomocy dla prywatnych gospodarstw domowych użyczających uchodźcom gościny w swoich domach będzie musiał być znacznie przedłużony, jeżeli wykorzystanie prywatnych zasobów mieszkaniowych miałyby być częścią strategii rozwiązywania problemu braku mieszkań dla uchodźców.

Finansowanie pomocy dla uchodźców

Publiczna pomoc uchodźcom jest finansowana głównie z utworzonego na ten cel na mocy omawianej powyżej ustawy Funduszu Pomocy. Na wspólnej konferencji w dniu 14.03.22. wiceministrów MSWiA Pawła Szefernakera i Macieja Wójcika przekazano informacje, iż z kwoty 8 mld zł stanowiącej zasoby Funduszu Pomocy prawie 3,5 mld zł przewidziano dla samorządów i wojewodów na zorganizowanie recepcji dla obywateli ukraińskich, ale także dla Polaków, którzy zdecydowali się przyjąć pod swój dach uchodźców z Ukrainy. *Wszystkie koszty, które ponoszą wojewodowie i samorządy, także koszty transportu, logistyki i organizacji, powinny być refakturowane. Rząd polski przy pomocy funduszu pomocowego te koszty poniesie* –powiedział wiceminister Maciej Wójcik⁴⁹.

Oczekiwana jest także pomoc z Unii Europejskiej, jednak proces podejmowania decyzji w Unii Europejskiej w tej kwestii przebiega bardzo wolno. Jak już wcześniej pisałam, jedna z zasad publicznego systemu pomocy uchodźcom nie zakłada podejmowania starań

⁴⁸ Ustawa z dn. 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, (Dz. U.2003 nr.128 poz.1176 - stan prawny na 2021 r.)

⁴⁹ *Ogromna pomoc dla uchodźców z Ukrainy. Wiceszef MSWiA: Polski rząd zwróci samorządom i wojewodom koszty, które ponoszą*, 14.03.2022, <https://wpolityce.pl> (dostęp: 15.03.2022)

o relokację uchodźców z Ukrainy przebywających w Polsce do innych krajów Unii Europejskiej, niezależnie od skali pomocy dla naszego kraju. Jak podkreślił Prezes PIS Jarosław Kaczyński w wywiadzie dla „Polska Times” w dniu 24.03.2022.: *Nie chodzimy po prośbie. Oczywiście uważamy, że należy nam się jakaś pomoc, ale po prośbie nie chodzimy. Jesteśmy państwem w zupełnie dobrej kondycji, przeszło trzy razy bogatszym niż na początku lat 90 i przeszło trzy razy bogatszym niż Ukraina, licząc na głowę mieszkańca*⁵⁰.

Wdrażanie ustawy o pomocy uchodźcom

Kilka dni od wejścia ustawy o pomocy uchodźcom z Ukrainy widać ogromną pracę administracji publicznej, szczególnie samorządów miast i gmin aby sprawnie zorganizować struktury obsługujące uchodźców w obszarze przyznanych im uprawnień.

We wszystkich miastach i gminach od 17.03. 22 uruchomiono punkty rejestracji uchodźców z Ukrainy poprzez nadanie im numeru PESEL. Wg informacji wiceministra MSW i A Pawła Szefernakera przekazanej na konferencji prasowej KPRM w dniu 18.03.2022, od środy do godz. 15 w piątek - numer PESEL otrzymało 123 tys. uchodźców z Ukrainy. Minister zapowiedział także przesłanie 3 tysiące komputerów ze sprzętem do wyrabiania numeru PESEL oraz czytników odcisków palców do jednostek organizacyjnych samorządów. Od 18.03. rozpoczęto przekazywanie pieniędzy z Funduszu Pomocy samorządom i organizacjom pozarządowym świadczącym pomoc uchodźcom z Ukrainy na podstawie udokumentowanym przez nie wydatkom i poniesionym kosztom na ten cel⁵¹. Wg informacji ministra edukacji Przemysława Czarnka do 19 marca do polskich szkół zapisało się z 75 tys. uczniów z Ukrainy, zaś do 28 marca liczba ta wzrosła do 130 tys.⁵². Od 24 marca rozpoczęto zapisy na kursy języka polskiego organizowane przez Ośrodek Rozwoju Edukacji, 28 marca zapisanych było 900 osób. Od 26 marca ZUS przyjmuje elektronicznie wnioski o 500 plus, dla uchodźców z Ukrainy, którzy posiadają specjalny PESEL, konto w banku w Polsce oraz polski numer telefonu⁵³. 24 marca w trakcie posiedzenia Sejmu pytany o sprawy zdrowotne związane z Ukrainą wiceminister Waldemar Kraska poinformował posłów, że w polskich szpitalach przebywa 2018 obywateli Ukrainy, z czego 1142 osoby to dzieci, najwięcej osób z Ukrainy jest hospitalizowanych w dwóch województwach przygranicznych – lubelskim i podkarpackim. Przeważająca część uchodźców przebywa w szpitalach ogólnych, 5 proc.

---

⁵⁰Kaczyński: *W Polsce nie ma obozów dla uchodźców. Mamy zasadę*, <https://wydarzenia.interia.pl> (24.03.22) (dostęp: 25.03.2022)

⁵¹ Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji; aktualności, 18.03.2022 <https://www.gov.pl> (dostęp: 19.03.2022)

⁵²Czarnek: *w polskim systemie oświaty jest ponad 130 dzieci z Ukrainy*, 28.03.2022 <https://www.bankier.pl> (dostęp: 28.03.2022)

⁵³Program 500+ dla uchodźców z Ukrainy, ZUS przyjmuje wnioski, 26.03.2022 <https://www.polskieradio24.pl> (dostęp: 26.03.2022)

pacjentów – w psychiatrycznych, a 2 proc. w hospicjach i zakładach opiekuńczo-leczniczych. Z możliwości szczepienia przeciw COVID-19 obywatelom z Ukrainy skorzystało jedynie 5600 osób⁵⁴.

Podsumowanie

W dniu 24 lutego 2022 roku polskie społeczeństwo, podmioty publiczne i niepubliczne podjęły ogromne wyzwanie, aby sprawnie i godnie przyjąć uchodźców z Ukrainy na miarę zarówno polskiej tradycji solidarności i gościnności ale także możliwości ekonomicznych państwa i obywateli. Za nami miesiąc spontanicznego pospolitego ruszenia, ale także *uczenia się w działaniu* wszystkich aktorów biorących udział w organizowaniu pomocy dla uchodźców wojennych z Ukrainy, radzenia sobie z nadzwyczajną sytuacją generującą trudne do przewidzenia konteksty pomocy, konieczność podejmowania szybkich decyzji „tu i teraz”, tworzenia na gorąco sieci kooperacji wszystkich formalnych i nieformalnych uczestników tego procesu.

W mojej analizie wskazałam obecność i działalność organów administracji publicznej od pierwszych godzin agresji Rosji na Ukrainę na wszystkich poziomach zarządzania kryzysem uchodźczym zgodnie z przypisanymi im ustawowymi kompetencjami, ale także charakter trudności z jakimi administracja publiczna musiała się zmierzyć i będzie się zapewne borykać przez wiele następnych miesięcy. Przyjęcie inkluzyjnego modelu pomocy dla uchodźców wojennych z Ukrainy oznacza bowiem przyznanie wszystkim, którzy przekroczyli granicę z Polską po 24 lutym 2022 statusu uchodźców, co jest tożsame z nabyciem przez nich takich samych praw społecznych i ekonomicznych jakie przysługują obywatelom polskim. To szeroki zakres uprawnień, zwiększający znacząco wydatki publiczne państwa i zakres zadań wszystkich podmiotów administracji publicznej, ze szczególnym obciążeniem samorządów miast i wsi koniecznością obsługi setek tysięcy nowych klientów przez wiele kolejnych miesięcy a może i lat. Ramy prawne systemu pomocy zostały określone, jednak logistyka i organizacja jego sprawnego funkcjonowania jest następnym zadaniem dla administracji publicznej. Istotnym warunkiem wydolności systemu pomocy jest nie tylko zabezpieczenie środków materialnych, ale także zatrudnienie wielu nowych wykwalifikowanych pracowników w urzędach i instytucjach publicznych (szczególnie w urzędach gmin, ośrodkach pomocy społecznej, urzędach pracy, szkołach i placówkach opiekuńczo-wychowawczych) oraz wypracowanie procedur zagospodarowania środków w ramach pomocy dla uchodźców uzyskanej w najbliższym czasie przez państwo i organizacje pozarządowe z UE, innych krajów czy organizacji międzynarodowych. Konieczny jest także

---

⁵⁴O pomocy medycznej dla uchodźców i szczepieniach, 24.03.2022. <https://www.tgermedia.pl> (dostęp: 26.03.2022)

stały monitoring funkcjonalności przyjętych zasad i reguł publicznego systemu pomocy dla uchodźców wojennych, elastyczność w jego stosowaniu i korygowaniu ujawnianych mankamentów przyjętych procedur. Niezbędnym jest także doskonalenie współpracy nie tylko pomiędzy organami administracji publicznej na wszystkich poziomach jej organizacji ale także z organizacjami pozarządowymi, wolontariuszami, przedsiębiorcami i wszystkimi obywatelami, bowiem doświadczenia minionego miesiąca pokazały ogromną funkcjonalność wspólnotowego działania w sytuacji kryzysowej.

Przy wielu niewiadomych dotyczących dalszej skali napływu uchodźców, ich samoistnych przemieszczeń za granicę, czasu trwania wojny i możliwości ich powrotu do ojczyzny, uzasadniona wydaje się teza, że masowy napływ uchodźców wojennych do Polski zweryfikuje na jakiś czas priorytety polskiej polityki społecznej, podporządkuje je konieczności zaspokajania podstawowych potrzeb socjalnych, edukacyjnych i zdrowotnych uciekinierów wojennych z Ukrainy przy równoległości starań o zachowanie ochrony dostępu do praw społecznych i ekonomicznych obywateli Polski co najmniej na dotychczasowych standardach.

Społeczeństwo obywatelskie w Polsce wobec kryzysu uchodźczego w pierwszym miesiącu wojny. Wybrane przykłady.

Po 24 lutego 2022 r., w wyniku ataku Rosji na Ukrainę w Polsce zaczęli pojawiać się pierwsi uchodźcy z tego państwa. Niemal natychmiast w pomoc ofiarom zaangażowały się instytucje rządowe, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe a przede wszystkim obywatele. Poziom obywatelskiego zaangażowania był i wciąż jest ogromny. Jak wynika z badań CBOS 68% Polek i Polaków deklaruje, że w jakiś sposób (rzeczowy lub finansowy) pomaga Ukraińcom⁵⁵. Z kolei poparcie dla przyjmowania uchodźców z Ukrainy wyraża 94% badanych.

Dyskusje na temat kondycji społeczeństwa obywatelskiego w Polsce trwają od wielu lat. Do niedawna, zarówno w debacie naukowej, jak i debacie publicznej dominowała opinia o jego słabości, a ograniczony udział Polek i Polaków w życiu publicznym i społecznym był przedmiotem wielu badań. Od kilkunastu lat w Polsce możemy jednak obserwować zwiększoną aktywność społeczną obywateli, której głównym celem były protesty przeciwko obowiązującym lub planowanym rozwiązaniom prawnym (2009- protesty przeciw reformie edukacji obniżającej wiek rozpoczęcia obowiązku szkolnego, 2012- protesty przeciwko ACTA, 2014- protesty opiekunów dorosłych osób niepełnosprawnych, 2015-2018- marsze KOD, od 2016- czarne protesty przeciw zaostreniu prawa do aborcji i Ogólnopolski Strajk Kobiet, 2017- protesty przeciw zmianom w sądownictwie w Polsce, 2022- protesty przeciwko tzw. lex Czarnek). Wraz z nimi pojawiły się opinie, że domniemany kryzys społeczeństwa obywatelskiego w Polsce wynika przede wszystkim z niedostrzegania wszystkich form społecznego zaangażowania, a także rosnącej roli tzw. nowego społecznikostwa (Ekiert i Kubik 2014, Mocek 2014, Zybala 2014, Korolczuk 2017).

Ze względu na wieloznaczność pojęcia, na potrzeby niniejszego opracowania przyjęto definicje społeczeństwa obywatelskiego zaproponowaną przez E. Korolczuk, zgodnie z którą są to „wszelkie przejawy kolektywnego zaangażowania o charakterze oddolnym, których celem są zmiany w obszarze polityki, ekonomii i organizacji życia społecznego – chodzi zarówno o trzeci sektor, czyli organizacje pozarządowe, jak i nieformalne sieci i grupy, a także instytucje takie jak związki zawodowe”⁵⁶. W związku

---

⁵⁵ Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Komunikat z badań 38/2022, CBOS, Warszawa 2022, s. 3, 8.

⁵⁶ E. Korolczuk, Społeczeństwo obywatelskie w Polsce- kryzys czy nowe otwarcie?, Seria Analiza Instytutu Studiów Zaangażowanych, Warszawa 2017, <https://krytykapolityczna.pl/instytut/wp-content/uploads/sites/4/2017/10/elzbieta-korolczuk-spoleczenstwo-obywatelskie.pdf>, s. 5, dostęp: 18.03.2022.

z przyjętymi ramami teoretycznymi w opracowaniu zostaną omówione wybrane formy wsparcia i pomocy na rzecz Ukrainy i uchodźców z Ukrainy podejmowane przez organizacje pozarządowe, związki zawodowe, a także niektóre przykłady działań nieformalnych stanowiących główny trzon działań pomocowych. Ponieważ jest to pierwsza próba opisanie zjawiska, przy braku lub fragmentaryczności oficjalnych danych, opracowanie jest tworzone „na gorąco”, w związku z czym ma ono charakter eksploracyjny, a wyodrębnione w nim obszary powinny stanowić przedmiot pogłębionych badań.

1. Wybrane działania organizacji pozarządowych i podmiotów ekonomii społecznej na rzecz mieszkańców i uchodźców z Ukrainy.

W obecnej chwili nie sposób wymienić wszystkich organizacji pozarządowych, które na różnych poziomach i na różne sposoby zaangażowały się w organizację pomocy humanitarnej dla ogarniętej wojną Ukrainy i pomoc dla uchodźców napływających do Polski. Wśród nich znalazły się organizacje mające wieloletnie doświadczenie w organizacji pomocy humanitarnej dla ofiar konfliktów zbrojnych, np. Polska Akcja Humanitarna, Caritas Polska, Polski Czerwony Krzyż czy Fundacja Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej.

Wśród najważniejszych działań podjętych przez **PAH** znajduje się pomoc bezpośrednia dla mieszkańców Ukrainy, poszkodowanych w wyniku działań wojennych, w tym osób przemieszczających się wewnątrz Ukrainy oraz uchodźców i uchodźczyń z Ukrainy w Polsce, organizację zbiórki finansowej, prowadzenie punktów pomocowych na przejściach granicznych w Zosinie, Hrebennem i w Dorohusku (dystrybucja jedzenia, ciepłych napojów, artykułów higienicznych, odzieży, udzielanie informacji, wsparcie w zakresie organizacji transportu wewnątrz Polski), prowadzenie punktu pomocy interwencyjnej w Rawie Ruskiej (we współpracy ze Stowarzyszeniem Folkowisko i Stowarzyszeniem „Czajnia”), organizacja transportów z pomocą humanitarną oraz prowadzenie centrów pomocy psychospołecznej we wschodniej Ukrainie.

Zbliżone działania realizuje **Caritas Polska**, we współpracy z diecezjalnymi Caritas oraz organizacjami w Ukrainie (rzymskokatolicką Caritas-SPES oraz greckokatolicką Caritas Ukraina). Organizacje te prowadzą zbiórki finansowe oraz rzeczowe, w tym akcję „Paczka dla Ukrainy”, działają w punktach pomocowych na przejściach granicznych, organizują transporty humanitarne. Na potrzeby dzieci i sierot z niepełnosprawnościami z Ukrainy Caritas przygotował również 2 tys. miejsc noclegowych. Dodatkowo przekazano również organizacjom partnerskim z Ukrainy niemal 600 000 zł na bezpośrednią pomoc na miejscu. Szereg działań pomocowych realizowanych jest przez diecezjalne oddziały Caritas w całym kraju. Ze względu na bliskość granicy na szczególną uwagę zasługują inicjatywy podejmowane przez Caritas Archidiecezji Przemyskiej, takie jak zapewnienie posiłków dla uchodźczyń i uchodźców oraz przedstawicieli służb medycznych i porządkowych na dworcu

w Przemyślu, w tym w prowadzonej przez organizację restauracji „Perła Przemyśla”, zorganizowanie na przemyskim dworcu poczekalni dla matek z dziećmi z bawialnią i zajęciami dla dzieci prowadzonych przez wolontariuszy, organizacja krótkich noclegów (2-3. dniowych), asystowanie uchodźcom podczas wizyt w szpitalu, udostępnienie miejsc noclegowych w Ośrodku dla Cudzoziemców w Przemyślu, dystrybucja na dworcach pomocy rzeczowej. Ponadto tylko do 17 marca br. Caritas Archidiecezji Przemyskiej przekazał na teren Ukrainy **124 tiry**(tzn. ok. 3064 tony, wartość ok. 21 587 554 zł) i **56 busów** (tzn. ok. 171 tony na wartość ok. 1 722 879 zł) z żywnością, wodą, suchym prowiantem, środkami higienicznymi, lekami i kocami. **Łącznie przekazano ok. 3 235 ton na kwotę ok. 23 310 433 zł.** Dodatkowo codziennie przemyska Caritas we współpracy z 150 wolontariuszami i klerykami z Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu rozdaje ok. 30 000 kanapek dla uchodźców, prowadzi zbiórki darów w 16 placówkach, przekazuje po osiem palet żywności na stronę ukraińską dla ludzi czekających w kolejkach na odprawę graniczną, przyjął 28 osób chorych do Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego w Przemyślu oraz sześć osób w podeszłym wieku do Domu Spokojnej Starości Caritas w Kąkolówce, udzielił schronienia 20 matkom z dziećmi w Domu Matki i Dziecka Caritas w Przemyślu oraz zadeklarował przyjęcie do Ośrodka Caritas w Zboiskach 80 osób z niepełnosprawnością⁵⁷.

Do katalogu innych działań prowadzonych przez organizacje pozarządowe na rzecz ofiar wojny w Ukrainie możemy zaliczyć również:

- **zapewnienie schronienia** w Polsce, w tym koordynacja pomocy mieszkaniowej. Działania w tym zakresie realizują m.in.: Kamiliańska Misja Pomocy, Towarzystwo Pomocy im. Świętego Brata Alberta we współpracy z Wrocławską Spółdzielnią Socjalną, Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu im, Brata Krystyna, Spółdzielnia Socjalna Blues Hostel, Fundacja Habitat for Humanity Polska, Ukraiński Dom w Warszawie prowadzony przez Fundację „Nasz Wybór”, Fundacja Ocalenie, nieformalna Grupa Zasoby- Warszawa, Wielka Orkiestra Świętecznej Pomocy, Elbląskie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Pozarządowych, nieformalna grupa Chlebem i Solą, Polacy dla uchodźców, Fundacja im. Leny Grochowskiej, Spółdzielnia Socjalna Węgrowianka, oraz ochotnicze straże pożarne z całego kraju;
- **transport:** m.in. ochotnicze straże pożarne;
- **zakup i dostawa sprzętu medycznego** na teren Ukrainy: m.in. WOŚP i ochotnicze straże pożarne;
- **zbiórka i dostawy sprzętu wojskowego i optycznego:** m.in. Polski Związek Łowiecki, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków, Regionalne Centrum Ekologiczne REC Polska;

⁵⁷<https://caritas.przemyska.pl/caritas-archidiecezji-przemyskiej-dla-ukrainy/>, dostęp: 17.03.2022.

- **pomoc i opieka nad dziećmi:** m.in. Stowarzyszenie SOS Wioski Dziecięce, Caritas Diecezji Opolskiej, Fundacja Świętego Mikołaja; Fundacja Polki Mogą Wszystko, Fundacja Polsat, Spółdzielnia Socjalna OGNIWO;
- **wsparcie osób z niepełnosprawnościami:** m.in. Polski Związek Głuchych, Stowarzyszenie Mudita, Fundacja SMA, Fundacja Akademia Młodych Głuchych, Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom Niepełnosprawnym „Krok za krokiem”, Fundacja Prodeste, Fundacja Eudajmonia, Polskie Stowarzyszenie na rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelektualną, Stowarzyszenie Fizjoterapia Polska;
- **wsparcie dla osób LGBT+:** Grupa Stonewall, Lambda Warszawa, Grupa Nieustającej Pomocy, Fundacja Wrzenie, Fundacja Interakcja;
- **edukacja, w tym nauka języka polskiego:** m.in. Centrum Edukacji Obywatelskiej, Fundacja „Nasz Wybór”, Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę, Fundacja Ukraińskie Centrum Edukacji, Dom Ukraiński w Polsce;
- **wsparcie psychologiczne:** m.in. Polskie Forum Migracyjne, Fundacja Nagle Sami, Fundacja Pomocy Psychologicznej i Edukacji Społecznej RAZEM;
- **wsparcie informacyjne i pomoc prawna:** m.in. Centrum Pomocy Prawnej im. Haliny Nieć, Fundacja Ocalenie, Centrum Wielokulturowe w Warszawie, Polskie Forum Migracyjne, Stowarzyszenie Interwencji Prawnej, Dom Ukraiński w Warszawie, Centrum Wsparcia Imigrantek i Imigrantów, Helsińska Fundacja Praw Człowieka, NOMADA Stowarzyszenie na rzecz Integracji i Społeczeństwa Wielokulturowego;
- **pomoc integracyjna:** m.in. Fundacja Ocalenie, Stowarzyszenie Homo Faber;
- **doradztwo zawodowe:** Centrum Wsparcia Imigrantek i Imigrantów, Fundacja Centrum Badań Migracyjnych, Fundacja dla Somalii;
- **opieka nad zwierzętami:** m.in. Fundacja Międzynarodowy Ruch Na Rzecz Zwierząt Viva!, Fundacja Centaurus, Fundacja Koteria, Skawińskie Stowarzyszenie Pomocy dla Zwierząt, Krakowskie Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami.

2. Wybrane działania związków zawodowych.

Oświadczenia potępiające wojnę w Ukrainie opublikowały wszystkie najważniejsze centrale związkowe w Polsce oraz wiele związków branżowych (m.in. NSZZ Solidarność, OPZZ, ZNP, Konfederacja Pracy, Inicjatywa Pracownicza, Związek Zawodowy Budowlani, Związek Zawodowy Górników w Polsce, **Federacja Związków Zawodowych Pracowników Kultury i Sztuki, Wolny Związek Zawodowy Pracowników Gospodarki Morskiej, Związek Zawodowy Pracowników Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, Federacja**

Związków Zawodowych Górnictwa Węgla Brunatnego, Związek Zawodowy Przemysłu Elektromaszynowego, Konfederacja Kolejowych Związków Zawodowych, Polska Federacja Związkowa Pracowników Socjalnych i Pomocy Społecznej).Wiele z nich uruchomiło zbiórki na rzecz mieszkańców i uchodźców z Ukrainy. Powstały również różnego rodzaju materiały informacyjne oraz infolinie mające pomóc tym osobom w odnalezieniu się na rynku pracy (m.in. OPZZ, Konfederacja Pracy).

NSZZ Solidarność zorganizowała zbiórkę finansową. Na specjalnym koncie do 17.03 br. zebrano 1,3 mln zł, z czego 1 mln przekazała Komisja Krajowa NSZZ Solidarność). Dodatkowo związek ten zapewnił również zakwaterowanie dla ponad 500. osób w swoich ośrodkach szkoleniowo-wypoczynkowych w Spale i Jarnołtówku, zorganizowano również zbiórki rzeczowe, m.in. w celu doposażenia w/w ośrodków w lodówki oraz sprzęty niezbędne do uruchomienia w nich sal zabaw dla dzieci oraz stworzenia odpowiednich warunków do nauki zdalnej dla ukraińskich uczniów⁵⁸.

Z kolei 14 marca Komisja Krajowa NSZZ Solidarność wystosowała apel do związkowców, członków Europejskich Rad Zakładowych, by wzywali do wycofania się ich macierzystych korporacji ponadnarodowych z działalności w Rosji⁵⁹. W działania pomocowe zaangażowały się również poszczególne struktury związkowe (np. w dniu 7.03 br. Prezydium Krajowej Sekcji Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” wystosowało apel do Ministra Edukacji i Nauki o pilne podjęcie rozmów w sprawie trudnej sytuacji w jakiej znaleźli się polscy nauczyciele i placówki oświatowe, Krajowa Sekcja Pogotowia Ratunkowego i Ratownictwa Medycznego, przy wsparciu innych struktur branżowych, zorganizowała zbiórkę finansową na zakup sprzętu medycznego i organizację konwojów sanitarnych⁶⁰. W rezultacie na Ukrainę trafiły m.in. dwa w pełni wyposażone ambulanse wraz z dodatkowym wyposażeniem i materiałami medycznymi⁶¹. Wiele regionalnych struktur, które zapewnia noclegi, organizuje zbiórki rzeczowe, organizuje transport osób i rzeczy.

Związek Nauczycielstwa Polskiego również szybko włączył się w działania pomocowe, przy czym jego działania związane były przede wszystkim z organizacją nauki dla ukraińskich uczniów w ramach polskiego systemu oświaty. W dniu 8 marca br. ZNP złożył wniosek do ministra edukacji o pilne wdrożenie rozwiązań, które ułatwią pracę szkół i przedszkoli w związku z napływem dużej liczby dzieci i młodzieży uchodźczej. Dotyczyły one m.in.: konieczności przygotowania odpowiedniej liczby nauczycieli języka polskiego jako

---

⁵⁸<https://www.solidarnosc.org.pl/aktualnosci/wiadomosci/regiony/item/21251-solidarnosc-pomaga-skala-pomocy-jest-imponujaca-ale-potrzeby-sa-ogromne>, dostęp: 16.03.2022.

⁵⁹<https://www.solidarnosc.org.pl/aktualnosci/wiadomosci>, 16.03.2022.

⁶⁰<https://www.solidarnosc.org.pl/aktualnosci/wiadomosci/branze/item/21199-krajowa-sekcja-pogotowia-ratunkowego-i-ratownictwa-medycznego-tez-pomaga-ukrainie>, dostęp: 16.03.2022.

⁶¹<https://www.solidarnosc.org.pl/aktualnosci/wiadomosci/branze/item/21220-oswiatowa-solidarnosc-dla-dzieci-uchodzcow-z-ukrainy>, dostęp: 16.03.2022.

obcego, konieczności zapewnienia odpowiedniej liczby podręczników do nauki języka polskiego jako obcego, umożliwienia powszechnego zatrudniania asystentów nauczycieli, bezpłatnego wyposażenia dzieci uchodźczych w wyprawki szkolne/przedszkolne oraz potrzebne podręczniki, zapewnienia uczniom odpowiednio zorganizowanej pomocy pedagogiczno-psychologicznej (w tym umożliwiającej dokonanie diagnozy rozwoju i traum wynikających z przeżytych doświadczeń i sytuacji, w której się znajdują).⁶² W organizacji pomocy (zbiórki, zapewnienie zakwaterowania itp.) dla uchodźców z Ukrainy, biorą również udział oddziały ZNP (Oddział ZNP w Częstochowie zorganizował kursy języka polskiego dla dorosłych i dzieci, nauczyciele z ZNP w Zamościu zapewniają nocną opiekę dla dzieci nocujących w budynku szkolnym, Oddział z Nowego Targu zorganizował zbiórkę na zakup niezbędnego wyposażenia dla dzieci przebywających w ośrodku ZNP w Zakopanem)⁶³.

16 marca br. ZNP złożył w MEiN wniosek o zorganizowanie pilnego spotkania z przedstawicielami związku, którego celem miałyby być omówienie bieżących problemów systemu oświaty wynikających z nagłego wzrostu liczby dzieci i młodzieży uczęszczających do polskich przedszkoli, szkół i innych placówek oświatowych. Związek sformułował również postulaty dotyczące prawnego uporządkowania edukacji dzieci z Ukrainy, w tym:

- zmianę zasad oceniania i klasyfikowania osób niebędących obywatelami polskimi poprzez wyłączenie uczniów z Ukrainy z obowiązujących ogólnie zasad oceniania i klasyfikowania w polskich szkołach (przynajmniej do końca czerwca);
- umożliwienie nauczycielom z Ukrainy podejmowania pracy na stanowisku nauczyciela i pomocy nauczyciela;
- przygotowanie odpowiedniej liczby nauczycieli języka polskiego jako obcego,
- zapewnienie odpowiedniej liczby podręczników do nauki języka polskiego jako obcego,
- umożliwienie powszechnego zatrudniania asystentów w szkołach i przedszkolach,
- bezpłatne wyposażenie dzieci uchodźczych w wyprawki szkolne/przedszkolne oraz potrzebne podręczniki,
- zapewnienie uczniom odpowiednio zorganizowanej pomocy pedagogiczno-psychologicznej⁶⁴.

---

⁶²<https://znp.edu.pl/postulaty-znp-do-mein-dot-ksztalcenia-dzieci-i-mlodziezy-uchodzcej-2/>, dostęp: 15.03.2022.

⁶³<https://znp.edu.pl/bezplatny-kurs-jezyka-polskiego-%d0%b1%d0%b5%d0%b7%d0%ba%d0%be%d1%88%d1%82%d0%be%d0%b2%d0%bd%d0%b8%d0%b9-%d0%b1%d0%b0%d0%b7%d0%be%d0%b2%d0%b8%d0%b9-%d0%ba%d1%83%d1%80%d1%81-%d0%bf%d0%be/>, dostęp: 15.03.2022.

⁶⁴<https://znp.edu.pl/solidarnosci-w-polskiej-szkole-nie-brakuje-brakuje-pieniedzy-nauczycieli-i-dobrych-rozwiazan-prawnych/>, dostęp: 20.03.2022.

ZNP wystąpił również do Ministra Funduszy i Polityki Regionalnej z postulatem przekierowania niewykorzystanych środków z Europejskiego Funduszu Społecznego na wsparcie placówek oświatowych przyjmujących dzieci ukraińskie, w zakresie przygotowania do pracy nauczycieli języka polskiego jako języka obcego, zakup podręczników i przyborów szkolnych czy zatrudnianie asystentów⁶⁵. ZNP przygotował także miniporadnik pt. „Jak rozmawiać o wojnie w Ukrainie w szkole?”

3. Pospolite ruszenie czyli o pomocy nieformalnej.

„Największym bohaterem polskiej akcji pomocy Ukrainie jest SZARY OBYWATEL, który po pracy robi kanapki i naleśniki, wozi je na dworce, użycza swego auta, swego paliwa i kąta w swoim domu. I nie zamierzał pytać czy mu zapłacą, w ogóle nie miał takich myśli nawet. Nie dowiecie się jak wyglądał bo już odjechał z dworca do swej manufaktury kanapkowej. Nie sfotografował się i nie ma z tego zdjęcia. To On rozmnaża ten chleb. I powróci...”⁶⁶.

Niemal natychmiast po rosyjskiej napaści, na Ukrainie, na polskich przejściach granicznych pojawili się pierwsi wolontariusze gotowi pomagać osobom przedostającym się na terytorium RP. Z dnia na dzień ich zaangażowanie rosło i to oni wzięli na siebie dużą część działań pomocowych, szczególnie w pierwszym okresie, kiedy brakowało wszystkiego, a przede wszystkim koordynacji. Poza przyjmowaniem uchodźców do własnych domów, tysiące wolontariuszy od ponad miesiąca pomagają w punktach recepcyjnych, dworcach czy instytucjach publicznych. To oni organizują transport osób próbujących wydostać się z terytorium Ukrainy, w tym transport do innych krajów UE, koordynują pracę innych wolontariuszy, poszukują noclegów, organizują zbiórki rzeczowe, segregują odzież, pomagają na przejściach granicznych, świadczą pomoc medyczną i lekarską⁶⁷, udzielają pomocy prawnej i psychologicznej dla uchodźców i osób przyjmujących, organizują zajęcia dla dzieci, organizują transport, szczepienia i opiekę dla zwierząt, drukują ulotki informacyjne, pomagają w znalezieniu pracy, organizują spacer informacyjny podczas których uchodźcy mogą się dowiedzieć gdzie załatwić różne sprawy urzędowe, jak poruszać się komunikacją miejską, gdzie należy zgłaszać się po pomoc urzędową i materialną, a przede wszystkim po prostu rozmawiają z osobami potrzebującymi wsparcia. Cały świat obiegło już zdjęcie Francesco Malavoltę, przedstawiające rząd pustych wózków spacerowych pozostawionych przez polskie matki na peronie w Przemyślu, tak by mogły z nich skorzystać przyjeżdżające z Ukrainy kobiety z dziećmi. Bardzo szybko stało się ono wiralem będącym symbolicznym gestem solidarności polskich matek z Ukrainkami, a w ślady

⁶⁵ <https://znp.edu.pl/wniosek-znp-do-mfipr-o-przekierowanie-srodkow-efs-na-wsparcie-placowek-oswiatowych/>, dostęp: 20.03.2022.

⁶⁶ <https://www.facebook.com/groups/683793819641997/search/?q=catering>, dostęp: 20.03.2022.

⁶⁷ Na Dworcu Centralnym w Warszawie ambulatorium dla osób potrzebujących pomocy medycznej uruchomiono dopiero w dniu 9.03.2022 r., wcześniej tego typu pomoc świadczyli nieodpłatnie ratownicy medyczni i studenci oraz studentki kierunków medycznych.

mieszkanek Przemyśla podążyły mieszkanki innych miast, w tym Warszawy, Łodzi czy Lublina.

Ze względu na niewystarczający poziom wsparcia ze strony instytucji publicznych⁶⁸, to wolontariusze tworzą specjalne grupy, formularze i programy informatyczne, których celem jest bieżąca aktualizacja zapotrzebowania na wsparcie w poszczególnych miejscach, w których świadczona jest pomoc.

W sposób oddolny powstają również aplikacje internetowe, które pomagają uchodźcom z Ukrainy odnaleźć się w nowej rzeczywistości. Przykładem może być aplikacja „Druha we mnie masz”⁶⁹, która łączy w pary młodych potrzebujących koleżeńskiego wsparcia Ukraińców oraz ich polskich rówieśników, którzy pełnią rolę przyjaciela-mentora. Jej autorką jest 19-letnia Maria Trybus.

Innym istotnym narzędziem, wspierającym pomaganie uchodźcom z Ukrainy, okazały się grupy społecznościowe. Większość z nich powstała natychmiast po inwazji rosyjskiej. Oprócz grup ogólnopolskich funkcjonuje wiele grup lokalnych dzięki którym osoby pomagające mogą wymieniać się informacjami oraz reagować na bieżące potrzeby osób wymagających wsparcia. Poniżej kilka przykładów wpisów ze wspomnianych grup:

„Dworzec Zachodni PKS: Nie mamy praktycznie niczego! Prosimy przywoźcie nam jedzenie i środki higieniczne wszystko przyjmujemy. Ważne jeżeli przywożicie jedzenie! Prosimy o opisanie z czym są kanapki, naleśniki czy pizza. Jeżeli nie możecie, bo jesteście w pracy to zamawiajcie grupowo pizzę i ślijcie na dworzec. Zorganizujcie jakąś grupkę w pracy, cokolwiek! Nie mamy czym nakarmić ludzi! I jedzenie dla dzieci.”⁷⁰;

„Przepełniony Torwar z ogromnymi deficytami pomocowymi. Pomóżmy!”⁷¹;

„Uwaga! Dworzec zachodni! Nie mamy zupełnie nic! Brakuje wszystkiego. Nie ma jedzenia, wody, słodyczy, soków. Brakuje podkładów dla dzieci”⁷²;

„Jako koordynator wolontariuszy w punkcie Torwar bardzo proszę o szerzenie poniższych informacji. Oto jak wygląda obecna sytuacja:

1. Brak środków finansowych na zakup leków dla uchodźców- lekarze wypisują recepty, wolontariusze z własnych środków kupują leki ratując życie potrzebujących (insulina, chemia etc).
  2. Brak środków finansowych na posiłki- wolontariusze odpowiadają za organizację kilku tysięcy posiłków dziennie obdzwaniając restauracje i prosząc o dary, nie jesteśmy w stanie zapewnić posiłków dla uchodźców przy takiej liczbie osób, nie dostaliśmy żadnych środków do zagospodarowania w sytuacji kryzysowej.
  3. Strefa gastronomiczna- za kuchnię odpowiadają harcerze, to dzieci bez doświadczenia, nie noszą rękawiczek i maseczek, nie kontrolują ważności i świeżości produktów, nie kontrolują braków żywności, nie ma żadnych zasad BHP.
- Jest ogromne ryzyko epidemii spowodowanej brakiem przestrzegania wymogów sanitarnych, uchodźcy sami mówią, że brzydzą się brać posiłki.

⁶⁸ Instytucje odpowiedzialne za koordynację działań pomocowych na Dworcu Centralnym w Warszawie (Państwowa Straż Pożarna wraz z wojewodą mazowieckim) zostały wskazane przez wiceministra spraw wewnętrznych Pawła Szefernakera w dniu 9.03.2022 r.

⁶⁹<https://www.druhawemniemasz.com/>, dostęp: 25.03.2022.

⁷⁰https://www.facebook.com/groups/683793819641997/?hoisted_section_header_type=recently_seen&multi_permalink=719369256084453, dostęp: 7.03.2022.

⁷¹<https://www.facebook.com/groups/pomocdlaukrainypl>, dostęp: 10.03.2022.

⁷²<https://www.facebook.com/groups/pomocdlaukrainypl>, dostęp: 7.03.2022.

4. Województwo nie jest w stanie dostarczyć nam podstawowych środków higieny, prosimy codziennie o klapki pod prysznic, setki osób myją się pod tym samym prysznicem i już mamy przypadki grzybic. Wojewoda musi zagwarantować stałe dostawy tego typu produktów.

5. Maseczki i rękawiczki, dezynfekcja rąk/stołów etc - już są przypadki covid (w tym ja- koordynator wolontariuszy), nikt nie przestrzega reżimu sanitarnego.

6. Czystość - wojewoda zapewnił jedną osobę do sprzątnięcia, łazienki są w opłakanym stanie, uchodźcy sami sprzątnęły toalety.

7. NGOs - nie dostaliśmy wsparcia ze strony żadnej organizacji, wszyscy wolontariusze to grupa znajomych, która zebrała się oddolnie. Pracują oni po 20h dziennie. Konieczne jest natychmiastowe wsparcie NGOs.

8. Wsparcie z urzędu - cały obiekt koordynowany jest przez wolontariuszy i studentów, z urzędu dostępna jest jedna osoba, która nie ma wiedzy na temat zarządzania kryzysowego i nie jest w stanie podjąć żadnej decyzji.

Ignorowanie powyższych punktów spowoduje wybuch epidemii na Torwarze oraz bardzo poważne braki w dostępności żywności i środków chemicznych/higienicznych⁷³.

Największa z grup, która powstała 24.02 „Pomoc dla Ukrainy! помощь для Украины mieszkanie oraz inne formy pomocy” bardzo szybko zgromadziła ponad 574 000 osób, a liczba opublikowanych tam postów przekroczyła 10 000⁷⁴. Zamieszczane tam informacje niewątpliwie stanowią bieżący zapis doświadczeń i wyzwań, z którymi borykają się zarówno wolontariusze, rodziny przyjmujące osoby z Ukrainy, jak i sami uchodźcy.

Część inicjatyw oddolnych wymagała również szerszego wsparcia finansowego, np. dzięki środkom zgromadzonym w trakcie zbiórki internetowej (*crowdfunding*), dzieci przebywające w „strefie matek z dziećmi” mają możliwość przytulenia się do dinozaura. „Mimo wielkich zębisk, wygląda całkiem sympatycznie. I co najważniejsze, nie przychodzi z pustymi łapami. Ma w nich pudełko wypełnione słodkościami. Rozdaje także kolorowanki, flamastry i drobne zabawki. Puste, patrzące w jedno miejsce dziecięce oczy nagle zaczynają lśnić”⁷⁵. Autorem akcji „Dinozaur z Centralnego”⁷⁶ jest Tomasz Grzywiński. Wkrótce dołączyły do niego nowe osoby, dzięki czemu aktualnie dinozaury można spotkać nie tylko w Warszawie (m.in. pod Wydziałem Konsularnym Ambasady Ukrainy w RP, miejscach dla matek z dziećmi czy w trakcie imprez organizowanych dla ukraińskich dzieci przebywających w Warszawie), ale również we Wrocławiu.

W pomoc uchodźcom z Ukrainy włączyli się także seniorzy. W Poznaniu seniorki i seniorzy z dziennych domów pomocy społecznej uszyli ponad 100 poduszek dla osób przybywających w punktach recepcyjnych, z kolei członkinie Stowarzyszenia Aktywny Senior

⁷³<https://www.facebook.com/groups/pomocdlaukrainypl>, dostęp: 10.03.2022.

⁷⁴ Inne działające grupy na Fb. To m.in.: Grupa Zasoby Warszawa- schronienie dla osób z Ukrainy (31,7 tys. członków), Pomoc dla Ukrainy- dworce Warszawa (14,8 tys. członków), Pomoc dla Ukrainy Warszawa (24,1 tys. członków), Ukraina Pomagamy: zbiórka medyczna (6277 członków), Zwierzęta z Ukrainy potrzebujące pomocy - тварин з України, які потребують (4800 członków). Wolontariusze Ukraina- Warszawa (1200 członków). Stan na: 17.03.2022.

⁷⁵<https://zycie.hellozdrowie.pl/jego-akcja-podbija-serca-ukraincow-i-polakow-tomasz-grzywinski-chce-stworzyc-cala-armie-dinozaurow/>, dostęp: 15.03.2022.

⁷⁶<https://www.facebook.com/Dinozaur-z-Centralnego-103425712309647>, dostęp: 20.03.2022.

z Mławy szyją skrzaty w niebiesko-żółte barwy, a dochód z ich sprzedaży zostanie przekazany na pomoc Ukrainie.

Bezpłatne „sklepy”

Kolejną formą oddolnej pomocy dla uchodźców z Ukrainy są specjalne punkty (sklepy), w których mogą oni bezpłatnie odebrać odzież, obuwie, kosmetyki, środki czystości czy drobne elementy wyposażenia przekazywane przez mieszkańców poszczególnych miast. Ich funkcjonowanie w zdecydowanej większości przypadków możliwe jest dzięki zaangażowaniu wolontariuszy. Jak podkreśla jedna z pomysłodawczyń takiego przedsięwzięcia *„jesteśmy taką radosną grupą wolontariuszy, którzy chcieli dać ludziom wybór. Bo wybór oddaje sprawczość, bo wybór buduje poczucie własnej wartości, bo wybór zmniejsza ilość rzeczy, które się zmarnują. No więc wzięliśmy te kilkadziesiąt kartonów z urzędu, skręciliśmy kilkadziesiąt wieszaków i się zaczęło. I rośło. I rośło. I rośnie (...).⁷⁷*

Przykłady takie punktów to:

- **Take&Go:** bezpłatny sklep w Gdańsku utworzony dzięki współpracy Fundacji Inicjowanie Rozwoju, Galerii Madison oraz Miasta Gdańsk;
- **Free Ukraina Shop:** punkt zbiórki i wydawania pomocy rzeczowej w dzielnicy Rembertów m.st. Warszawy utworzony dzięki zaangażowaniu członkiń lokalnej grupy Fb., firmy prywatnej, która przekazała do użytku lokal w parku handlowym oraz wolontariuszy;
- **Szafa Dobra:** bezpłatny sklep w budynku dawnej Galerii Handlowej Plaza w Krakowie otwarty dzięki wspólnej inicjatywie firmy Strabag Polska, fundacji Internationaler Bund Polska, operatora Centrum Wielokulturowego w Krakowie oraz sieci Ikea i Diverse;
- **Półki dobra:** bezpłatny sklep w Rybniku zorganizowany w salkach parafialnych kościoła pod wezwaniem Matki Boskiej Bolesnej. Personel sklepu to Ukrainki mieszkające w Rybniku i związane z projektem pod nazwą „28 dzielnica”, która działa na rzecz mieszkających tu osób z Ukrainy.

Podobne punkty działają już również m.in. w Tychach, Katowicach, Tczewie czy Myślenicach.

---

⁷⁷<https://www.facebook.com/FreeUkrainaStoreRembertow>, dostęp: 20.03.2022.

Bojkot konsumencki

Interesującym przykładem aktywności obywatelskiej mogą być bojkoty konsumenckie firm, które nie zdecydowały się na wyjście z rynku rosyjskiego (np. Accor, Coca-Cola, Nestle, Leroy Merlin, Auchan, Decathlon, Asus, Pirelli, Reebok, LG Electronics, Oriflame, Metro, Reno, Unilever, Subway⁷⁸) oraz produktów rosyjskich⁷⁹. Jak wskazują dane CBOS w wyniku rosyjskiej inwazji na Ukrainę aż 57% badanych zdecydowało się na bojkot produktów rosyjskich⁸⁰.

Proukraiński slaktywizm

Kolejną formą wyrażenia solidarności z narodem ukraińskim mogą być masowe akcje trollingowe mające na celu przekazywanie prawdziwych informacji nt. wojny w Ukrainie mieszkańcom Rosji z użyciem *Google Maps*. Tego typu działania są przykładem mikrodziałalności z wykorzystaniem różnych narzędzi, w tym mediów społecznościowych do nagłaśniania określonych kwestii społecznych czyli tzw. leniwego aktywizmu⁸¹.

Obywatelskie protesty pod ambasadą Rosji w Warszawie

Pierwszy protest pod ambasadą Rosji w Warszawie odbył się w dniu 24 lutego br. o godz. 10.00. Mimo tego, że był on organizowany spontanicznie wzięło w nim udział około 1000 osób wyrażających sprzeciw wobec zbrojnej napaści Rosji na Ukrainę. Jeszcze tego samego dnia o godz. 17.00 odbył się kolejny protest, w którym udział wzięło ok. 10 000 osób. W kolejnych dniach odbywały się i odbywają nadal, kolejne demonstracje organizowane m.in. przez Związek Ukraińców w Polsce, Komitet Obywatelski Solidarności z Ukrainą, Fundację Nasz Wybór oraz Ukraiński Dom w Warszawie. Protesty organizowano także w innych miastach, w tym m.in. Katowicach, Poznaniu, Olsztynie, Białymstoku, Łodzi, Krakowie, Wrocławiu, Gdańsku.

---

⁷⁸ Stan na dzień 18.03.2022.

⁷⁹ Produkty z Rosji i Białorusi ze swoich sklepów wycofały m.in. Biedronka, Castorama, Hebe, Netto, Polomarket, Rossmann, Kontigo, Netto, Stokrotka, Maxima, Żabka, ABC, Groszek, Lewiatan, Euro Sklep, Gama, Duży Ben i Delikatesy Centrum.

⁸⁰ Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Komunikat z badań 38/2022, CBOS, Warszawa 2022, s. 2.

⁸¹ Chimiak G., Nieodkryty wymiar III sektora. Badanie niezinstytucjonalizowanych przejawów społecznikostwa-przegląd literatury, w: Nieodkryty wymiar III sektora. Wprowadzenie do badań nad nowym społecznikostwem, Mocek S. (red. naukowa), Collegium Civitas, Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa 2014, s. 98.

Obywatelska blokada granicy

Na przejściu granicznym w Koroszczynie (woj. lubelskie) od 11 marca br. trwają protesty obywatelskie przeciwko transportowi towarów do Rosji i Białorusi. W akcjach blokowania rosyjskich i białoruskich ciężarówek codziennie bierze udział kilkadziesiąt osób, w dużej mierze lokalnych mieszkańców.

Artystyczne wyrazy solidarności z Ukrainą

Innym przykładem oddolnych inicjatyw wywołanych działaniami zbrojnymi w Ukrainie są murale. W przestrzeniach miejskich pojawiły się już liczne przykłady artystycznej solidarności z Ukrainą (np. Mariusz Waras wraz z Kolektywem Pogoda w Gdańsku, Jakub Sobczak z zespołem WakeUpTime w Gdańsku, Pieksa w Krakowie, Kawu w Poznaniu, Good Looking Studio w Warszawie, anonimowe murale powstały również w Szczecinie i Kędzierzynie-Koźlu). Z kolei plakaty będące wyrazem wsparcia dla narodu ukraińskiego przygotowali A. Pałowski, A. Morowiak, P. Kotyński, P. Szlotawa czy H. Kmieć.

Podsumowanie

Jak zaznaczono we wstępie do niedawna społeczeństwo obywatelskie w Polsce kojarzone było przede wszystkim z działalnością organizacji pozarządowych. Od jakiegoś czasu możemy jednak obserwować z jednej strony zwiększoną aktywność społeczną Polek i Polaków, a z drugiej rosnącą aktywność obywatelską, która wykracza poza wyznaczone przez prawo formuły organizacyjne. Pierwsze oddolne inicjatywy pomocowe na rzecz imigrantów mogliśmy obserwować w związku z kryzysem humanitarnym na granicy białorusko-polskiej w 2021 roku. Wówczas na pomoc osobom próbującym przedostać się na terytorium Polski ruszyli nie tylko przedstawiciele przygranicznych jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych, ale również przedstawiciele grup nieformalnych i mieszkańcy okolicznych gmin. To oni szukali osób potrzebujących w okolicznych lasach dostarczając im ciepłe posiłki, napoje, ciepłą odzież czy lekarstwa, zapewniali im dach nad głową. Dzięki ich aktywności społecznej i samoorganizacji, a także wsparciu lokalnych władz, kół gospodyń wiejskich czy ochotniczych straży pożarnych udało się pomóc wielu osobom próbującym przedostać się na teren UE. Jednak ze względu na liczbę osób potrzebujących natychmiastowego wsparcia dopiero kryzys uchodźczy związany z wojną w Ukrainie ukazał potencjał i rosnącą rolę sektora społecznościowego w Polsce.

Niniejsze opracowanie jest próbą zobrazowania pierwszego miesiąca działań podejmowanych przez sektor obywatelski w Polsce. Niewątpliwie był to okres heroicznego wysiłku wielu osób i instytucji, po kilku tygodniach intensywnych działań mobilizacja słabnie, a wśród wielu wolontariuszy widoczne jest już zmęczenie. Coraz częściej to oni potrzebują profesjonalnego wsparcia psychologicznego. Nie ulega jednak wątpliwości, że wymienione powyżej przykłady wymagają pogłębionych badań. Wojna w Ukrainie wciąż trwa, więc za wcześnie na jakiegokolwiek podsumowanie, niemniej na chwilę obecną polskie społeczeństwo zdało egzamin z solidarności i obywatelskości z najwyższą notą. Miejmy nadzieję, że tak już zostanie.

Na bazie zaistniałego kryzysu humanitarnego, należy zebrać doświadczenia z istniejących platform komunikacji elektronicznej w dziedzinie koordynacji pomocy niesionej przez obywateli/wolontariuszy, grupy nieformalne, organizacje pozarządowe, samorząd i administrację państwową, celem stworzenia jednego narzędzia/aplikacji na wypadek analogicznych sytuacji. Należałoby stworzyć również bazę danych osób i organizacji biorących aktywny udział w tworzeniu lokalnych (anty)systemów pomocowych, które chciałyby podzielić się swoimi doświadczeniami na forach powiatowych i gminnych zespołów zarządzania kryzysowego. Dzięki temu być może ten trudny okres przełoży się na wzmocnienie roli różnego rodzaju formalnych i nieformalnych inicjatyw w procesie formułowania i implementowania polityk publicznych państwa w warunkach kryzysowych.

Bibliografia:

Badanie potencjału podmiotów ekonomii społecznej w kontekście usług dla uchodźców z Ukrainy, Stowarzyszenie na Rzecz Spółdzielni Socjalnych, Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych, Poznań 2022.

Chimiak G., Nieodkryty wymiar III sektora. Badanie niezinstytucjonalizowanych przejawów społecznikostwa- przegląd literatury, w: Nieodkryty wymiar III sektora. Wprowadzenie do badań nad nowym społecznikostwem, Mocek S. (red. naukowa), Collegium Civitas, Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa 2014, s. 98.

Ekiert G., Kubik J., The Legacies of 1989: Myths and Realities of Civil Society, Journal of Democracy, Johns Hopkins University Press, Vol. 25/, Nr 1 2014.

Korolczuk E., Społeczeństwo obywatelskie w Polsce- kryzys czy nowe otwarcie?, Instytut Studiów Zaangażowanych, Warszawa 2017, <https://krytykapolityczna.pl/instytut/wp-content/uploads/sites/4/2017/10/elzbieta-korolczuk-spoleszenstwo-obywatelskie.pdf>

Mocek S. Wprowadzenie, w: Nieodkryty wymiar III sektora. Wprowadzenie do badań nad nowym społecznikostwem, Mocek S. (red. naukowa), Collegium Civitas, Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa 2014, s. 98.

Zybała A., Sektor społecznościowy w dokumentach strategicznych państwa, w: Nieodkryty wymiar III sektora. Wprowadzenie do badań nad nowym społecznikostwem, Mocek S. (red. naukowa), Collegium Civitas i Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Warszawa 2014.

Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę. Komunikat z badań 38/2022, CBOS, Warszawa 2022.

Źródła internetowe:

<https://www.druhawemniemasz.com>

www.caritas.pl

www.pah.org.pl

www.znp.org.pl

www.ngo.pl

www.solidarnosc.org.pl

www.facebook.com

www.oko.press

Napływ uchodźców z Ukrainy jako wyzwanie dla polskiego systemu ochrony zdrowia – doświadczenia pierwszego miesiąca wojny.

Bezprecedensowa skala napływu uchodźców z Ukrainy to dla Polski potężne wyzwanie w obszarze opieki medycznej. Osoby uciekające z Ukrainy nie zawsze były bezpośrednio narażone na działania wojenne, przeważnie jednak doświadczyły czynników negatywnie oddziałujących na ich zdrowie - jak długa podróż, stres, wyziębienie czy odwodnienie, często zatem zauważano w ich przypadku problemy zdrowotne wynikające z bieżącej sytuacji (np. urazy, bóle brzucha i głowy, problemy żołądkowe, objawy infekcji, objawy stresu pourazowego)⁸². Ryzyko ich wystąpienia zwiększa dodatkowo fakt, że duży odsetek uchodźców z Ukrainy stanowią dzieci i osoby starsze.

Jednocześnie mamy do czynienia z problemami niezwiązanymi z działaniami wojennymi. W grupie uciekinierów znajdują się bowiem niepełnosprawni, kobiety ciężarne oraz osoby chorobami przewlekłymi jak nadciśnienie, cukrzyca, nowotwory, choroby serca itd. przy czym w wielu przypadkach - w związku z koniecznością ucieczki - nastąpiła ryzykowna przerwa w terapii, a niektóre badania czy zabiegi mogły być już wcześniej przekładane w konsekwencji obaw wynikających z niepewnej sytuacji i/lub pandemii.

Leczenie tak dużej grupy uchodźców to ogromny egzamin sprawności w kilku wymiarach - logistycznym, finansowym, prawnym, kadrowym oraz informacyjnym. Celem niniejszego tekstu jest podsumowanie działań w zakresie opieki medycznej nad uchodźcami z Ukrainy realizowanych w pierwszym miesiącu od wybuchu wojny, a jednocześnie próba odpowiedzi na pytanie, jak Polska poradziła sobie z tym wyzwaniem i co może je utrudnić w przyszłości. Dla większej przejrzystości tekst podzielono na kilka wątków.

Działania podejmowane przez rząd, parlament i Narodowy Fundusz Zdrowia

Już w pierwszym dniu wojny do kwestii leczenia uciekinierów odniósł się minister zdrowia informując, że w ramach planów pomocy Ukrainie uruchomiono pociąg medyczny do transportu rannych, dla których przygotowano kilka tysięcy miejsc w 120 szpitalach⁸³,

---

⁸² *Czy uchodźcy z Ukrainy mogą się leczyć w Polsce za darmo? [przepisy]*, 01.03.2022, <https://www.msn.com/pl-pl/zdrowie/nasze-zdrowie/czy-uchod%C5%B4cy-z-ukrainy-mog%C4%85-si%C4%99-leczy%C4%87-w-polsce-za-darmo-przepisy/ar-AAUtnvw?ocid=msedgntp>

⁸³ Wojciech Kuta, *Wojna na Ukrainie. Polska przyjmuje i leczy uchodźców. O nowych wyzwaniach zdrowotnych na HCC 2022*, Rynek Zdrowia 02.03.2022, <https://www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Wojna-na-Ukrainie-Polska-przyjmuje-i-leczy-uchodzcow-O-nowych-wyzwaniach-zdrowotnych-na-HCC-2022,229943,14.html>

natomiast podstawową pomoc medyczną dla uchodźców będą świadczyć powstające właśnie punkty recepcyjne przy granicy⁸⁴.

Dwa dni później (26.02) Narodowy Fundusz Zdrowia ogłosił komunikat, że rozpoczęto prace nad specjalną ustawą, w wyniku której NFZ pokryje koszty leczenia ukraińskich pacjentów **ze środków budżetu państwa, przy czym leczenie to ma być prowadzone w placówkach, które mają podpisane kontrakty z Funduszem, a stawki oraz zasady udzielania i rozliczania tych świadczeń będą analogiczne jak w przypadku Polaków.** Sprecyzowano, że warunkiem uprawniającym do korzystania z opieki medycznej będzie „zaświadczenie wystawione przez straż graniczną lub odcisk stempla straży granicznej w dokumencie podróży, potwierdzające legalny pobyt w Polsce, po przekroczeniu granicy od 24 lutego 2022 r. **w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium Ukrainy**”.

Kluczową z punktu widzenia placówek medycznych informację stanowiło zapewnienie o wstecznej refundacji (od 24.02) realizowanych obecnie zabiegów. W związku z nią pojawiło się zalecenie, żeby podmioty medyczne - w oczekiwaniu na pojawienie się przygotowywanych rozwiązań prawnych - nie odmawiały pomocy i **nie domagały się za nią zapłaty, tylko prowadziły ewidencję świadczeń medycznych udzielonych uchodźcom**⁸⁵. Informacje te powtórzył na początku marca minister zdrowia podkreślając, że pomoc dla uchodźców Ukrainy ma być refundowana z budżetu, a nie składek, więc „dostępność dla Polaków nie będzie ograniczana finansowo”⁸⁶.

Ważnym krokiem w kierunku dostępności opieki medycznej było też utworzenie (9 marca) przez Narodowy fundusz Zdrowia we współpracy z 20 publicznymi ośrodkami onkologicznymi zrzeszonymi w Ogólnopolskim Zrzeszeniu Publicznych Centrów i Instytutów Onkologicznych Telefonicznej Informacji Pacjenta. Celem działającej w języku polskim, angielskim, ukraińskim i rosyjskim linii była koordynacja terapii poprzez kontaktowanie osób chorych na nowotwory z koordynatorami w konkretnych placówkach⁸⁷.

Na początku marca ruszył też utworzony przy NFZ Zespół do spraw monitorowania udzielania opieki medycznej obywatelom Ukrainy przybywającym na terytorium

⁸⁴ Szpitale przy granicy już się szykują. Będzie pomoc medyczna dla uchodźców z Ukrainy. redakcja naTemat24 lutego 2022, <https://natemat.pl/zdrowie/398835.wojna-na-ukrainie-bedzie-zapewniona-opieka-zdrowotna-dla-uchodzcow>

⁸⁵ Pomoc medyczna dla obywateli Ukrainy – zasady udzielania i rozliczania świadczeń, 26-02-2022, <https://www.nfz.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-centrali/pomoc-medyczna-dla-obywateli-ukrainy-zasady-udzielania-i-rozliczania-swiadczen,8149.html>

⁸⁶ Krzysztof Jakubiak, Czekamy na rozwiązanie prawne pozwalające leczyć uchodźców z Ukrainy, <https://www.mzdrowie.pl/fakty/czekamy-na-rozwiazanie-prawne-pozwalajace-leczyc-uchodzcow-z-ukrainy/7.03.2022>

⁸⁷ Infolinia dla pacjentów onkologicznych z Ukrainy, Strona Polskiego Towarzystwa Medycyny Rodzinnej 13.03, <https://ptmr.info.pl/infolinia-dla-pacjentow-onkologicznych-z-ukrainy/>

Rzeczypospolitej Polskiej w związku z konfliktem zbrojnym w Ukrainie oraz działań związanych z pandemią Covid-19. Zadaniem nowego ciała miało być prowadzenie baz danych, opracowanie/wdrażanie nowych rozwiązań organizacyjnych i prawnych, prowadzenie polityki informacyjnej oraz sprawdzanie dostępności świadczeń opieki zdrowotnej dla uchodźców⁸⁸.

Po 11 dniach od rosyjskiej inwazji rząd przedstawił projekt „Ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa”, która ostatecznie weszła w życie 12.03.2022. Dokument ten prawnie uregulował kluczowe aspekty pomocy uchodźcom, w tym kwestie związane z opieką medyczną. Zgodnie z wcześniejszymi zapowiedziami - osobom uciekającym z Ukrainy zagwarantowano dostęp do służby zdrowia na zasadach analogicznych jak w przypadku osób objętych ubezpieczeniem zdrowotnym, z wyłączeniem leczenia/rehabilitacji uzdrowiskowej⁸⁹ oraz prawa do finansowania leczenia za granicą. Prawo to objęło również możliwość realizacji recept na podstawie umów zawartych przez apteki z Narodowym Funduszem Zdrowia. W ustawie znalazł się zapis, że choć za rozliczenie środków odpowiada NFZ, to świadczenia dla osób uprawnionych przez „Specustawę” będą realizowane nie z budżetu NFZ, ale z dotacji celowej z budżetu państwa. Nowa regulacja wprowadziła też zmiany dotyczące możliwości kontynuacji nauki przez studentów (w tym słuchaczy kierunków medycznych) oraz zatrudnienia personelu medycznego z Ukrainy (temat ten będzie omówiony szerzej w odrębnym wątku). Istotne ułatwienie w dostępie do opieki medycznej stanowił też zapis o możliwości nadawania uchodźcom z Ukrainy numeru PESEL, którego posiadanie pozwala na wystawianie e-recept i e-skierowań, a także na korzystanie z profilu zaufanego oraz Internetowego Konta Pacjenta⁹⁰.

W związku z głosami krytycznymi o wykluczeniu z części potencjalnych świadczeniobiorców 22.03 złożono projekt nowelizacji ustawy rozszerzając jej zakres na obywateli Ukrainy, którzy przybyli do Polski z terytorium innego państwa (np. przez Słowację). Jednocześnie wprowadzono istotne zapisy dotyczące osób małoletnich

---

⁸⁸ Powstał w miejsce zespołu zajmujący się prawidłowościami działań przy osobach podejrzanych o zakażenie lub zakażonych SARS-CoV-2, patrz: Aleksandra Kurowska, *NFZ: zespół będzie sprawdzać dostępność leczenia dla osób z Ukrainy*, 3.03.2022, <https://cowzdrowiu.pl/aktualnosci/post/nfz-zespol-bedzie-sprawdzac-dostepnosc-leczenia-dla-osob-z-ukrainy>

⁸⁹ Istnieje natomiast możliwość rehabilitacji osób niepełnosprawnych z Ukrainy ze środków PFRON oraz środków Funduszu Solidarnościowego.

⁹⁰ *Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa*, Dz.U. 2022 poz. 583, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000583>
Kwestię dostępu obywateli ukraińskich do opieki medycznej regulują też akty zmienione - *Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o refundacji leków, środków spożywczych specjalnego przeznaczenia żywieniowego oraz wyrobów medycznych* <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20111220696> oraz *Ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych* <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20042102135>

przebywających w pieczy zastępczej, zobowiązując PCPR-y do prowadzenia wpisów w „ewidencji małoletnich” (m.in. informacje na temat stanu zdrowia oraz niepełnosprawności), a także objęcia pomocą (m.in. psychologiczną) zarówno podopiecznych jak i ich tymczasowych opiekunów⁹¹.

Inicjatywy środowiska medycznego

Drugim kierunkiem działań na rzecz stworzenia systemu opieki zdrowotnej nad osobami uciekającymi z objętej wojną Ukrainy były inicjatywy oddolne realizowane przez środowisko medyczne oraz wolontariuszy. Aktywność ta miała różny zakres, można jednak śmiało powiedzieć, że stanowiła przykład ogromnego zaangażowania służb medycznych. Analizując ten obszar wskazać można kilka poziomów.

Chęć wspierania uchodźców z Ukrainy zaraz po rozpoczęciu przez Rosję inwazji zadeklarowały największe organizacje medyczne jak Naczelna Rada Lekarska oraz Naczelna Rada Pielęgniarek i Położnych, a na poziomie samorządu lekarskiego w działania pomocowe włączyły się okręgowe izby lekarskie - kupując sprzęt medyczny (w tym karetki) dla służb na Ukrainie oraz uruchamiając telefony i adresy e-mail z informacjami na temat możliwości leczenia⁹². Bardzo szybko pojawiły się również oferty niesienia pomocy w ramach określonych branż – gotowość działań na rzecz Ukraińców zgłosiło np. Porozumienie Pracodawców Ochrony Zdrowia⁹³, oraz Izba Gospodarcza Farmacja Polska, która wystosowała do Ministerstwa Zdrowia prośbę o informacje na temat możliwości wsparcia wolontariuszy w punktach recepcyjnych, planów w zakresie szczepień oraz wskazanie organizacji pozarządowych i powołanie zespołu koordynującego współpracę w celu przekazania leków (np. tych z krótkimi terminami ważności) najbardziej potrzebującym⁹⁴.

Od pierwszych dni wojny na Ukrainie możliwość wsparcia oferowały również pojedyncze placówki medyczne, które - mimo początkowego braku odpowiednich regulacji prawnych – przygotowywały się na przyjęcie uchodźców. Szczególnie aktywne były w tym zakresie szpitale działające w województwach położonych blisko granicy⁹⁵, ale podobne

---

⁹¹ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej IX kadencja Prezes Rady Ministrów RM-0610-39-22, *Druk nr 2100*, Warszawa 22.02.2022 r.

⁹² Krzysztof Jakubiak, *op.cit*

⁹³ *Lekarze POZ oferują pomoc medyczną uchodźcom z Ukrainy*, Medexpress 28.02, <https://www.medexpress.pl/lekarze-poz-oferuja-pomoc-medyczna-uchodzcom-z-ukrainy/84085>

⁹⁴ Irena Rej, *Deklarujemy pełną gotowość do pomocy obywatelom Ukrainy*, Medexpress 8.03.2022, <https://www.medexpress.pl/deklarujemy-pelna-gotowosc-do-pomocy-obywatelom-ukrainy/84156>

⁹⁵ Na przykład: Sobierajski, *PZZOZ w Będzinie i Czeladzi zapewni pomoc medyczną dla rannych Ukraińców. Czeka tu także pomoc psychologiczna*, 28.02.2022, <https://dziennikzachodni.pl/pzzoz-w-bedzinie-i-czeladzi-zapewni-pomoc-medyczna-dla-rannych-ukraincow-czeka-tu-takze-pomoc-psychologiczna/ar/c1-16072197>

sygnały nadszły również z innych rejonów Polski. Dołączyły do nich prywatne sieci medyczne⁹⁶ jak Luxmed, Enel-Med, Medicover czy Centrum Medyczne Damiana, wysyłając na granicę lekarzy i ratowników medycznych oraz wspierając relokację pracowników, a przede wszystkim oferując specjalne pakiety pomocy i usługi w języku ukraińskim. Proponowane pakiety czasem dotyczyły jedynie podstawowej pomocy, niekiedy zaś były bardziej rozbudowane. Przykładowo oferta pomocy dla obywateli Ukrainy w Centrum Medycznym Damiana objęła: wizyty u internisty i pediatry, badania laboratoryjne, wsparcie psychologiczne oraz pomoc ambulatoryjną, a w niezbędnej sytuacji również operacje⁹⁷.

Przy placówkach medycznych i organizacjach zaczęły działać infolinie. Przeważnie oferowały ogólne doradztwo medyczne lub wsparcie psychologiczne (np. numer kryzysowy uruchomiony przez Polskie Forum Migracyjne, telefony udostępnione przez Krakowski Ośrodek Interwencji Kryzysowej, czy Centrum Psychoterapii HELP)⁹⁸, ale uruchamiano też bardziej wyspecjalizowane wsparcie w zakresie konkretnej choroby czy dysfunkcji (np. telefon dla osób z niepełnosprawnością narządu wzroku przy Polskim Związku Niewidomych albo infolinia dla cierpiących na epilepsję uruchomiona przez Centrum Terapii Padaczki Naurosphera). W konsekwencji tych działań w Internecie zaczęły krążyć listy z placówkami udzielającymi za darmo usług w zakresie służby zdrowia oraz linki i numery telefonów do tworzonych w różnych miejscach informacji.

Jednocześnie zaktywizowali się sami medycy. Pierwszym kierunkiem działania była pomoc na przejściach granicznych (np. misja medyczna stworzona przez ratownika z Białegostoku, oparta na sieci jego znajomych), w okresie, kiedy nie dotarły tam jeszcze karetki publicznej służby zdrowia⁹⁹. Od początku inwazji pracownicy polskiej służby zdrowia organizowali oddolne zbiórki na pomoc dla uchodźców oraz zakup leków i materiałów opatrunkowych, przygotowywali mieszkania dla uciekających z Ukrainy rodzin lekarskich, a wreszcie oferowali bezpłatne świadczenia medyczne dla potrzebujących¹⁰⁰. Pisząc o wkładzie na poziomie jednostek trzeba też wspomnieć o postawie wielu farmaceutów rezygnujących z marży lub finansujących z własnej kieszeni koszt wydawanych leków - wspomniane praktyki spotkały się z pozytywnym oddźwiękiem Naczelnej Rady

---

⁹⁶ A nawet paramedyczne, np. oferta bezpłatnego badania wzroku i darmowych okularów korekcyjnych w sieci salonów optycznych Kodano.

⁹⁷ *Gdzie uchodźcy z Ukrainy mogą otrzymać bezpłatną pomoc medyczną*. 2.03.2022, <https://zdrowie.radiozet.pl/Medycyna/Pierwsza-pomoc/Gdzie-uchodzcy-z-Ukrainy-moga-otrzymac-bezplatna-pomoc-medyczna>

⁹⁸ Agnieszka Mazur-Puchała, *Psychologiczne wsparcie dla osób z Ukrainy. Tu znajdziesz pomoc*, 02.03.2022, <https://www.medonet.pl/zdrowie/wiadomosci/psychologiczne-wsparcie-dla-osob-z-ukrainy--tu-znajdziesz-pomoc--lista--artykul.14798522.html>

⁹⁹ Sławomir Zagórski, *Okopress* 19.03.2022, *Granica w Dorohusku. Przez 2 tygodnie życie ratowali wolontariusze. „Nie pozwoliliśmy, żeby ktoś umarł”*. <https://oko.press/granica-w-dorohusku-przez-2-tygodnie-zycie-ratowali-wolontariusze-nie- pozwolilismy-zeby-ktos-umarl/>

¹⁰⁰ Krzysztof Jakubiak, *op.cit*

Aptekarskiej¹⁰¹. Czasem z tych oddolnych działań wyrosły szersze inicjatywy o lokalnym charakterze, czego przykładem może być grupa „Medycy dla Ukrainy Słupsk” skupiająca lekarzy różnych specjalizacji, pielęgniarki, a także położne i ratowników z terenu Słupska i okolic, którzy zdecydowali się za darmo leczyć uchodźców wojennych z Ukrainy (w ciągu jednego dnia na apel organizatora akcji odpowiedziało 80 osób, co świadczy o dużej gotowości środowiska medycznego do niesienia pomocy)¹⁰². Czasem inicjatywy te osiągały skalę ogólnokrajową - jak bezpłatna pomoc dentystyczna realizowana w ramach akcji ‘Dentyści Ukrainie’, skupiająca 468 podmiotów (stan na 25 marca) w całej Polsce, głównie prywatnych, a więc bez możliwości refundacji świadczenia przez NFZ¹⁰³.

Pisząc o tego typu projektach warto zwrócić uwagę na znaczenie mediów społecznościowych oraz działań informacyjnych w Internecie i ich rolę w budowaniu sieci wsparcia medycznego dla obywateli Ukrainy. Wspomniana baza gabinetów dentystycznych narodziła się na grupie dyskusyjnej stomatologów, a obecnie funkcjonuje w ramach interaktywnej strony internetowej www.dentysciukrainie.pl¹⁰⁴. Na podobnej zasadzie działa stworzony przez studenta UJ, a koordynowany przez startupy **Docplanner oraz Telemedi serwis [https://lekarzedlaukrainy, za pomoca ktorego uchodzcy moga znalezc lekarzy i specjalistow oferujacych bezplatne konsultacje \(lub otrzymac recepte\) w jezyku ukraińskim, rosyjskim albo angielskim](https://lekarzedlaukrainy, za pomoca ktorego uchodzcy moga znalezc lekarzy i specjalistow oferujacych bezplatne konsultacje (lub otrzymac recepte) w jezyku ukraińskim, rosyjskim albo angielskim)**. Linki do listy placówek z językiem ukraińskim oraz bezpłatną pomocą znajdują się też na innych stronach internetowych. Przykładem świetnie działającego medium może być strona „Medycyny praktycznej”, na której znaleźć można linki do usług, a ponadto opublikowano materiały pomocnicze dla lekarzy – przetłumaczone karty wywiadu (w wariantach dla poszczególnych chorób), deklaracje i zgody na różne zabiegi, słowniczek, skale bólu, zagadnienia prawne, listy leków zarejestrowanych i refundowanych na Ukrainie¹⁰⁵. Zebrane w jednym miejscu materiały zostały opracowane i udostępnione przez różne instytucje (głównie placówki medyczne), ale także pracowników służby zdrowia oraz studentów kierunków medycznych z Polski i Ukrainy. Tak więc również przy tworzeniu tego typu dokumentów kluczowe znaczenie miały oddolne inicjatywy instytucji lub osób prywatnych (np. pielęgniarz nieodpłatnie udostępnia na dysku przetłumaczone karty

¹⁰¹ *Polscy aptekarze wspierają Ukraińców- nie będzie problemu z wydaniem leków*, Medexpress 28.02, <https://www.medexpress.pl/polscy-aptekarze-wspieraja-ukraincow-nie-bedzie-problemu-z-wydaniem-lekow/84087>

¹⁰² Magdalena Olechnowicz, *80 medyków ze Słupska w gotowości do leczenia uchodźców z Ukrainy za darmo*. *Brawo!*, Głos Pomorza, 28.02.2022, <https://gp24.pl/80-medykow-ze-slupska-w-gotowosci-do-leczenia-uchodzcow-z-ukrainy-za-darmo-brawo/ar/c1-16073643>

¹⁰³ *Mapa gabinetów, w których dentyści leczą charytatywnie Ukraińców*, 25-03-2022, <https://www.infodent24.pl/newsdentpost/mapa-gabinetow-w-ktorych-dentysci-lecza-charytatywnie-ukraincow.120461.html>

¹⁰⁴ *Bezpłatna pomoc stomatologiczna dla uchodźców z Ukrainy - mapa gabinetów*, 28.02.2022, <https://www.medexpress.pl/bezpłatna-pomoc-stomatologiczna-dla-uchodzcow-z-ukrainy-mapa-gabinetow/84092>

¹⁰⁵ *Materiały dla lekarzy (karty wywiadu, słowniczek, skale oceny bólu, deklaracje zgody, zagadnienia prawne, wybrane leki zarejestrowane w Ukrainie)*, <https://www.mp.pl/kurier/292414,materiały-dla-lekarzy>

wywiadów oraz formularz danych do recepty)¹⁰⁶, a jednocześnie media społecznościowe stały się coraz wyraźniej widoczne jako istotny kanał komunikacji (np. kontakt z „Medykami dla Ukrainy Słupsk” można nawiązać telefonicznie, mailowo i smsowo, przez Facebooka lub za pośrednictwem Messengera)¹⁰⁷.

Problemy i dyskusje - wątek 1: wystawianie recept oraz refundacja leków

W zakresie zaopatrzenia w leki przybyłych do Polski obywateli ukraińskich zarysowało się w ostatnich tygodniach kilka problemów. Po pierwsze różne mogą być przepisy dotyczące dostępności konkretnego medykamentu (np. na Ukrainie w wolnej sprzedaży, a w Polsce wymagana recepta), po drugie inne jest czasem nazewnictwo tych samych produktów, co dla lekarzy i farmaceutów bywa mylące¹⁰⁸, po trzecie – pojawiły się liczne wątpliwości odnośnie zasad refundacji i odpłatności. Ta ostatnia kwestia zdominowała dyskusję nad lekami dla uchodźców.

W komunikatach Ministerstwa Zdrowia oraz Narodowego Funduszu Zdrowia już na początku wojny pojawiły się informacje, że refundacja leków ma się odbywać na takich samych zasadach jak dla osób ubezpieczonych, a lekarze POZ mogą wystawiać recepty również w przypadku obywateli Ukrainy, którzy nie mają jeszcze nr PESEL (choć w takim przypadku recepta powinna mieć wpisany kod uprawnień dodatkowych o symbolu BW i musi być wydrukowana, aby aptekarz mógł czytać kod paskowy)¹⁰⁹. Ponadto w komunikacie Głównego Inspektora Farmaceutycznego z 25 lutego wskazano na możliwość wystawiania recept „w sytuacji zagrożenia zdrowia pacjenta” (przy braku recepty lub braku dostępu do elektronicznego systemu) przez farmaceutów¹¹⁰. Recepty te jednak mogły być realizowane jedynie na zasadzie pełnej odpłatności, a również w kwestii refundacji kosztów leków na recepty lekarskie pojawiły się wątpliwości. W celu ich wyjaśnienia Naczelna Izba Lekarska zwróciła się pod koniec lutego do Ministerstwa Zdrowia uzyskując informację, że problem refundacji zostanie rozwiązany do końca tygodnia¹¹¹. Prawie jednocześnie (1.03)

---

¹⁰⁶ Dysk z formularzami: <https://drive.google.com/drive/folders/1Lwiy-6ZHjzZIDgP1aTOnFyewEeXjrBpe>, [za:] Stworzyli formularze wywiadów medycznych z tłumaczeniem na język ukraiński, Rynek Zdrowia, 28.02.2022, <https://www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Stworzyli-formularze-wywiadow-medycznych-z-tlumaczeniem-na-jezyk-ukraiński.229954,14.html>

¹⁰⁷ Magdalena Olechnowicz, 80 medyków ze Słupska w gotowości do leczenia uchodźców z Ukrainy za darmo. *Brawo!*, Głos Pomorza, 28.02.2022, <https://gp24.pl/80-medykow-ze-slupska-w-gotowosci-do-leczenia-uchodzcow-z-ukrainy-za-darmo-brawo/ar/c1-16073643>

¹⁰⁸ Lekarze dla Ukrainy. Polski system ochrony zdrowia a uchodźcy, <https://www.polskieradio.pl/7/163/Artykul/2920457,Lekarze-dla-Ukrainy-Polski-system-ochrony-zdrowia-a-uchodzcy>

¹⁰⁹ Lekarze POZ oferują pomoc medyczną uchodźcom z Ukrainy, op.cit

¹¹⁰ Polscy aptekarze wspierają Ukraińców- nie będzie problemu z wydaniem leków, 28.02, <https://www.medexpress.pl/polscy-aptekarze-wspieraja-ukraincow-nie-bedzie-problemu-z-wydaniem-lekow/84087>

¹¹¹ Refundacja recept dla uchodźców. "Problem ma zostać rozwiązany", 28.02.2022, <https://www.rynekzdrowia.pl/Polityka-zdrowotna/Refundacja-recept-dla-uchodzcow-Problem-ma-zostac-rozwiazany.229975,14.html>

Porozumienie Pracodawców Ochrony Zdrowia wysłało do NFZ zapytanie na temat realizacji recept wystawionych na Ukrainie i zasad refundowania recept wystawianych w Polsce po 24.02 ale przed wejściem w życie Specustawy¹¹². Podobny problem zgłosiła wreszcie Izba Gospodarcza „Farmacja Polska” – zauważając, że w świetle obowiązującego prawa osoby przybyłe z Ukrainy nie są uprawnione do refundacji, więc mogą realizować recepty jedynie na zasadzie pełnej odpłatności¹¹³.

Wątpliwości medyków i farmaceutów wyjaśniła w dużym stopniu dopiero *Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa*. W tekście dokumentu odwołano się do zasad gwarantujących otrzymanie leków refundowanych przez osoby ubezpieczone w Polsce, zaznaczając zarazem, że prawa dostępu do świadczeń obywateli Ukrainy przybyłych do Polski w związku z konfliktem zbrojnym są identyczne. Aby ostatecznie wyjaśnić te kwestie Narodowy Fundusz Zdrowia wydał 14.03.2022 komunikat dla aptek i przychodni POZ. W informacji wspomniano, że obywatele Ukrainy, którzy znaleźli się w Polsce po wybuchu konfliktu zbrojnego, mogą być traktowani jak pacjenci spoza listy aktywnej POZ, jeśli wystąpi w ich przypadku brak możliwości ustalenia stałego miejsca pobytu (w przypadku przemieszczających się migrantów problem ten jest częsty), który stanowi jeden z warunków deklaracji wyboru lekarza. Fakt ten jednak nie może ograniczać dostępu do opieki medycznej, a wizyty i refundacja leków będą odpowiednio rozliczane¹¹⁴. Jak podkreślają medycy – sytuacja jednak nie zawsze jest oczywista, bo pozostaje problem dostępu do refundowanych leków dla osób przewlekle chorych, które nie mają ze sobą dokumentacji medycznej. Każdy przypadek wypisania leków z częściową odpłatnością wymaga bowiem udokumentowania, w innym razie lekarz zobowiązany zostanie do zwrotu kosztów nieuzasadnionej z punktu widzenia kontroli NFZ recepty¹¹⁵. W świetle komentarzy Narodowego Funduszu Zdrowia ryzyko takiej kary wydaje się niewielkie, co nie zmienia jednak faktu, że lekarze mają obawy i oczekują na instrumenty prawne, które rozwiązałyby ten problem systemowo.

---

¹¹² *Czy uchodźcy z Ukrainy mogą się leczyć w Polsce za darmo? [przepisy]*, 01.03.2022, <https://www.msn.com/pl-pl/zdrowie/nasze-zdrowie/czy-uchod%C5%B4cy-z-ukrainy-mog%C4%85-si%C4%99-leczy%C4%87-w-polsce-za-darmo-przepisy/ar-AAUtnvw?ocid=msedgntp>

¹¹³ Irena Rej, *op.cit*

¹¹⁴ *Refundowane leki dla Ukraińców? Kolejny komunikat NFZ...*, 21.03. 2022, <https://mgr.farm/aktualnosci/refundowane-leki-dla-ukraincow-kolejny-komunikat-nfz/>

¹¹⁵ Karolina Kowalska, *Pomoc medyczna dla Ukraińców z usterkami*, 20.03.2022 <https://www.rp.pl/zdrowie/art35899981-pomoc-medyczna-dla-ukraincow-z-usterkami>

Problemy i dyskusje - wątek 2: szczepienia

Jednym z zagadnień opieki zdrowotnej nad osobami uciekającymi przed wojną na Ukrainie była od początku kwestia szczepień, przy czym mamy tu do czynienia z dwoma obszarami: szczepieniami dla dzieci i szczepienia przeciwko Covid-19.

Od 25 lutego 2022 osoby przekraczające granicę polsko-ukraińską nie były zobowiązane ani do 7-dniowej kwarantanny ani do okazania Straży Granicznej ujemnego wyniku testu na SARS-CoV-2. Wprowadzenie liberalnych przepisów okazało się konieczne ze względu na skalę i tempo napływu migrantów oraz potrzebę pomocy osobom uciekającym przed działaniami wojennymi. Wiązało się jednak z podniesieniem ryzyka rozprzestrzeniania się choroby, szczególnie w sytuacji wspólnego zakwaterowania większych grup uchodźców. W celu minimalizacji tego zagrożenia 25 lutego 2022 roku Minister Zdrowia ogłosił, że cudzoziemcy przekraczający polsko-ukraińską granicę mogą bezpłatnie wykonać badanie PCR lub test antygenowy, a uchodźcy narodowości ukraińskiej zostają objęci Narodowym Programem Szczepień przeciwko COVID-19¹¹⁶. Jednocześnie na stronie rządu umieszczono kwestionariusze wywiadu przesiewowego w języku ukraińskim, a w celu jak najszybszego podniesienia odporności rekomendowano jednodawkową szczepionkę Vaccine Janssen J&J¹¹⁷. Pojawiły się też zalecenia, aby skierowanie na szczepienie wystawiać przez aplikację gabinet.gov.pl - bez konieczności rejestrowania się przez infolinię czy przez Internetowe Konto Pacjenta, która w przypadku osób z Ukrainy mogłoby stanowić dodatkową barierę. Wprowadzono również możliwość szczepień bez wcześniejszych zapisów na wyznaczonych miejscach (np. na Stadionie Narodowym w Warszawie). Pewnym ograniczeniem akcji szczepień może być jedynie brak możliwości samodzielnego wystawiania skierowania przez farmaceutów, w związku z czym mogą oni szczepić jedynie osoby posiadające skierowanie w systemie. Obywatele Ukrainy którzy jeszcze nie mają numeru PESEL, muszą je zatem otrzymać od lekarza. Zdaniem prezesa Dolnośląskiej Izby Aptekarskiej wydłuża to drogę do szczepionki i może zniechęcać, bo doświadczenia Narodowego Programu Szczepień pokazały, że pracownicy z Ukrainy - ze względu na łatwość dostępu - najczęściej wybierali właśnie apteki¹¹⁸.

---

¹¹⁶ *Udzielanie świadczeń zdrowotnych pacjentowi z Ukrainy. Zagadnienia prawne*, 08.03.2022, <https://www.mp.pl/szczepienia/prawo/zapytajprawnika/292995,udzielanie-swiadczen-zdrowotnych-pacjentowi-z-ukrainy-zagadnienia-prawne>

¹¹⁷ *Szczepienia przeciw Covid-19 cudzoziemców narodowości ukraińskiej*, 25.02.2022, <https://www.gov.pl/web/zdrowie/szczepienia-przeciw-covid-19-cudzoziemcow-narodowosci-ukrainskiej>

¹¹⁸ Karolina Kowalska, *op.cit*

Odrębnym wątkiem są szczepienia dzieci, które stają się obowiązkowe po 3 miesiącach pobytu w Polsce¹¹⁹, Minister Zdrowia wydał jednak 8 marca komunikat, że w przypadku uchodźców z Ukrainy można bezpłatnie zaszczepić dzieci przed upływem tego okresu, zgodnie z polskim Programem Szczepień Ochronnych¹²⁰. Polska i Ukraina mają podobny katalog chorób objętych obowiązkowym szczepieniem (w ukraińskim brak pneumokoków) i zbliżone kalendarze PSO¹²¹, zdaniem niektórych ekspertów na Ukrainie mamy jednak do czynienia z dużo niższym poziomem wszczępienia na takie choroby jak odra, ospa i polio¹²² czy Heinego-Medina¹²³.

Problemy i dyskusje – wątek 3: zatrudnienie personelu medycznego z Ukrainy

W związku ze wzmożonym napływem uchodźców i wynikającą z niego kwestią komunikacji z nową grupą pacjentów oraz dodatkowym obciążeniem dla placówek medycznych borykających się z deficytem personelu medycznego „Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa” wprowadziła łatwiejsze zasady tymczasowego zatrudnienia personelu medycznego z Ukrainy. Zgodnie z nowym zapisem pojawiła się uproszczona możliwość udzielenia zgody na wykonywanie zawodu oraz przyznania warunkowego prawa wykonywania zawodu, a co za tym idzie zatrudnienia lekarzy, lekarzy dentyków oraz pielęgniarek i położnych z Ukrainy bez konieczności nostryfikacji dyplomu¹²⁴. Możliwość zatrudnienia medyków w ramach „uproszczonego systemu” została wprowadzona już w roku 2020 w związku z problemami wynikającymi z pandemii, w poprzednich regulacjach była jednak ograniczona do określonego podmiotu, podczas gdy w świetle nowych przepisów możliwy stał się przepływ

---

¹¹⁹ Rafał Chabasiński, *Szczepienia ukraińskich dzieci stają się obowiązkowe po trzech miesiącach pobytu w Polsce*, 08.03.2022, <https://bezprawnik.pl/szczepienia-ukrai%C5%84skich-dzieci-staj%C4%85-si%C4%99-obowi%C4%85zkowe-po-trzech-miesi%C4%85cach-pobytu-w-polsce/ar-AAUMANP?ocid=msedgntp>

¹²⁰ *Udzielanie świadczeń zdrowotnych pacjentowi z Ukrainy. Zagadnienia prawne*, 08.03.2022, <https://www.mp.pl/szczepienia/prawo/zapytajprawnika/292995,udzielanie-swiadczen-zdrowotnych-pacjentowi-z-ukrainy-zagadnienia-prawne>

¹²¹ *Materiały dla lekarzy (karty wywiadu, słowniczek, skale oceny bólu, deklaracje zgody, zagadnienia prawne, wybrane leki zarejestrowane w Ukrainie)*, <https://www.mp.pl/kurier/292414,materiały-dla-lekarzy>

¹²² Patrz np. fragmenty wywiadu z Rafałem Hołubickim z Naczelnej Rady Lekarskiej [za:] *Lekarze dla Ukrainy. Polski system ochrony zdrowia a uchodźcy*, <https://www.polskieradio.pl/7/163/Artykul/2920457.Lekarze-dla-Ukrainy-Polski-system-ochrony-zdrowia-a-uchodzcy>

¹²³ Patrz np. wywiad z Iwoną Paradowską-Stankiewicz z Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego, *Szczepienia ochronne dla ukraińskich dzieci. Jakie dokumenty są potrzebne?*, 15.03.2022, <https://www.polskieradio.pl/7/163/Artykul/2920369,Szczepienia-ochronne-dla-ukrainskich-dzieci-Jakie-dokumenty-sa-potrzebne>

¹²⁴ „Od 24 lutego 2022 r., przez okres 18 miesięcy, niezależnie od trwania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, obywatelowi Ukrainy, który uzyskał kwalifikacje lekarza lub lekarza dentystry poza terytorium państw członkowskich UE, można udzielić zgody na wykonywanie zawodu lekarza albo zgody na wykonywanie zawodu lekarza dentystry oraz przyznać warunkowe prawo wykonywania zawodu lekarza albo warunkowe prawo wykonywania zawodu lekarza dentystry - jeżeli spełnia warunki, o których mowa w ustawie o zawodach lekarza i lekarza dentystry.” - Analogiczne rozwiązanie wprowadzono w przypadku pielęgniarek, Art.61-64 *Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa*, Dz.U. 2022 poz. 583, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20220000583>)

pracowników pomiędzy różnymi placówkami zależnie od potrzeb¹²⁵. W celu skutecznego wdrażania nowego rozwiązania 21 marca w ramach infolinii NFZ uruchomiono konsultacje dla ukraińskich lekarzy, lekarzy dentyistów, położnych, pielęgniarek oraz ratowników medycznych pragnących pracować w polskiej służbie zdrowia¹²⁶.

Nowe ułatwienia dość sceptycznie przyjęły organizacje zrzeszające lekarzy, które przyznały, że dostrzegają potrzeby w zakresie zatrudnienia personelu z Ukrainy i zadeklarowały chęć pomocy, ale jednocześnie wysunęły różnego typu zastrzeżenia. Wątpliwości Naczelnej Rady Lekarskiej wzbudził głównie brak wymogu znajomości języka polskiego. Zdaniem prezesa NRL oznacza to brak „bezpieczeństwa komunikacyjnego”, a lepszym kierunkiem działania byłoby wsparcie w procesie nostryfikacji dyplomów i finansowanie kursów nauki języka polskiego (intensywne kursy prowadzi Ośrodek Doskonalenia Zawodowego NIL). Przypomniano też pomysł zgłoszony przez NRL 11.03., aby przyznać ukraińskim pracownikom ukraińskiej służby zdrowia uprawnienia opiekuna medycznego, co – zdaniem NRL – umożliwiłoby ich zatrudnienie w polskich placówkach służby zdrowia i uruchomienie procesu uzyskiwania uprawnień zawodowych¹²⁷.

Jeszcze ostrzej wypowiedzieli się przedstawiciele Okręgowej Rady Lekarskiej w Warszawie, którzy mówili nie tylko o ryzyku negatywnych konsekwencji dla polskich pacjentów, ale też o groźbie deregulacji zawodu w konsekwencji politycznych decyzji rządu. Przedstawiciele ORL podkreślali różnice w systemach edukacji (brak stażu podyplomowego i kształcenie specjalizacyjne na Ukrainie) oraz systemach opieki zdrowotnej, w wyniku których mogą się pojawić trudności w prawidłowym wystawianiu recept i skierowań oraz efektywnym koordynowaniu leczenia pacjenta. Koniecznymi warunkami zatrudnienia personelu medycznego z Ukrainy powinny być ich zdaniem staż adaptacyjny i szkolenia z zakresu funkcjonowania polskiego systemu ochrony zdrowia oraz nauka języka, przy czym w realizacji tych działań mogłaby pomóc ORL w Warszawie¹²⁸. Prezes Federacji Porozumienie Zielonogórskie do wspomnianych wad nowej regulacji dorzucił uwagę, że odpowiedzialności za ewentualne błędy popełniane przez lekarzy/pielęgniarki z Ukrainy nie poniesie ministerstwo, tylko podmiot ich zatrudniający¹²⁹.

---

¹²⁵ Adam Kanik, *Lekarze z Ukrainy w uproszczonym trybie. Nostryfikacja dyplomu nie jest potrzebna*, 24.03.2022, <https://bielsko.biala.pl/aktualnosci/48179/lekarze-z-ukrainy-w-uproszczonym-trybie-nostryfikacja-dyplomu-nie-jest-potrzebna>

¹²⁶ *Praca dla medyków z Ukrainy w Polsce. Informacji udziela infolinia NFZ*, 22-03-2022, <https://www.nfz.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-centrali/praca-dla-medykow-z-ukrainy-w-polsce-informacji-udziela-infolinia-nfz,8165.html>

¹²⁷ Jacek Wykowski, *Środowisko medyczne o zatrudnianiu lekarzy i pielęgniarek z Ukrainy: ułatwiamy, ale dbajmy o kompetencje*, Puls Medycyny 21.03.2022, <https://pulsmedycyny.pl/srodowisko-medyczne-o-zatrudnianiu-lekarzy-i-pielegniarek-z-ukrainy-ulatwiamy-ale-dbajmy-o-kompetencje-1144894>

¹²⁸ Anna Jackowska, *ORL w Warszawie o lekarzach z Ukrainy: najpierw szkolenia, potem praca*, 24.03.2022, <https://cowzdrowiu.pl/aktualnosci/post/orl-w-warszawie-o-lekarzach-z-ukrainy-najpierw-szkolenia-potem-praca>

¹²⁹ Jacek Wykowski *op.cit*

Od krytycznej tendencji wyraźnie odbiega głos Związku Pracodawców Stomatologii, który już w pierwszych dniach wojny zaapelował do ministra zdrowia o jak najszybsze przygotowania przepisów i procedur umożliwiających podjęcie pracy w Polsce dentystom i personelowi pomocniczemu, warto zauważyć, że wspomniano tutaj nie tylko o medykach z Ukrainy, ale też Białorusi i Rosji a w apelu tym pobrzmiewa wyraźny ton krytyczny wobec Naczelnej Izby Lekarskiej: „...Przywołana wyżej uproszczona procedura powinna objąć również personel medyczny z Białorusi i Rosji, który nie zgadza się z panującymi tam reżimami i w obawie o własne życie i zdrowie szuka bezpieczeństwa w naszym kraju. Wzywamy do opracowania takiej procedury, która nie będzie, jak pokazała dotychczasowa praktyka, narażać na upokorzenie ukraińskich, białoruskich i rosyjskich medyków ani czynić z nich przedmiotu wewnętrznych sporów korporacyjnych Naczelnej Izby Lekarskiej, konsultantów krajowych i wojewódzkich”¹³⁰.

Bez szerszych badań trudno ocenić, jak nowe rozwiązania zostały przyjęte przez pracowników różnych specjalności, placówek i regionów polskiej służby zdrowia. Krótki przegląd artykułów na ten temat pozwala jedynie zauważyć, że opinie osób zarządzających placówkami służby zdrowia wydają się dużo bardziej przychylne od stanowiska Naczelnej Rady Lekarskiej oraz izb lekarskich. W pojawiających się w sieci tekstach i wypowiedziach dyrektorów szpitali dominowały deklaracje zatrudnienia dużych grup medyków z Ukrainy¹³¹ oraz ton zadowolenia z możliwości uzupełnienia braków kadrowych. Zwracano uwagę na kwestie problemów komunikacyjnych, ale ich nie demonizowano, wskazując na różne rozwiązania w tym zakresie (np. nauka języka na terenie szpitala, wdrażanie nowozatrudnionych przez pracowników ukraińskojęzycznych, powołanie w placówce specjalnego zespołu pomagającego w podjęciu pracy, zatrudnianie oczekujących na zezwolenie na stanowisku asystenta medycznego)¹³².

---

¹³⁰ *Apel o uproszczone procedury dla lekarzy dentystów z Ukrainy*, 26.02.2022, <https://dentonet.pl/apel-o-uproszczone-procedury-dla-lekarzy-dentystow-z-ukrainy/#gref>

¹³¹ Patrz np. Międzyleski Szpital Specjalistyczny w Warszawie – „poinformował w piątek [18 marca], że placówka może zatrudnić 60 pielęgniarek, 15-20 lekarzy i ok. 30 osób personelu pomocniczego, nawet bez znajomości języka”, Departament Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Pomorskiego „Prezesa naszych podmiotów medycznych zgłosili zapotrzebowanie na prawie 500 pracowników medycznych i niemedycznych. Mogą ich zatrudnić dosłownie od ręki” - Jacek Wykowski, *Środowisko medyczne o zatrudnianiu lekarzy i pielęgniarek z Ukrainy: ułatwiamy, ale dbajmy o kompetencje*, Puls Medycyny 21.03.2022, <https://pulsmedycyny.pl/srodowisko-medyczne-o-zatrudnianiu-lekarzy-i-pielęgniarek-z-ukrainy-ulatwiamy-ale-dbajmy-o-kompetencje-1144894>

¹³² Np. Katarzyna Wiązowska, *Wrocławskie szpitale chcą zatrudniać medyków z Ukrainy. Problemem jest język*. 22.03.2022, <https://www.wroclaw.pl/dla-mieszkanca/lekarze-pielęgniarki-z-ukrainy-wroclaw> lub *Praca w szpitalach dla uchodźców z Ukrainy. Zatrudniają ich placówki w Szczecinie*, TVP3 Szczecin 2022-03-25, <https://szczecin.tvp.pl/59265127/praca-w-szpitalach-dal-uchodzcow-z-ukrainy-zatrudniają-ich-placowki-w-szczecinie>

Podsumowanie

Ze względu na konieczność błyskawicznego stworzenia systemu opieki medycznej dla uciekających przed wojną obywateli Ukrainy oraz skalę napływu osób potrzebujących pomocy nie udało się uniknąć pewnych błędów. Należy jednak podkreślić, że tempo tworzenia ram prawnych było bardzo szybkie, a przedstawiane jeszcze przed ich zatwierdzeniem komunikaty o planowanych rozwiązaniach i wstecznym działaniu przepisów stworzyły przestrzeń do podejmowania działań przez podmioty oraz pracowników służby zdrowia jeszcze przed uchwaleniem Specustawy. W sytuacji ogromnego zaangażowania środowiska medycznego w pomoc obywatelom Ukrainy było to bardzo ważne, dawało bowiem pewne gwarancje bezpieczeństwa, choć nie uwalniało całkowicie medyków i farmaceutów od różnego typu obaw.

Przyznanie uchodźcom możliwości leczenia na zasadach analogicznych do ubezpieczonych wydaje się słuszną decyzją, podobnie jak objęcie Specustawą osób przybywających do Polski przez terytoria innych państw. Postulowane przez Rzecznika Praw Obywatelskich włączenie do systemu Ukraińców przebywającym w Polsce przed 24 lutego oraz uciekających do Polski obywateli innych państw nie powinno być jednak automatyczne¹³³, tylko oparte na analizie konkretnej sytuacji (np. ocena szans powrotu cudzoziemca do kraju pochodzenia, długość i cel pobytu w Polsce obywatela Ukrainy przybyłego przed 24.02.2022). Polski system ochrony zdrowia od lat jest niedofinansowany i cierpi na braki kadrowe, a w ostatnim okresie poniósł (i nadal ponosi) wysokie koszty wynikające z wyzwań pandemii. Dalsze poszerzanie grupy świadczeniobiorców doprowadzić może do pogorszenia jakości opieki medycznej dla najbardziej potrzebujących obywateli ukraińskich, jak również wywołać w polskim społeczeństwie nastroje niechęci, które bardzo łatwo podsycić przy pomocy fake newsów o brakujących lekach i „lepszych łóżkach dla Ukraińców” albo uchodźcach przyjmowanych poza kolejnością bez testu na covid. Stworzenie tego typu antagonizmów nie przysłuży się podtrzymaniu dobrych relacji między Polakami i Ukraińcami, co może doprowadzić do osłabienia dobrej woli gospodarzy i pogorszenia sytuacji gości.

Trudną sprawą jest niewątpliwie kwestia zatrudnienia personelu medycznego z Ukrainy. Ze względu na liczebność pacjentów posługujących się językiem ukraińskim i chęć niesienia pomocy pracownikom ukraińskiej służby zdrowia, ale także z racji braków kadrowych w polskiej służbie zdrowia - takie działanie jest jak najbardziej wskazane, a deklaracje na temat chęci czy nawet konieczności zaangażowania lekarzy i pielęgniarek z Ukrainy padają ze strony wielu placówek. Należy to jednak czynić z dużym wyczuciem, aby

---

¹³³ Zastrzeżenie to nie dotyczy sytuacji, w których konieczne jest udzielenie natychmiastowej pomocy.

nie zrazić do idei polskich lekarzy (w przypadku pielęgniarek nie widać raczej analogicznych sygnałów) wywołując w nich obawy przed zbyt łatwą dostępnością zawodu i konkurencją. Z analizy pierwszego miesiąca pomocy dla obywateli Ukrainy wynika bowiem, że oddolne działania podejmowane przez środowisko medyczne były kluczowe dla zbudowania systemu wsparcia, a w dużym stopniu także jego koordynacji (np. poprzez tworzenie infolinii, stron z informacjami dla pacjentów i lekarzy oraz interaktywnych sieci). Utrzymanie tego potencjału pomocowego i pozytywnego nastawienia medyków wydaje się istotnym warunkiem funkcjonowania opieki zdrowotnej dla ukraińskich uchodźców, szczególnie w kontekście niepewności w kwestii dalszego rozwoju sytuacji na Ukrainie.

Pierwsze konsekwencje inwazji Rosji na Ukrainę dla polskiego rynku pracy

Otwarta i pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę rozpoczęła się 24 lutego 2022 r. Jednak nie należy zapominać, że wojna w tym regionie świata tliła się od 2014 r. – od półjawnego zaangażowania Rosji w konflikt zbrojny na ukraińskich terenach obwodów donbaskiego, ługańskiego oraz na Krymie¹³⁴. Średnio- i długookresowe skutki obecnej eskalacji tego konfliktu w momencie pisania tych słów nie mogą być jeszcze znane – ani w sensie politycznym ani gospodarczym. Trudny jest także do oceny wpływ przepływów migracyjnych oraz dynamicznie zmieniającej się sytuacji gospodarczej na rynek pracy – zarówno ze względów związanych z szybkością zmian, jak i z powodów czysto formalnych, związanych z opóźnieniem w procesie agregowania danych. Z tego powodu należy zarysowane tu szacunki traktować z ostrożnością, nie w kategoriach twardej predykcji rzeczywistości, a dodatkowo biorąc pod uwagę fakt, że najświeższe dane którymi dysponujemy w tym momencie obejmują najdalej luty 2022 r.

Nie wdając się w dalsze rozważania teoretyczne, należy jedynie przypomnieć dwa zasadnicze założenia niniejszej analizy: po pierwsze, rynek pracy nie jest rynkiem doskonałym w sensie ekonomicznym – nie panują na nim zasady konkurencji doskonałej. W rzeczywistości towarzyszy mu ciągła nierównowaga. W ostatnim okresie miała ona charakter popytowy, wynikający ze zwiększającego się popytu na pracę. Po drugie, w gospodarce wolnorynkowej, stan rynku pracy jest pierwszą pochodną sytuacji gospodarczej. Ta zależność występuje nawet gdy siły rynkowe spotykają się z ingerencją państwa, która w ramach polityk publicznych stara się co najmniej łagodzić dotykające społeczeństwa negatywne efekty sił rynkowych.

Pomimo tej nierównowagi oraz kryzysu wywołanego pandemią, polska gospodarka a wraz z nią rynek pracy, spełniły a nawet przekroczyły najbardziej optymistyczne scenariusze ekonomistów i polityków społecznych. Praktycznie wszystkie wskaźniki makroekonomiczne były lepsze od prognozowanych nawet jeszcze w 2020 r. Polska gospodarka wróciła w końcu 2021 r. i na początku 2022 r. do wielkości sprzed pandemii. Pomimo wywołanych COVID-19 negatywnych zmian gospodarczych o zasięgu globalnym, szybka adaptacja polskich firm do nowych warunków i wyzwań, skutkowało w 2021 r. wzrostem liczby nowo rejestrowanych firm oraz ogólnie dodatnim ich bilansem. W ostatnim

---

¹³⁴ Por. Klimecki M., *Krym, Donieck, Ługańsk 2014-2015*, Bellona 2021.

kwartale 2021 r. zarejestrowano 88 605 nowych przedsiębiorstw, czyli o 16,7% więcej niż w końcu 2020 r., a jednocześnie 87 upadłości, tj. o 17,9% mniej niż w ostatnim kwartale 2020 r.¹³⁵. Także wyniki finansowe przedsiębiorstw były znacznie lepsze aniżeli uzyskane rok wcześniej. Przychody przedsiębiorstw ogółem w 2021 r. były wyższe o 18,6%, chociaż koszty ich uzyskania wzrosły w tym czasie o 15,4% – uwidoczniły się tu wzrosty cen surowców oraz inflacja. Z kolei przychody przedsiębiorstw netto ze sprzedaży wzrosły w skali roku o 18,2%, a koszty tej działalności o 16,7%. Pomimo rosnących kosztów na początku 2022 r. odnotowano wzrost produkcji przemysłowej o 16,6%, w tym w budownictwie o 18,4%, jak również wzrost eksportu o 16,1% (w skali roku). Pochodną tych wielkości był realny i o ponad 1 p. proc. wyższy od zakładanego, wzrost polskiego PKB o 5,7%. (w całym 2021 r., a w jego IV kwartale – aż o 7,6%)¹³⁶.

Za poprawiającą się i, jak wspomniano, przekraczającą pierwotne oczekiwania sytuacją gospodarczą, podążała silna presja popytowa na rynku pracy. Wraz z nią zmieniały się wszystkie najważniejsze jego wskaźniki. Przede wszystkim nastąpił spadek stopy bezrobocia rejestrowanego z 6,2% w 2020 r. do 5,5% w końcu 2021 r. i na początku 2022 r.¹³⁷. Dla porównania, zgodnie ze statystykami GUS–BAEL było to 2,9% w IV kwartale 2021 r. i 2,8% w styczniu 2022 r. Istotne jest przy tym, że spadkowi stopy bezrobocia towarzyszył również spadek liczby rejestracji nowych bezrobotnych – osób, które dotąd nie znajdowały się w rejestrach urzędów pracy. W styczniu i lutym 2022 r. było to przeciętnie o 8,5% mniej niż w analogicznych okresach poprzedniego roku (i o 18,8% mniej miesiąc do miesiąca). Jednocześnie zwiększała się liczba dobrowolnych rezygnacji ze statusu bezrobotnego, co może świadczyć o ożywieniu gospodarczym i polepszającej się aktywności zawodowej.

Tę ostatnią tezę potwierdza wzrost wskaźnika zatrudnienia – sygnalna informacja BAEL za IV kwartał podaje wielkości odpowiednio 58% dla współczynnika aktywności zawodowej¹³⁸ oraz wskaźnik zatrudnienia¹³⁹ na poziomie 56,3%¹⁴⁰. Są to w dalszym ciągu wskaźniki niezadawalające w stosunku do innych państw UE, jednak warto odnotować ich systematyczną i niezahamowaną pandemią poprawę. Ponadto należy zauważyć, że w

---

¹³⁵ Główny Urząd Statystyczny, *Rejestracje i upadłości przedsiębiorstw w 4 kwartale 2021 roku*. Należy tu podkreślić wspomniany dodatni bilans: średnio w jednym kwartale 2021 r. rejestrowano ponad 85 tys. nowych firm, a upadało ok. 85. Biorąc pod uwagę, że mogło to być po części związane z przekształceniami własnościowymi związanymi z Nowym Ładem (np. przechodzenie z sp. z o.o. do sp. komandytowych) i tak wskazuje to na mocno dodatni bilans w tym zakresie.

¹³⁶ Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w lutym 2022 r. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne*, Warszawa marzec 2022.

¹³⁷ Ministerstwo Rodziny Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, *Statystyki strukturalne styczeń 2022*.

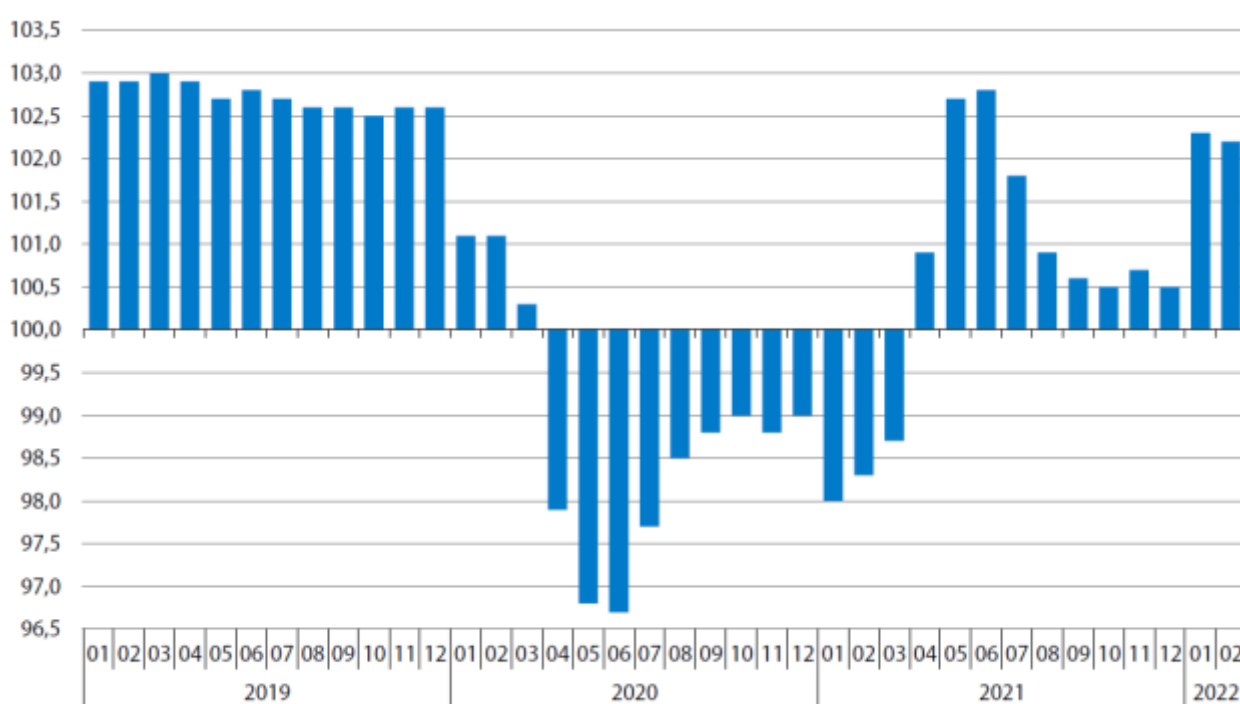
¹³⁸ Współczynnik aktywności zawodowej – pracujący udział osób aktywnych zawodowo (pracujących i niepracujących) w ogólnej liczbie ludności w wieku 15-89 lat (wiek aktywności zawodowej określony został zgodnie ze zmodyfikowaną metodologią BAEL).

¹³⁹ Wskaźnik zatrudnienia – procentowy udział pracujących w ogólnej liczbie ludności w wieku 15-89 lat.

¹⁴⁰ Główny urząd Statystyczny, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), *Pracujący, bezrobotni i bierni zawodowo (wyniki wstępne BAEL) w czwartym kwartale 2021 r.*, 2022.02.23.

ostatnim kwartale 2021 r. utworzono więcej nowych miejsc pracy niż przed rokiem. Podobna tendencja, związana z tworzeniem nowych miejsc pracy utrzymała się też na początku 2022 r., co skutkowało wzrostem zatrudnienia we wszystkich branżach w sektorze przedsiębiorstw. Przeciętnie wzrost ten osiągnął 2,3% w styczniu i 2,2% w lutym 2022 r. (liczone rok do roku), w tym najbardziej w sektorach informacji i komunikacji (o 10,6%), zakwaterowaniu i gastronomii (o 9,1%) oraz w transporcie i gospodarce magazynowej (wzrost o 3,6%). Tendencje w tym zakresie ilustruje wykres dotyczący zmian w zatrudnieniu w ostatnim okresie, tj. *de facto* od początku wybuchu pandemii:

Wykres 1. Przeciętne zatrudnienie w sektorze przedsiębiorstw (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

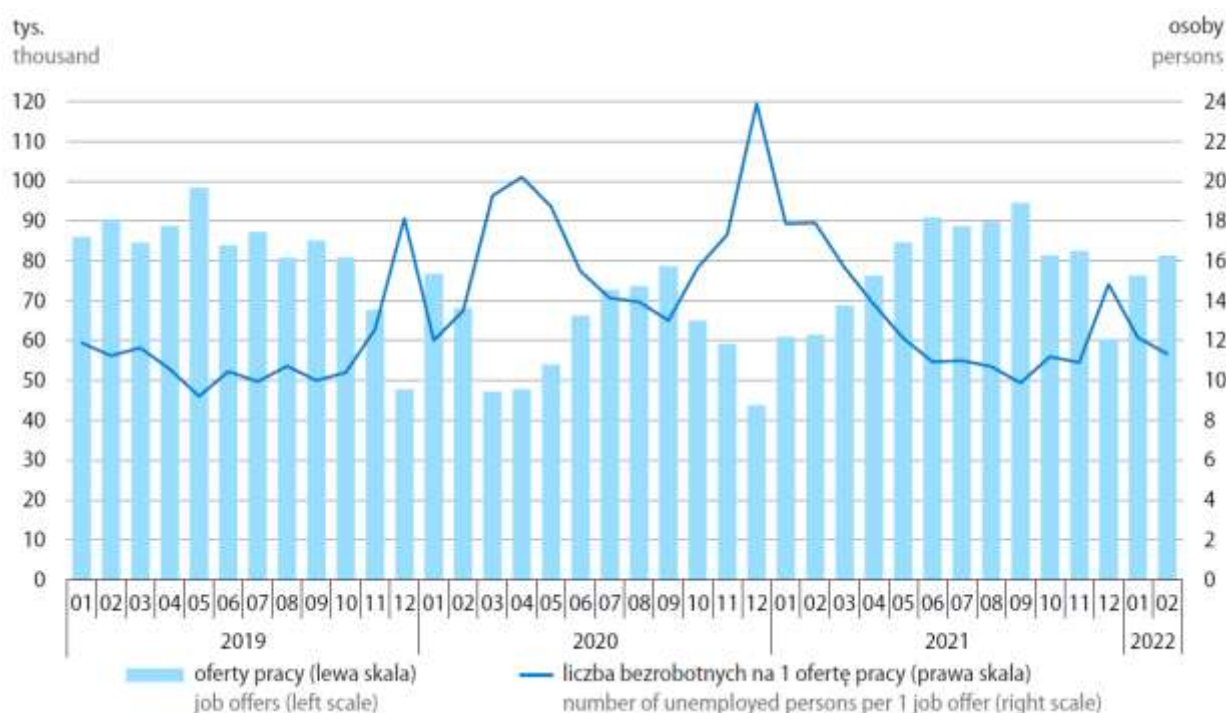

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w lutym 2022 r.*, Warszawa marzec 2022.

Oprócz wzrostu zatrudnienia, czyli przyjmowania do pracy nowych osób, należy odnotować również zwiększenie się liczby ofert pracy zgłaszanych przez pracodawców – w lutym 2022 r. było ich przeciętnie więcej o 11,9% niż przed rokiem. Dotyczyło to zarówno sektora prywatnego (wzrost o 12,7%), jak i sektora publicznego (wzrost o 7,2%). Podkreślić tu trzeba, że powyższe wielkości obejmują oferty oficjalnie zgłaszane do urzędów pracy. Równolegle odnotować należy bowiem zwiększone zapotrzebowanie na pracowników, które dotyczyło wszystkich branż – już od połowy 2021 r. odnotowywano lawinowo rosnącą liczbę ofert pracy. Tylko w grudniu 2021 r. na portalach rekrutacyjnych opublikowano około 236 tys.

nowych ofert pracy, czyli o 33,9% więcej niż rok wcześniej, czyli w trakcie pandemii, ale też o 12% więcej niż w grudniu 2019 r., czyli tuż przed jej wybuchem¹⁴¹. Rekordowe zapotrzebowanie na pracę spowodowało pojawienie się silnej nierównowagi popytowej – przewagę ofert nad podażą pracy – widoczną w liczbie ogłoszeń i realizowanych rekrutacjach zarówno w ramach jak i poza systemem Publicznych Służb Zatrudnienia¹⁴². Dotyczy to wszystkich branż oraz zawodów nie tylko związanych z pracami prostymi (magazynier, kierowca, pracownik ochrony), ale przede wszystkim specjalistów, np. z zakresu prawa, finansów, czy gospodarowania zasobami ludzkimi (HR)¹⁴³. Zmiany w zakresie liczby ofert pracy ilustrują kolejne wykresy:

Wykres 2. Oferty pracy (stan w końcu miesiąca, urzędy pracy)

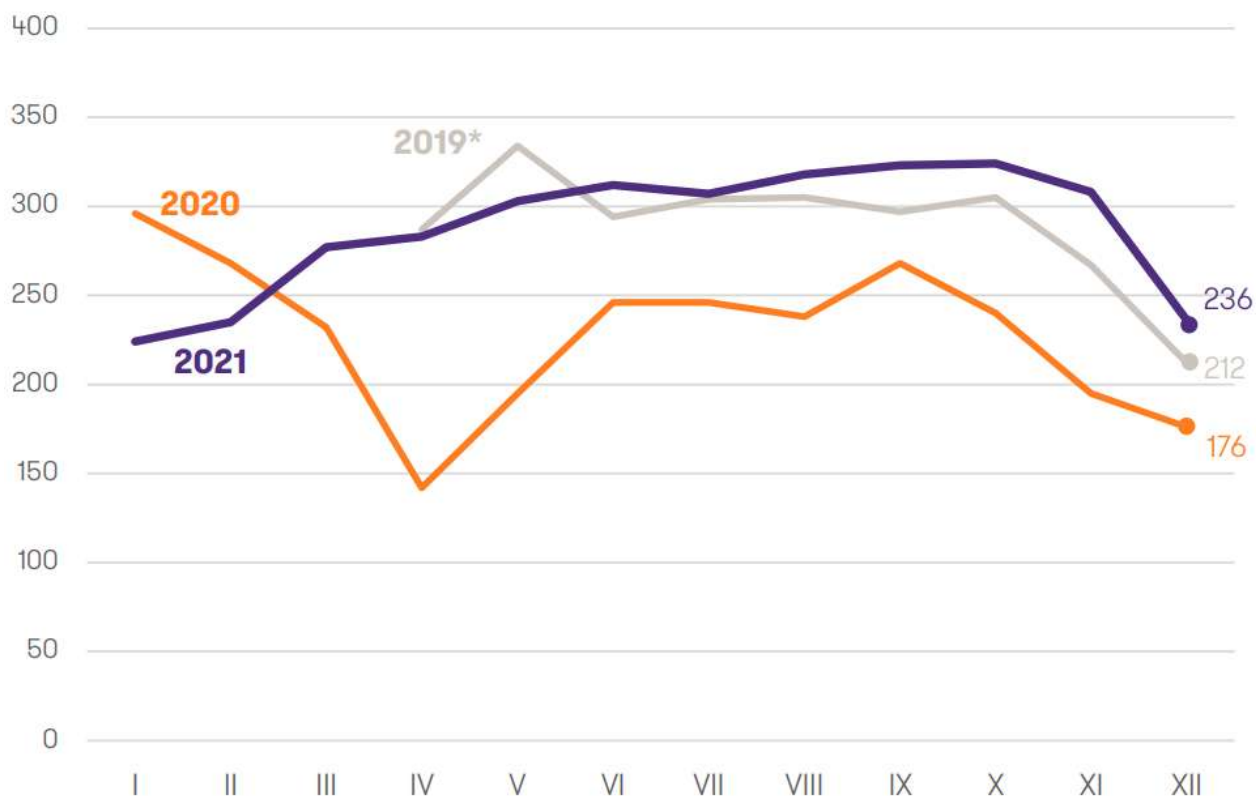
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w lutym 2022 r.*, Warszawa marzec 2022.

¹⁴¹ Raport Grand Thornton i Element: *Rynek pracy w czasie COVID-19*, edycja XXI: grudzień 2021, <https://granthornton.pl/wp-content/uploads/2022/01/Rynek-pracy-w-czasie-koronawirusa-w-grudniu-2021.pdf> dostęp: 2022.03.29.

¹⁴² *W internecie coraz więcej ofert pracy*, pap – puls.hr 2022.02.10., <https://www.pulshr.pl/rekrutacja/w-internecie-coraz-wiecej-ofert-pracy.87793.html> dostęp: 2022.03.28.

¹⁴³ Por. Mózgowiec K., *Duży wzrost zapotrzebowania na pracowników HR*, kadry.infor.pl 2022.03.25. <https://kadry.infor.pl/wiadomosci/5441334,Duzy-wzrost-zapotrzebowania-na-pracownikow-HR.html>, dostęp: 2022.03.28.

Wykres 3. Liczba nowych ofert pracy opublikowanych na 50 największych portalach rekrutacyjnych (w tys.)

Źródło: Raport Grand Thornton i Element: *Rynek pracy w czasie COVID-19*, edycja XXI: grudzień 2021, <https://grantthornton.pl/wp-content/uploads/2022/01/Rynek-pracy-w-czasie-koronawirusa-w-grudniu-2021.pdf> dostęp: 2022.03.29.

Wyżej przytoczone wielkości i wskaźniki świadczą o pozytywnym trendzie na rynku pracy w drugiej połowie 2021 r. i pierwszych miesiącach 2022 r. Wpływa to na spostrzeżenie, że polski rynek pracy w ostatnim okresie zachowywał się wzrostowo, a na przełomie roku zaczął się stabilizować, o czym świadczy powrót zapotrzebowania na pracę z wielkości rekordowych do przeciętnych dla polskiego rynku. Pomimo pandemicznych ograniczeń udało się zauważyć stabilne statystyki i pozytywne tendencje we wszystkich jego obszarach. Ten powrót do normalności był tym szybszy, że w ostatnich, pandemicznych latach nie było masowych zwolnień, wprawdzie następowały dynamiczne ruchy w strukturze produkcji i usług – niektóre firmy upadały, ale równocześnie powstawały nowe, a wiele z istniejących znalazło swoją niszę i nowe obszary aktywności. Istotnie niepokojącym w tym zakresie jest obecnie jedynie rosnący współczynnik inflacji, który, zgodnie z różnymi szacunkami, może osiągnąć w 2022 r. poziomu 9-10%.

Ten ogólnie optymistyczny co do globalnych wielkości stan mogą zburzyć nieprzewidywalne efekty społeczne i ekonomiczne konfliktu militarnego na Ukrainie oraz silna presja płacowa w gospodarce, która dodatkowo nakłada się na wskaźnik inflacji.

Prognozy ekonomiczne dotyczące 2022 r. wskazują na możliwe obniżenie wzrostu polskiego PKB oraz zahamowanie innych, pozytywnych tendencji, w tym występujących na rynku pracy¹⁴⁴. Przepuszczalnie jednak, ze względu na zwiększone zapotrzebowanie na produkcję przemysłową oraz zerwane łańcuchy dostaw ze wschodu, wojna na Ukrainie oraz jej efekty gospodarcze już w średniej perspektywie wzmocnią rozwój przynajmniej niektórych sektorów w Polsce, nawet pomimo rosnących kosztów produkcji i cen energii. Może natomiast nastąpić zahamowanie aktywności w zakresie inwestycji i to pomimo odnotowywanego jeszcze w 2021 r. wzrostu zainteresowania projektami B+R, czyli inwestowaniem w nowe produkty oraz innowacyjne metody produkcji. Mówi o tym raport Narodowego Centrum Badań i Rozwoju (NCBR), w którym prześledzono rozwój projektów B+R, zwłaszcza w tym przy zastosowaniu rozwiązań IT oraz z zakresu automatyzacji¹⁴⁵. W perspektywie rynku pracy w krótkim okresie może to oznaczać utrzymanie się zapotrzebowania na pracowników o nowych kompetencjach, np. z obszaru elektroniki, informatyki, być może także kadry realizującej projekty B+R, ale jednocześnie przesunięcie zainteresowania projektami innowacyjnymi, o niskim TRL¹⁴⁶, w kierunku kategorii prac rozwojowych o wyższych TRL-ach. Tym niemniej nadal będą one wymagały wyspecjalizowanej kadry (techników i specjalistów), na którą nieustannie zgłaszane jest zapotrzebowanie rynkowe, co ilustruje poniższy wykres:

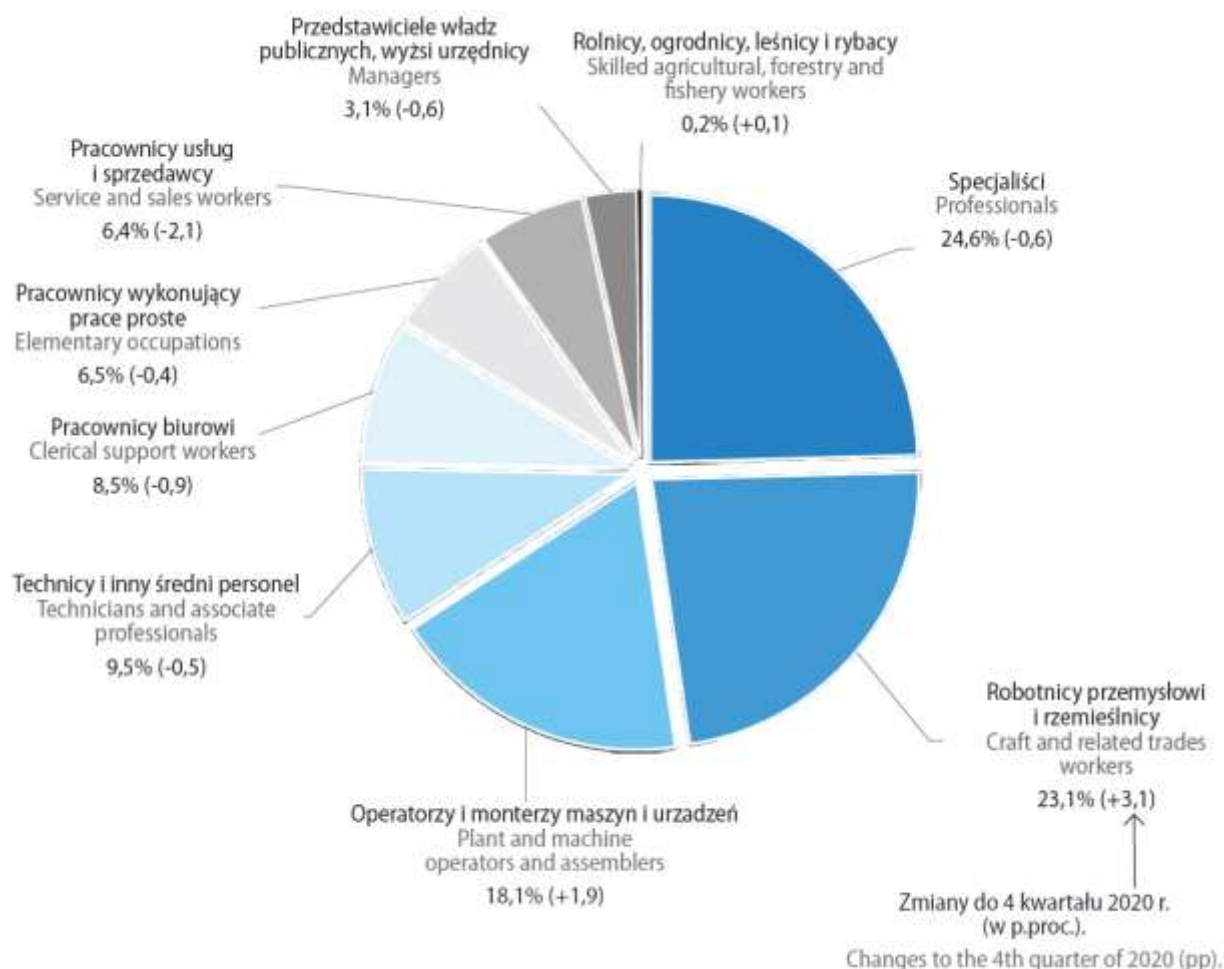
¹⁴⁴ Por. Żółciak T., Osiecki G., *Nasza gospodarka też ucierpi*, *dziennik.pl* 2022.03.07., <https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/8373209.gospodarka-ukraina-rosja-wojna-wladimir-putin.html> dostęp: 2022.03.25.

¹⁴⁵ NCBR, *Analiza trendów badawczych we wnioskach o dofinansowanie składanych do NCBR w ramach PO IR w latach 2016-2019*, Warszawa 2020. <https://www.gov.pl/web/ncbr/analiza-trendow-badawczych> dostęp: 2022.03.17.

¹⁴⁶ TRL – ang. *Technology Readness Level*, Poziom Gotowości Technologicznej.

Wykres 3. Struktura wolnych miejsc pracy według zawodów (koniec 2021 r.)

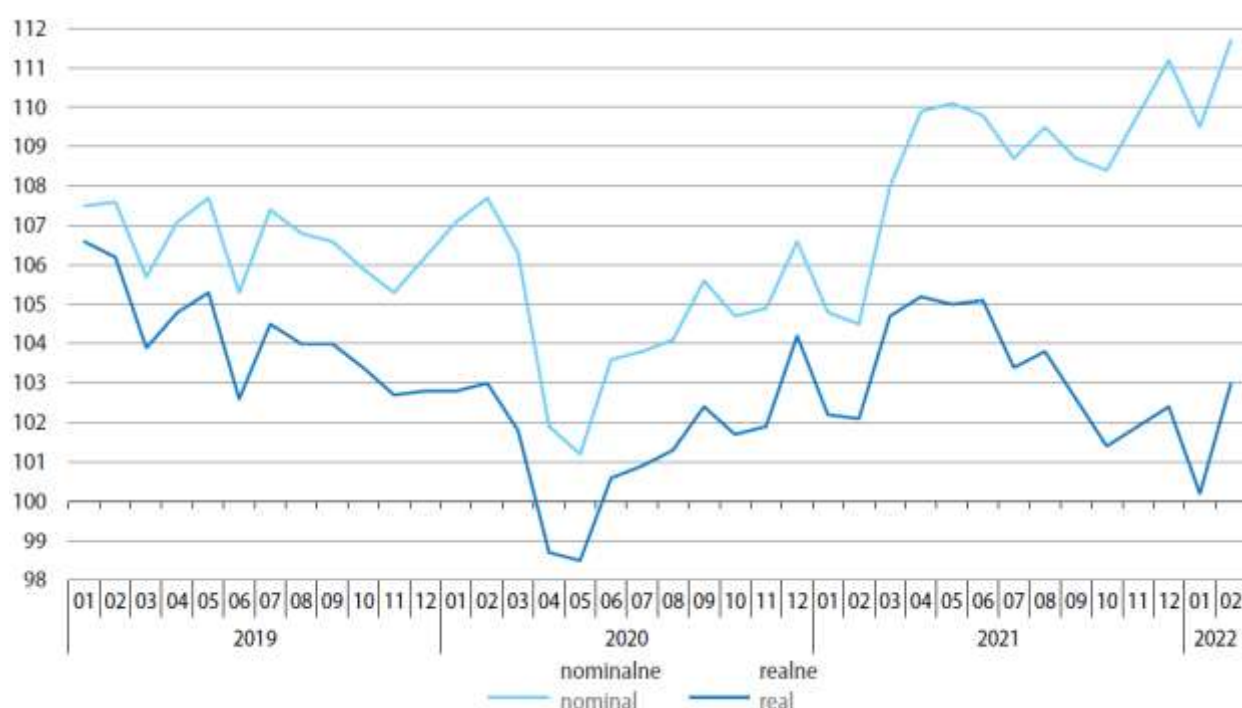
Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w lutym 2022 r., Warszawa marzec 2022.

Zawody i pracownicy z kwalifikacjami mieszczącymi się w kategoriach takich jak „specjaliści” czy „technicy i średni personel”, jak również (wykwalifikowani) robotnicy przemysłowi są bardzo pożądanymi we wszystkich obszarach produkcji. Istnieje tu zatem ryzyko powstania bariery rozwoju w postaci niedostatecznej podaży pracy. Na obecnie występujący niedobór wyspecjalizowanej kadry nakładają się gospodarczo-społeczne reperkusje spowodowane wojną, w tym w szczególności, dający się zaobserwować powszechnie w ramach branży budowlanej, odpływ pracowników – mężczyzn będących obywatelami Ukrainy, którzy wyjechali z Polski w celu obrony swojej ojczyzny. Nieco podobne zjawisko, tzn. trudności w pozyskaniu pracowników, dotyczy też branży IT. Ukraina, Rosja i Białoruś to państwa, których specjaliści zaspokajali około 1/3 potrzeb na usługi IT w Europie Środkowej¹⁴⁷. Działania wojenne spowodowały przesunięcie zamówień do Polski,

¹⁴⁷Wojna nasiliła niedobór kadr w IT. Napływ nowych zleceń do Polski, „Rzeczpospolita” 2022.03.13., <https://www.rp.pl/rynek-pracy/art35856021-wojna-nasili-niedobor-kadr-w-it-naplyw-nowych-zleceń-do-polski> dostęp: 2022.03.25.

co pozytywnie wpływa na wolumen sprzedaży, ale jednocześnie czynią specjalistów IT trudniej dostępnymi¹⁴⁸. Będzie to zapewne skutkowało dodatkową presją płacową w tym sektorze, która składa się na – od drugiego kwartału 2021 r. nominalny, a pomimo inflacji w ostatnich dwóch miesiącach także realny – wzrost wynagrodzeń. Można spodziewać się, że napływ ukraińskich imigrantów z terenów objętych wojną złagodzi to zjawisko, tj. spowoduje przeciętnie (bo zróżnicowane to jest w zależności od sektora gospodarki) spadek oczekiwań płacowych. Jest to jednak tylko przypuszczenie, w tym zakresie bowiem kluczowe okażą się jeszcze niedostępne dane z drugiego i trzeciego kwartału 2022 r., tymczasem można opierać się jedynie na tendencjach zilustrowanych na poniższym wykresie:

Wykres 4. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw (analogiczny okres poprzedniego roku = 100)

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, *Sytuacja społeczno-gospodarcza kraju w lutym 2022 r.*, Warszawa marzec 2022.

Tą kwestią dotykamy ruchów migracyjnych, które przybrały wielką i niespotykaną od dziesięcioleci skalę i które zostały opisane w osobnej części raportu. Dzięki temu zjawisku, tj. masowemu napływowi do Polski imigrantów ze wschodniej Europy, zwłaszcza z Ukrainy, może być, przynajmniej do pewnego stopnia, niwelowany popyt na pracę na polskim rynku. Szacuje się bowiem, że obecnie na polskim rynku jest dostępnych ponad 600 tys. wakatów, które mogłyby zostać, teoretycznie, wypełnione przez imigrantów z Ukrainy. Dokładniej, mowa jest o aktywnych obecnie 588 510 ofertach, w tym głównie w usługach (kierowcy,

¹⁴⁸ Tamże.

sprzedawcy, kasjerzy, magazynierzy), finansach (księgowi) oraz IT (programiści), ale też w marketingu i sprzedaży, w obszarze zdrowia (lekarze, pielęgniarki) oraz w branży HR¹⁴⁹.

W kontekście „dostępnych dla Ukraińców miejsc pracy” należy jednak zdawać sobie sprawę z tego, że oczekiwania na szybkie wypełnienie wakatów, w przeważającej większości i w krótkim okresie nie mogą być zaspokojone tylko dzięki samemu napływowi imigrantów, a zasadniczo – imigrantek z Ukrainy. Pomijając kwestie administracyjne, które w znacznym stopniu niweluje przyjęta ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa¹⁵⁰, należy zwrócić uwagę na istniejącą barierę językową, na konieczność zaspokojenia podstawowych potrzeb (mieszkanie, opieka nad dziećmi, kwestie bytowe) oraz na element jakościowy podaży pracy, tj. posiadanie przez imigrantów (imigrantki – to istotne podkreślenie) z Ukrainy wymaganych kompetencji zawodowych. Fakt masowego napływu ludności oraz, notabene niezwykle szybkiego, wejścia w życie ustawy umożliwiającej im podjęcie pracy¹⁵¹, dyskusyjną pozostawia kwestię absorpcji tych pracowników. Może to być ułatwione w stosunku do prac prostych, wobec których również istnieje silne zapotrzebowanie a przy tym bariera wejścia na rynek nie jest tak wysoka. Jednak przy zawodach specjalistycznych sama już bariera językowa stanowi problem co najmniej w krótkim i średnim okresie, podobnie jak nierozpoznany poziom wiedzy i przygotowania do podjęcia zatrudnienia na bardziej wyspecjalizowanych stanowiskach pracy. Innymi słowy, ukraińscy pracownicy mogą wypełnić niedobory na stanowiskach wymagających średnich i wyższych kwalifikacji najszybciej dopiero w perspektywie kilku następnych miesięcy, jeżeli nie dłużej. Z kolei w pracach prostych część stanowisk częściowo już jest wypełniona ich rodakami. Tym niemniej, jak mogą wskazywać na to statystyki i bieżące obserwacje rynkowe, istnieje w tym zakresie potencjał do zagospodarowania. Jeszcze w styczniu i lutym 2022 r., obok popytu na pracowników budowlanych, wykwalifikowanych robotników (spawacze, ślusarze, stolarze, pracownicy produkcji, obsługa maszyn) wzrósł, w stosunku do roku poprzedniego popyt na pracowników (i co warto podkreślić w kontekście struktury płci imigrantów – pracownice, kobiety) w sektorze usług, handlu, turystyki, gastronomii, transportu, logistyki, e-handlu, księgowości

---

¹⁴⁹Badanie Grant Thornton i Element: 600 tys. miejsc pracy dostępnych dla uchodźców z Ukrainy, 2022.03.04., <https://grantthornton.pl/publikacja/600-tys-miejsc-pracy-dostepnych-dla-uchodzcow/> dostęp: 2022.03.29.

¹⁵⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. 2022 r. poz. 583).

¹⁵¹ Rządowy projekt ustawy wpłynął do Sejmu 7 marca, a ustawa została przyjęta przez Sejm i Senat, podpisana przez Prezydenta i weszła w życie z dniem ogłoszenia w ciągu 5 dni, czyli 12 marca, z mocą od dnia 24 lutego 2022 r. Zgodnie z przepisami jej art. 22. obywatel Ukrainy jest uprawniony do wykonywania pracy przez 18 miesięcy, jeżeli przebywa legalnie na terytorium RP (czyli opuścił Ukrainę po 24 lutego) i pod warunkiem, że pracodawca powierzający wykonywanie pracy powiadomi w ciągu 14 dni (w systemie informatycznym praca.gov.pl, który zaczął działać niemal równoległe z wejściem w życie ustawy) właściwy powiatowy urząd pracy o powierzeniu wykonywania pracy temu obywatelowi.

itd.¹⁵². Ta tendencja jest wyraźna – polskie firmy, przynajmniej w końcu poprzedniego i na początku bieżącego roku prowadzą intensywne procesy rekrutacyjne, skierowane także na cudzoziemców. Jedynie w 2021 r., czyli jeszcze przed wojną, zarejestrowano ponad 393 tys. wniosków (prawie o 28% więcej niż w 2020 r.) o udzielenie zezwolenia na pobyt w Polsce, głównie z Ukrainy i Białorusi (oraz Gruzja, Mołdawii i Indii). Wydano też 504 tys. zezwoleń na pracę (ponad 20% więcej niż w 2020 r.). W końcu 2021 r. zarejestrowano ponad 2 mln oświadczeń o zamiarze powierzenia zatrudnienia (o 25% więcej niż w poprzednim roku i 13,5% więcej niż w rekordowym pod tym względem 2019 r.), z czego ponad 1,7 mln przypadło na obywateli Ukrainy. Wzrostowe tendencje w tym zakresie są zbieżne z informacjami z innych źródeł. Dla przykładu, zgodnie z danymi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) liczba ubezpieczonych cudzoziemców przekroczyła w końcu 2021 r. 864 tys. osób (wobec 688 tys. w 2020 r.), w tym najwięcej właśnie wśród Ukraińców, Białorusinów i Gruzinów. Na koniec grudnia 2021 r. ZUS odnotował w Centralnym Rejestrze Ubezpieczonych 875 090 cudzoziemców, w tym 627 028 Ukraińców. W styczniu 2022 r. było to odpowiednio 871 599 osób (620 771 Ukraińców) a w lutym 898 080 osób (641 276 Ukraińców)¹⁵³. Tym niemniej nieoficjalne szacunki, oparte o statystyki dotyczące tzw. oświadczeń o powierzeniu zatrudnienia, wskazują na to, że w Polsce może pracować nawet ponad 1,5 miliona Ukraińców. W związku z wojną te liczby mogą ulec zwielokrotnieniu – częściowo zapewne stanie się to już w marcu, a przypuszczalnie z jeszcze większą intensywnością w kolejnych miesiącach 2022 r.

Podsumowując, intensywny napływ imigrantów z Ukrainy może spowodować przynajmniej częściowe zaspokojenie popytu na pracę, zgłaszane od wielu miesięcy przez polskich pracodawców, co należy uznać za czynnik pozytywny. Przyczynić się to powinno co najmniej do złagodzenia zjawisk wpływających negatywnie na wzrost gospodarczy, a paradoksalnie, konflikt zbrojny może nawet wzmocnić niektóre sektory produkcji, np. na branżę chemiczną, w tym farmację, rolnictwo, paliwa, jak też na wspomnianą IT, nie mówiąc o przemyśle zbrojeniowym i pokrewnych mu dziedzinach przemysłu. Jednocześnie będzie to wymagało dostosowań w zakresie struktury zatrudnienia oraz zaplanowania rozkładu przestrzennego siły roboczej, jako że imigranci skupiają się zasadniczo w największych aglomeracjach i ośrodkach przemysłowo-usługowych. Istnieje zatem pilna potrzeba rozpoznania kapitału ludzkiego i społecznego, w tym możliwości zatrudnieniowych odnoszących się do przybywających do Polski potencjalnych pracowników. Istotną rolę w tym zakresie powinna odegrać ścisła współpraca władz publicznych, w tym służb

---

¹⁵²Otto P., Nowosielska P., *Jest gigantyczny popyt na pracowników, ale chętnych także coraz więcej*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2022.03.09.

¹⁵³ Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarnych, Liczba ubezpieczonych (osoby fizyczne), którzy w zgłoszeniu do ubezpieczeń emerytalnego i rentowych podali obywatelstwo inne niż polskie w okresie 01-02.2022 r.

zatrudnienia, z ośrodkami badawczymi. Tego rodzaju rozeznanie wymaga bowiem pogłębionego podejścia naukowego – jego efektem powinna być solidna diagnoza i prognoza podaży pracy Ukraińców zarówno w średnim jak i długim okresie. Kiedy bowiem zaspokojone zostaną pierwsze potrzeby popytowej i podażowej strony polskiego rynku pracy, a mówiąc wprost, kiedy pracę znajdą osoby najszybciej „zatrudnialne” (np. dotychczasowi współpracownicy polskich przedsiębiorstw lub Ukraińcy o poszukiwanych kwalifikacjach), niezbędne stanie się szerokie badanie potencjału oraz kompleksowe działania aktywizacyjne kolejnych, napływających fal imigrantów. Istotne jest, aby przygotowania do tych działań rozpoczęto w sposób systemowy i już teraz. Polskie przedsiębiorstwa jeszcze nie w pełni zaspokoili swój popyt na pracę, nadal istnieje w tym zakresie duży potencjał. Jest więc czas na podjęcie działań służących rozpoznaniu potencjału oraz przygotowaniu imigrantów do wejścia na polski rynek.

Znaczenie mediów społecznościowych w pierwszych tygodniach po inwazji Rosji na Ukrainę

Jak wskazuje analiza literatury przedmiotu, media społecznościowe odgrywają coraz istotniejszą rolę, także w sytuacjach kryzysowych, zarówno w odniesieniu do indywidualnej sytuacji jednostek, jak i zarządzania kryzysowego całymi społecznościami. Przed wszystkim dotychczas były one postrzegane jako bardzo ważny nośnik informacji podczas katastrof naturalnych (Jayasekara, 2019; Mauroner & Heudorfer, 2016). Znacznie rzadziej w polu zainteresowań badaczy znajdowały się inne wydarzenia kryzysowe, takie jak np. katastrofa samolotu linii Germanwings w 2015 r. (Rodriguez-Toubes & Dominguez-Lopez, 2017). W szczególności znaczenie mediów społecznościowych wzrosło w okresie pandemii Covid-19 (Janc & Jurkowski, 2020; Nadobnik, 2021). Zwraca się również uwagę na rosnącą rolę mediów społecznościowych jako narzędzi ułatwiających migrację, zwłaszcza o charakterze przymusowym (Merisalo & Jauhiainen, 2020; Şanlıer Yüksel, 2020).

W kontekście realizacji polityk publicznych, podkreśla się przede wszystkim fakt, że media społecznościowe są szybkim i stosunkowo powszechnie dostępnym narzędziem komunikacji między obywatelami a instytucjami (Hofmann, 2019; Picazo-Vela, Gutiérrez-Martínez, & Luna-Reyes, 2012), kanałem łączącym elity polityczne z potencjalnymi zwolennikami (Rivero, 2017) oraz zwiększania zaangażowania i partycypacji społecznej obywateli (Marino & Lo Presti, 2018; Urs, 2022). Bardzo istotną funkcją mediów społecznościowych jest możliwość bezpośredniej komunikacji między użytkownikami w formie komentowania wpisów innych osób lub instytucji lub tworzenia otwartych lub zamkniętych grup dyskusyjnych (De Salve, Guidi, & Michienzi, 2018; Oeldorf-Hirsch & Sundar, 2015).

Z perspektywy zarządzania sytuacjami kryzysowymi istotnym jest, że ostatnich latach media społecznościowe przekształciły się z jedynie pasywnego źródła informacji (tj. rozpowszechniania informacji o tym, jak przygotować się na katastrofy i jak na nie reagować) do narzędzia zarządzania kryzysowego, które jest w stanie wydajnie i skutecznie rozpowszechniać informacje ostrzegawcze w czasie rzeczywistym, otrzymywać prośby o pomoc, pełnić funkcje wspierania samoorganizujących się działań pomocowych *typu peer-to-peer* oraz umożliwić agencjom zarządzania kryzysowego wysłuchania opinii publicznej (Zhang, Fan, Yao, Hu, & Mostafavi, 2019). Jednocześnie zwraca się uwagę, że media społecznościowe mogą jednak stanowić jedynie część bardziej kompleksowej strategii niezbędnej do reagowania na katastrofy i wczesnego ostrzegania (Mauroner & Heudorfer, 2016) oraz podkreśla się, że skutecznym narzędziem szerzenia informacji zmanipulowanych

lub fałszywych (*dis- and misinformation*) (Olan, Jayawickrama, Arakpogun, Suklan, & Liu, 2022; Rhodes, 2022; Shehata, 2022).

Analizując znaczenie mediów społecznościowych w pierwszych tygodniach po ataku Rosji na Ukrainę należy zwrócić uwagę między innymi na takie zagadnienia jak:

- różne formy społecznego organizowania się i bezpośredniego udzielania pomocy z wykorzystaniem mediów społecznościowych,
- znaczenie mediów społecznościowych jako narzędzia propagandy oraz dezinformacji;
- rola korporacji zarządzających mediami społecznościowymi jako istotnego aktora zarządzania kryzysowego.

Jak wynika z danych Agencji Informacyjnej Press Service jedynie w ciągu pierwszych sześciu dni po ataku Rosji na Ukrainę, „w mediach społecznościowych opublikowano 894 949 wpisów nawiązujących do pomocy Ukraińcom (...), 43% tych publikacji pojawiło się na Facebooku, a 38% na Twitterze”¹⁵⁴¹⁵⁵. Dla porównania w mediach tradycyjnych¹⁵⁶ w tym samym okresie zidentyfikowano 27 085 publikacji na temat pomocy uchodźcom z Ukrainy¹⁵⁷. Istotną różnicę w liczbie podawanych informacji można jedynie częściowo wyjaśniać specyfiką sposobu konstruowania wiadomości w portalach społecznościowych, bowiem coraz częściej wpisy na portalach typu Twitter w swojej długości i szczegółowości analiz przypominają tradycyjne artykuły¹⁵⁸. Media społecznościowe stanowią więc bardzo istotne źródło wiedzy na temat bieżącej sytuacji społeczno-politycznej oraz platformę przekazywania różnego typu informacji.

Działalność internautów na portalach społecznościowych miała zarówno wymiar symboliczny jak i praktyczny. Oświadczenia potępiające napaść Rosji na Ukrainę zostały zamieszczone na profilach czołowych polityków¹⁵⁹ oraz organizacji¹⁶⁰. Media społecznościowe stanowią dla polityków oraz instytucji platformę szybkiego komunikowania o podejmowanych przez nie działaniach. Podobne manifestacje wsparcia dla Ukraińców podejmowane były również przez tzw. przeciętnych użytkowników. Przykładowo, w okresie

¹⁵⁴ O ile nie wskazano inaczej, data dostępu do wszystkich linków to 28 marca 2022 r.

¹⁵⁵ Fala Dobra Dla Ukrainy. Prawie 900 Tysięcy Postów W 6 Dni - PRESS-SERVICE Monitoring Mediów (psmm.pl). Dane te dotyczą użytkowników polskich.

¹⁵⁶ tj. w portalach internetowych, prasie, radiu i telewizji

¹⁵⁷ Fala Dobra Dla Ukrainy. Prawie 900 Tysięcy Postów W 6 Dni - PRESS-SERVICE Monitoring Mediów (psmm.pl).

¹⁵⁸ Przykładowo Ośrodek Studiów Wschodnich zamieszcza codzienne analizy sytuacji związanej z wojną zarówno na stronie internetowej jak i w mediach społecznościowych OSW – Ośrodek Studiów Wschodnich (@OSW_pl) / Twitter oraz OSW Ośrodek Studiów Wschodnich.

¹⁵⁹ np. President Biden na Twitterze: „The prayers of the world are with the people of Ukraine tonight as they suffer an unprovoked and unjustified attack by Russian military forces. President Putin has chosen a premeditated war that will bring a catastrophic loss of life and human suffering. <https://t.co/Q7eUJ0CG3k>” / Twitter

¹⁶⁰ European Commission na Twitterze: „Press Statement of President Charles Michel of the European Council and President Ursula von der Leyen of the European Commission on Russia's unprecedented and unprovoked military aggression of Ukraine <https://t.co/WjXq6vJmV8>” / Twitter.

od 24 lutego do 8 marca 2022 r. ponad 10 milionów użytkowników Facebooka skorzystało z nakładki na zdjęcie profilowe z flagą Ukrainy¹⁶¹.

Również w tym samym czasie ponad 3 miliony osób na całym świecie dołączyło do grup wsparcia na Facebooku utworzonych w celu wyrażenia solidarności z narodem ukraińskim. W początkowym okresie pomoc organizowana była za pośrednictwem już istniejących grupy, zarówno o charakterze towarzyskim (np. grupy osiedlowe) jak i założonych z myślą o udzielaniu pomocy, w tym w szczególności w czasie pandemii Covid (np. Widzialna Ręka¹⁶²). W kolejnych dniach inwazji powstawały nowe grupy, wyspecjalizowane w niesieniu pomocy Ukraińcom pozostającym w kraju pochodzenia oraz osobom przybyłym do Polski. Jedną z największych polskich grup jest Pomoc dla Ukrainy ua Допомога Україні: mieszkanie oraz inna pomoc obywatel¹⁶³, licząca ponad 587 tys. członków. Charakter pomocy oferowanej na tego rodzaju grupach zmieniał się bardzo szybko, wraz ze zmianą sytuacji, przede wszystkim związanej z napływem Ukraińców do Polski. Początkowo wpisy dotyczyły przede wszystkim zbiorów odzieży, żywności oraz artykułów higienicznych, organizowanych z myślą o dostarczeniu ich na granicę polsko-ukraińską oraz na Ukrainę. Z upływem czasu pojawiało się coraz więcej wpisów z ofertami darmowego transportu w głąb Polski oraz możliwości znalezienia schronienia. W pierwszej fazie po rozpoczęciu wojny dominowały wpisy oferujących pomoc Polaków. Obecnie rośnie liczba wpisów tworzonych przez Ukraińców, którzy przede wszystkim szukają możliwości podjęcia pracy oraz wynajmu mieszkań. Pojawiły się także wyspecjalizowane grupy, poświęcone np. pomocy prawnej czy możliwości zamieszczania ofert pracy¹⁶⁴. Osobną kategorię grup pomocowych stanowią grupy utworzone z myślą o wsparciu i koordynacji prac wolontariuszy, np. poprzez tworzenie grafików czy zamieszczeniu szczegółowych i aktualnych informacji dot. potrzeb np. osób przebywających na dworcach kolejowych w miejscach czasowego pobytu takich jak Arena Ursynów¹⁶⁵. Analizując działalność pomocowych grup facebookowych należy zauważyć, że umożliwiły one niesienie szybkiej, konkretnej pomocy. Jednocześnie działania realizowane za pośrednictwem mediów społecznościowych, zwłaszcza w początkowej fazie, były bardzo chaotyczne i rozproszone. Charakteryzują je wszystkie słabości przypisywane dotąd trzeciemu sektorowi (*voluntary failure*), takie jak nieskuteczność i paternalizm filantropii (Salamon & Anheier, 1998), a dodatkowo, ze względu na brak zewnętrznej kontroli i weryfikacji działań podejmowanych przez ochotników, korzystanie z tego rodzaju form pomocy może być obarczone ryzykiem różnego rodzaju nadużyć. Istnieje również obawa, że działania te mogą okazać się

¹⁶¹ [Meta's Ongoing Efforts Regarding Russia's Invasion of Ukraine | Meta \(fb.com\).](#)

¹⁶² <https://www.facebook.com/groups/849838758761620>.

¹⁶³ [Pomoc dla Ukrainy □ □ Допомога Україні: mieszkanie oraz inna pomoc obywatel | Facebook.](#)

¹⁶⁴ np. [POMOST □ PRYWATNE ZLECENIA I PRACA DLA UCHODźCÓW Z UKRAINY - робота в Польщі | Facebook.](#)

¹⁶⁵ np. [Kartka z Areny - aktualne informacje o bieżących potrzebach | Facebook.](#)

krótkotrwałe. Jednocześnie są one alternatywą lub uzupełnieniem nie tylko krytykowanego za brak wystarczającej aktywności i koordynacji działań państwa, ale również organizacji pozarządowych. Być może stanowią one załączek „czwartego sektora”, nowej formy obywatelskiego organizowania się, opartego nie o więzi bezpośrednie a wirtualne.

Kolejną ważną formą faktycznego wsparcia dla mieszkańców Ukrainy realizowaną za pośrednictwem Facebooka, była możliwość organizowania i promowania zbiórek pieniędzy organizowanych przede wszystkim przez organizacje pozarządowe, zarówno o charakterze międzynarodowym (np. United Help Ukraine – prawie 4 mln dolarów w miesiąc¹⁶⁶), jak i wewnątrz krajowym (np. Fundacja Ocalenie -1,2 mln zł. w miesiąc¹⁶⁷, PCPM 800 tys. zł w miesiąc¹⁶⁸).

Jednocześnie media społecznościowe stanowią bardzo istotne narzędzie propagandy wojennej, szczególnie skutecznie wykorzystywanej przez stronę ukraińską. Na twitterowych profilach najważniejszych instytucji regularnie publikowane są przemówienia, zdjęcia obrazujące zarówno skalę zniszczeń jak i łupy wojenne (np. odebrane wrogowi przez ukraińskich żołnierzy czołgi), a także wyrazy siły i jedności narodu ukraińskiego. Za pośrednictwem mediów społecznościowych ukraińscy politycy komunikują się zarówno z światowymi przywódcami, jak i apelują do sumień i wrażliwości przeciętnych użytkowników internetu (np. zamieszczając zdjęcia zamkniętych w schronach niemowląt czy uchodźców opuszczających domy razem ze swoimi zwierzętami)¹⁶⁹.

Social media stanowią obecnie miejsce bezprecedensowej wojny (dez)informacyjnej. Jak wskazują dane, w polskich mediach społecznościowych działa aktywnie około 10 tys. kont dystrybuujących dezinformację. Szczególnie narażone na tego rodzaju działania są osoby korzystające z grup na Facebooku¹⁷⁰. Już w samym dniu najazdu Rosji na Ukrainę w polskich mediach społecznościowych przeprowadzony został masowy atak dezinformacyjny na rzecz rosyjskiej narracji dot. prowadzenia działań wojskowych na terenie Ukrainy¹⁷¹. Spowodowało to powstanie bardzo negatywnego tzw. sentymentu wpisów dot. tematów związanych z Ukrainą i Ukraińcami w polskich mediach społecznościowych, mimo że badania społeczne wskazują na bardzo pozytywne postawy Polaków np. wobec uchodźców z Ukrainy¹⁷².

---

¹⁶⁶ [Medical aid and humanitarian relief for front lines \(facebook.com\)](#) – stan na 24 marca 2022 r.

¹⁶⁷ [Pomoc dla osób z Ukrainy \(facebook.com\)](#) – stan na 24 marca 2022 r.

¹⁶⁸ [PILNE: pomoc dla Ukrainy \(facebook.com\)](#) – stan na 24 marca 2022 r.

¹⁶⁹ np. [Володимир Зеленський \(@ZelenskyyUa\) / Twitter](#), [Oleksii Reznikov \(@oleksiireznikov\) / Twitter](#)

¹⁷⁰ [Instytut Badań Internetu i Mediów Społecznościowych na Twitterze: „ALERT Wzmoczone działania #dezinformacja w #socialmedia pro #Rosja dotyczące możliwych działań wojsk rosyjskich na granicy #Polska #Ukraina ➡ Cel: wywołanie paniki W przestrzeni polskich social media działa aktywnie około 10K kont dystrybuujących dezinformację.” / Twitter.](#)

¹⁷¹ Komunikat ws. prorosyjskich ataków informacyjnych 24.02.22 (ibims.pl).

¹⁷² CBOSNews 2022/10.

Rys. 1. Analiza sentymentu hasztagu #Ukraina¹⁷³ w polskich mediach społecznościowych w dniach 24 lutego-24 marca 2022 r.

Źródło: narzędzie panel.brand24.pl.

Dalsze analizy wykazały, że prawie 90% kont biorących w tym udział wcześniej dystrybuowało treści sceptyczne wobec szczepień przeciwko Covid lub wprost negujące ich zasadność¹⁷⁴. Jednocześnie należy podkreślić, że konta te od dawna określane były przez analityków jako „prorosyjskie” i/lub antyukraińskie, natomiast kwestie związane z pandemią i szczepieniami dołączyły później do pierwotnie poruszanych przez nie tematów¹⁷⁵. W ciągu pierwszych tygodni główne fałszywe linie narracji w mediach społecznościowych skierowane były przede wszystkim do Polaków i miały na celu wywołanie poczucia zagrożenia i obaw dot. potencjalnej dyskryminacji Polaków, w tym także w obszarze spraw socjalnych. Dotyczyły one w szczególności:

- zmian demograficznych oraz możliwych prześladowań Polaków, które nastąpią w efekcie masowego napływu Ukraińców do Polski;
- braku właściwej kontroli osób przekraczających granicę polsko-ukraińską, co może skutkować wpuszczeniem do Polski przestępców, a także osób, które próbowały wcześniej nielegalnie przekroczyć granicę polsko-białoruską;
- przenoszenia chorób zakaźnych przez Ukraińców;
- pierwszeństwa w dostępie do świadczeń socjalnych oraz usług publicznych, w tym w szczególności do służby zdrowia;
- skali obciążenia budżetu państwa w związku z udzieleniem wsparcia osobom przybyłym z Ukrainy¹⁷⁶.

W okresie między 21 a 24 marca 2022 r. zmienił się charakter przekazów dezinformacyjnych. W większym stopniu skierowane były one do Ukraińców, którzy wyjechali lub planowali wyjazd do Polski. Dotyczyły one w głównej mierze potencjalnych

¹⁷³ Bardziej adekwatna byłaby analiza hasztagu #uchodźcy, jednak jego odbiór byłby mocno zakłócony przez informacje dot. osób próbujących przekroczyć granicę polsko-białoruską.

¹⁷⁴ [Wzrost dezinformacja polski internet atak Rosja na co uważać \(wirtualnemedia.pl\)](https://www.wirtualnemedia.pl/).

¹⁷⁵ [Wojna w Ukrainie. Prorosyjska dezinformacja w social mediach. Jak działa, dowody, analiza | Wiadomości Radio ZET.](https://www.wiadomosci.radiozet.pl/)

¹⁷⁶ [Rządowe Centrum Bezpieczeństwa na Twitterze: „Rosyjskiej agresji zbrojnej na Ukrainę towarzyszy operacja dezinformacyjna wymierzona w postrzeganie Ukrainy i uchodźców szukających w Polsce schronienia przed wojną. Poznaj główne linie fałszywych narracji występujących w operacji i nie daj się oszukać. #DisInfoRadarRCB https://t.co/aDMMkbOi5q” / Twitter, #WłączWeryfikację - NASK.](https://t.co/aDMMkbOi5q)

niebezpieczeństw, na które narażona jest Ukraina oraz jej obywatele ze strony Polaków oraz państwa polskiego, w szczególności handlu ludźmi oraz planów naruszenia integralności terytorialnej Ukrainy¹⁷⁷. Działania te mogły mieć na celu zdyskredytowanie Polski, dalszą utratę poczucia bezpieczeństwa przez Ukraińców oraz zmiany postrzegania przez nich Polski i Polaków ze społeczności wspierającej ich w walce na potencjalnych agresorów. Przykładowo w ramach zorganizowanej operacji uruchomiono kilka stron internetowych, które udające niezależne serwisy informacyjne, publikowały informacje o zdradzie Ukrainy przez Zachód i o tym, że Ukraina jest państwem upadłym¹⁷⁸.

W związku z tym serwisy społecznościowe zdecydowały się na podjęcie szeregu działań mających na celu ograniczenie poziomu dezinformacji. Przykładowo, Meta¹⁷⁹ tymczasowo usunęła możliwość przeglądania i przeszukiwania list znajomych z kont na Facebooku na Ukrainie i w Rosji, a do użytkowników serwisu Instagram skierowała obszerną informację dot. sposobów ograniczania widoczności konta. Ponadto, ze stron na Facebooku i kont na Instagramie usunięto treści pochodzące od należących do kontrolowanych przez państwo mediów oraz zakazano publikacji reklam z rosyjskich mediów kontrolowanych przez państwo i ograniczono możliwości zarabiania na materiałach już opublikowanych¹⁸⁰.

Meta wprowadziła również w swoich serwisach społecznościowych szereg dodatkowych funkcji, które ułatwiły użytkownikom wzajemną pomoc w sytuacjach kryzysowych, w tym możliwość oferowania i zwracania się o pomoc w ramach tzw. pomocy społecznościowej (*Community Help*), w tym poprzez zakładkę „Pomoc społecznościowa dla Ukrainy”¹⁸¹ skierowaną zarówno do osób pozostałych na terenie Ukrainy jak i Ukraińców przebywających obecnie w innych krajach oraz dla obywateli innych krajów opuszczających Ukrainę. Zawiera ona najważniejsze informacje dot. zasad zachowania bezpieczeństwa zarówno na obszarze objętym działaniami wojennymi jak i podczas wyjazdu z kraju, możliwości uzyskania pomocy w zakresie zakwaterowania, wyżywienia czy innych artykułów pierwszej potrzeby, pomocy w łączeniu rodzin czy wsparcia emocjonalnego. W ten sposób korporacje uzupełniły działania państw, w tym Polski, które były krytykowane za brak spójnej, wyczerpującej informacji skierowanej do Ukraińców, dot. różnych form uzyskania pomocy.

Bezprecedensowe kroki zostały podjęte przez koncern Meta, który zezwolił użytkownikom kontrolowanych przez siebie mediów społecznościowych na Ukrainie na umieszczanie wiadomości wzywających do przemocy wobec prezydenta Rosji Władimira

---

¹⁷⁷ [Rządowe Centrum Bezpieczeństwa na Twitterze: „Dezinformacja Federacji Rosyjskiej wymierzona przeciw Polsce. □□ Weryfikuj Informacje i nie daj się oszukać □□ #dezinformacja #DisInfoRadarRCB https://t.co/qoOWmFzEov” / Twitter.](https://t.co/qoOWmFzEov)

¹⁷⁸ [Updates on Our Security Work in Ukraine | Meta \(fb.com\).](https://www.facebook.com/metaupdates)

¹⁷⁹ Właściciel m.in. Facebooka, Instagrama, WhatsApp [Welcome to Meta | Meta \(facebook.com\).](https://www.facebook.com/metainfo)

¹⁸⁰ [Meta's Ongoing Efforts Regarding Russia's Invasion of Ukraine | Meta \(fb.com\).](https://www.facebook.com/metainfo)

¹⁸¹ [Pomoc społecznościowa dla Ukrainy | Facebook.](https://www.facebook.com/metainfo)

Putina i wojsk wysłanych przez Moskwę na Ukrainę¹⁸². W efekcie 21 marca 2022 r. moskiewski sąd uznał, że firma jest winna "działalności ekstremistycznej" i zakazał działalności Facebooka i Instagrama w Rosji¹⁸³. Należy jednak zauważyć, że legalnym pozostaje korzystanie z usług VPN i innych narzędzi w celu obejścia zakazu, a przeglądanie kanałów na Facebooku i Instagramie „nie jest obarczone poważnym ryzykiem”¹⁸⁴. Jednocześnie zarabianie i promowanie się przez firmy na portalach społecznościowych należących do Meta może być traktowane jako finansowanie działalności ekstremistycznej. Także dostęp do Twittera również został ograniczony – rosyjski regulator rynku telekomunikacyjnego – Roskomnadzor, zażądał od koncernu Alphabet, właściciela m.in. serwisu YouTube i wyszukiwarki Google, „natychmiastowego zaprzestania rozpowszechniania fałszywych informacji politycznych na temat operacji specjalnej Sił Zbrojnych Federacji Rosyjskiej na Ukrainie w Rosji” na platformie YouTube¹⁸⁵.

Jednocześnie korporacje zarządzające serwisami społecznościowymi podjęły współpracę z rządami państw. Meta udostępnia również „zaufanym partnerom” w tym krajom graniczącym z Ukrainą zbiory danych, w tym informacje o powiązaniach społecznych między Ukraińcami a osobami przebywającymi w innych krajach europejskich, a także aktualizowane w czasie rzeczywistym dane o mobilności przestrzennej użytkowników umożliwiające przewidywanie skali napływu uchodźców¹⁸⁶.

Podsumowując powyższe wstępne analizy, można postawić hipotezy, których weryfikacja wymagała będzie przeprowadzenia dalszych, bardziej pogłębionych badań:

- nadzwyczajna sytuacja społeczno-polityczna związana z wojną na Ukrainie uwidoczniła wzmocnienie roli mediów społecznościowych - obecnie stanowią one jeden z ważniejszych instrumentów zarządzania kryzysowego;
- jednocześnie ze względu na skalę działań o charakterze dezinformacyjnym media społecznościowe stają się coraz mniej wiarygodnym źródłem informacji, w tym także danych będących źródłem wiedzy naukowej np. o stosunku obywateli do cudzoziemców;
- kwestie socjalne stanowią bardzo ważną linię fałszywej narracji w mediach społecznościowych;
- działania podejmowane przez korporacje oraz jednostki z wykorzystaniem mediów społecznościowych mogą stanowić formę obywatelskiej odpowiedzi na słabości państwa oraz trzeciego sektora i być uzupełnieniem ich działalności, ale jednocześnie

---

¹⁸²[Facebook allows war posts urging violence against Russian invaders | Reuters.](#)

¹⁸³[Russia finds Meta guilty of 'extremist activity' but WhatsApp can stay | Reuters.](#)

¹⁸⁴[Meta-eksmitowany – Gazeta Kommiersant nr 48 \(7249\) z 22.03.2022 \(kommersant.ru\).](#)

¹⁸⁵[Roskomnadzor - Roskomnadzor zażądał, aby Google zaprzestał rozprzestrzeniania fałszywych wiadomości reklamowych w Rosji \(rkn.gov.ru\).](#)

¹⁸⁶[Meta's Ongoing Efforts Regarding Russia's Invasion of Ukraine | Meta \(fb.com\).](#)

- potencjalnym źródłem różnego rodzaju zagrożeń (np. nadużyć związanych z wykorzystaniem danych wrażliwych zarówno przez jednostki jak i korporacje);
- działania podejmowane przez obywateli za pośrednictwem social mediów stanowią zalążek nowej formy organizacji życia społecznego, alternatywnej zarówno wobec państwa jak i organizacji pozarządowych.

Bibliografia:

- De Salve, A., Guidi, B., & Michienzi, A. (2018). Studying micro-communities in facebook communities. *ACM International Conference Proceeding Series*, 18, 165–170. <https://doi.org/10.1145/3284869.3284904>
- Hofmann, S. (2019). Structuring Governments' Success Factors in Social Media. *The Art of Structuring*, 409–419. https://doi.org/10.1007/978-3-030-06234-7_38
- Janc, K., & Jurkowski, W. (2020). Media społecznościowe w czasie pandemii – przykład profili wrocławskich rad osiedla na Facebooku. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna*, (51), 9–24. <https://doi.org/10.14746/rrpr.2020.51.03>
- Jayasekara, P. K. (2019). Role of Facebook as a disaster communication media. *International Journal of Emergency Services*, 8(2), 191–204. <https://doi.org/10.1108/IJES-04-2018-0024/FULL/XML>
- Marino, V., & Lo Presti, L. (2018). From citizens to partners: the role of social media content in fostering citizen engagement. *Transforming Government: People, Process and Policy*, 12(1), 39–60. <https://doi.org/10.1108/TG-07-2017-0041/FULL/XML>
- Mauroner, O., & Heudorfer, A. (2016). Social media in disaster management: How social media impact the work of volunteer groups and aid organisations in disaster preparation and response. *International Journal of Emergency Management*, 12(2), 196–217. <https://doi.org/10.1504/IJEM.2016.076625>
- Merisalo, M., & Jauhiainen, J. S. (2020). Digital Divides among Asylum-Related Migrants: Comparing Internet Use and Smartphone Ownership. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 111(5), 689–704. <https://doi.org/10.1111/tesg.12397>
- Nadobnik, H. (2021). Media społecznościowe jako narzędzie aktywizacji osób starszych w okresie pandemii COVID-19. Analiza funkcjonowania na Facebooku organizacji wybranych z czterech polskich miast. *Studia z Polityki Publicznej*, 8(2). <https://econjournals.sgh.waw.pl/KSzPP/article/view/2500/2419>
- Oeldorf-Hirsch, A., & Sundar, S. S. (2015). Posting, commenting, and tagging: Effects of sharing news stories on Facebook. *Computers in Human Behavior*, 44, 240–249. <https://doi.org/10.1016/J.CHB.2014.11.024>
- Olan, F., Jayawickrama, U., Arakpogun, E. O., Suklan, J., & Liu, S. (2022). Fake news on Social Media: the Impact on Society. *Information Systems Frontiers*, 1, 1–16.

<https://doi.org/10.1007/S10796-022-10242-Z/TABLES/6>

- Picazo-Vela, S., Gutiérrez-Martínez, I., & Luna-Reyes, L. F. (2012). Understanding risks, benefits, and strategic alternatives of social media applications in the public sector. *Government Information Quarterly*, 29(4), 504–511. <https://doi.org/10.1016/J.GIQ.2012.07.002>
- Rhodes, S. C. (2022). Filter Bubbles, Echo Chambers, and Fake News: How Social Media Conditions Individuals to Be Less Critical of Political Misinformation. *Political Communication*, 39(1), 1–22. <https://doi.org/10.1080/10584609.2021.1910887>
- Rivero, G. (2017). Preaching to the choir: ideology and following behaviour in social media. <https://doi.org/10.1080/21582041.2017.1325924>
- Rodriguez-Toubes, D., & Dominguez-Lopez, Y. (2017). Social media in crisis communication: Germanwings flight 4U9525. In F. Campos Freire, X. Rúas Araújo, V. A. Martínez Fernández, & X. López García (Eds.), *Advances in Intelligent Systems and Computing* (Vol. 503, pp. 243–249). Springer Verlag. https://doi.org/10.1007/978-3-319-46068-0_31
- Salamon, L. M., & Anheier, H. K. (1998). *Social Origins of Civil Society: Explaining the Nonprofit Sector Cross-Nationally*. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations* (Vol. 9).
- Şanlıer Yüksel, İ. (2020). Empowering experiences of digitally mediated flows of information for connected migrants on the move. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2020.1796264>
- Shehata, A. M. K. (2022). *The Problem of Misinformation and Fake News*. (A. M. K. Shehata, Ed.), <https://services.igi-global.com/resolvedoi/resolve.aspx?doi=10.4018/978-1-7998-7503-1.ch005>. IGI Global. <https://doi.org/10.4018/978-1-7998-7503-1.CH005>
- Urs, N. (2022). Public institutions in the social media arena: Searching for citizens' attention. Zoom on Romania's particularities. *Central and Eastern European EDem and EGov Days*, 335, 357–367. <https://doi.org/10.24989/OCG.V335.29>
- Zhang, C., Fan, C., Yao, W., Hu, X., & Mostafavi, A. (2019). Social media for intelligent public information and warning in disasters: An interdisciplinary review. *International Journal of Information Management*, 49, 190–207. <https://doi.org/10.1016/J.IJINFOMGT.2019.04.004>

**Polacy o uchodźcach z Ukrainy.
Przegląd badań opinii publicznej z marca 2022 r.**

1.

Wiadomość o wybuchu wojny, ataku Rosji na Ukrainę, dotarła do Polaków 24 lutego. Odtąd zdecydowana większość (wg badania CBOS – 88%¹⁸⁷) naszych rodaków z uwagą śledzi wydarzenia za wschodnią granicą.

Taka, nadzwyczajna sytuacja uruchamia szczególne, nadzwyczajne zachowania, reakcje. To, po pierwsze, lęk, obawa. Po drugie – łączenie się, aktywne budowanie wspólnoty albo ucieczka. To - po kolejne – wybieranie narracji wyjaśniających przeżywaną traumę, proponujących taką, czy inną strategię radzenia sobie z nią. Ścierają się przy tym różne propozycje pojawiające się w przestrzeni debaty publicznej.

Takie właśnie procesy mogliśmy obserwować w czasie poprzednich sytuacji nadzwyczajnych, które społeczeństwo polskie przeżywało w ostatnich dekadach. To kolejne, wielkie powodzie (1997¹⁸⁸, 2001¹⁸⁹, 2010¹⁹⁰), żałoba po śmierci Jana Pawła II (2005¹⁹¹) i po katastrofie smoleńskiej (2010¹⁹²).

Podobne, masowe zachowania miały i mają nadal miejsce od 24 lutego tego roku. Zobaczymy, jaka była dotąd ich skala, jaka specyfika.

2.

W przestrzeni debaty publicznej dostępne są dziś (*pisane 30 marca 2022 r.*) tylko nieliczne badania opinii obejmujące większą ilość informacji na temat reakcji Polaków na agresję Rosji na Ukrainę oraz na masowy napływ uchodźców, w zdecydowanej większości kobiet i dzieci, z Ukrainy do Polski. Dwa najważniejsze pomiary przeprowadzono w pierwszych dwóch tygodniach wojny: CBOS uczynił to 28 lutego - 10 marca¹⁹³, IPSOS 8 -

¹⁸⁷Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę, CBOS, kom. 38/2022, rys. 1.

¹⁸⁸Powódź – sprawdzian społecznej solidarności, CBOS, kom. 100/1997.

¹⁸⁹Pomoc ofiarom klęsk żywiołowych, CBOS, kom. 109/2001.

¹⁹⁰Pomoc ofiarom powodzi i postulowane sposoby zwalczanie jej skutków, CBOS, kom. 91/2010; Powódź – ocena działań władz i pomocy udzielanej powodzianom, CBOS, kom. 108/2010.

¹⁹¹Tomasz Żukowski, *Przeżywanie śmierci Jana Pawła II i jej rocznic*, w: (red.) Tomasz Żukowski, Paweł Gierech, *Wartości Polaków a dziedzictwo Jana Pawła II*, Centrum Myśli Jana Pawła II, Warszawa 2009.

¹⁹²Tomasz Żukowski, *Długa wędrówka przez mgłę. Poglądy Polaków na katastrofę smoleńską*, w: (red.) Jan F. Staniłko, *Katastrofa. Bilans dwóch lat*, Instytut Sobieskiego, Warszawa 2012.

¹⁹³Patrz komunikaty na stronie cbos.pl.

10 marca¹⁹⁴. Nie dysponujemy jeszcze kolejnymi, późniejszymi pomiarami tych samych ośrodków, które ukazałyby dynamikę opinii i deklarowanych zachowań naszych rodaków.

Obraz ludzkich opinii i zachowań w pierwszym miesiącu społecznego stanu nadzwyczajnego nakreślony przez dwa wspomniane badania uzupełniają wyniki kilkunastu innych, krótkich sondaży przeprowadzonych w ostatnich czterech tygodniach przez kilka różnych ośrodków demoskopijnych.

3.

Pierwsza reakcja ludzi na wojnę to lęk. Aż 85% badanych przez CBOS sądzi, że wojna zagraża bezpieczeństwu kraju, praktycznie tyle samo (84%) – Europy. Niewiele mniej (75%) sądzi, że wojna może przekształcić się w konflikt globalny. Trzy czwarte ankietowanych obawia się użycia przez Rosję broni atomowej przeciw Ukrainie, dwie trzecie (65%) przeciw Polsce, niewiele mniej (62%) w stosunku do innego państwa NATO¹⁹⁵.

Pod wpływem tych obaw część Polaków rozważa ucieczkę przed zagrożeniami. 8% respondentów CBOS myśli o wyjeździe z kraju¹⁹⁶. Ponadprzeciętnie często czynią tak osoby lepiej wykształcone i sytuowane, z dużych miast, młodsze (do 44 roku życia), kobiety, kierownicy i specjaliści, uczniowie i studenci, zwolennicy lewicy, nie praktykujący. Inna strategia – popularna zwłaszcza wśród klasy średniej - to gromadzenie zapasów (8%), czy gotówki (11%).

4.

Zagrożenie wojną w połączeniu z informacjami o napływie do Polski ratujących swe życie kobiet z dziećmi z Ukrainy budzi także inne uczucia: solidarność i gotowość pomocy. Prawie wszyscy nasi rodacy deklarują, że Polska powinna przyjąć ukraińskich uchodźców z terenów objętych konfliktem. Nie zgadza się z tym ledwie 3% badanych. To jakościowa zmiana opinii w porównaniu z latami 2015-18, kiedy to za otwarciem na uchodźców opowiadało się ok. 50-60% badanych, przeciw – ok. 30-40%. Stan nadzwyczajny uruchamia szczególne, nadzwyczajne postawy.

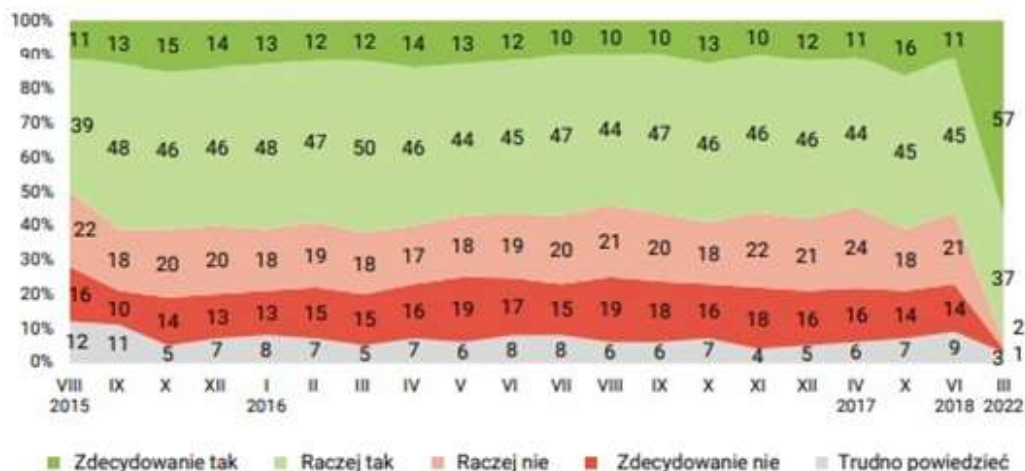
¹⁹⁴Patrz opracowania na stronie oko.press

¹⁹⁵Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę, CBOS, kom. 38/2022, rys. 1

¹⁹⁶Wedle badania IPSOS dla oko.press, w razie hipotetycznej inwazji Rosji na Polskę ten odsetek rośnie do 21% i jest najwyższy w elektoratach Polski2050 oraz Koalicji Obywatelskiej, najniższy – wśród wyborców PiS. Patrz www.oko.press, 16 marca 2022

Czy, Pana(i) zdaniem, Polska powinna przyjmować ukraińskich uchodźców z terenów objętych konfliktem?

Do czerwca 2018 roku pytanie brzmiało: „W związku z konfliktem na wschodzie Ukrainy odnotowano także wzrost liczby uchodźców z tego kraju. Czy, Pana(i) zdaniem, Polska powinna przyjąć ukraińskich uchodźców z terenów objętych konfliktem?”

Źródło: Polacy wobec rosyjskiej inwazji na Ukrainę, CBOS, kom. 38/2022.

Jednoznacznie akceptujemy też Ukraińców przybyłych do Polski (90% ocen pozytywnych i 5% negatywnych)¹⁹⁷.

Otwarcu Polaków na potrzebujących pomocy towarzyszy deklaracja osobistego zaangażowania się. W badaniu przeprowadzonym przez IBRiS 28 lutego, a więc kilka dni po wybuchu wojny, prawie dwie trzecie (64%) ankietowanych deklarowało gotowość osobistej pomocy Ukraińcom¹⁹⁸. Mniej więcej tydzień później w innym badaniu odsetek zwolenników pomocy uchodźcom wyniósł aż 92%. Dla porównania w Niemczech sięgał 90%, We Włoszech 89%, zaś we Francji – 80%¹⁹⁹.

Przejdźmy od zapowiedzi pomagania do deklaracji, że się to już uczyniło. W sondażu United Surveys z 4 marca o osobistym uczestnictwie w takiej pomocy mówiło 62% ankietowanych²⁰⁰. Podobny rezultat przyniosło badanie CBOS, wedle którego w pierwszym tygodniu – dwóch od wybuchu wojny w pomaganie uchodźcom zaangażowało się 68%

¹⁹⁷ Badanie IPSOS, www.oko.press, 18 marca 2022 r.

¹⁹⁸ <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-03-01/sondaz-ibris-dla-wydarzen-polsatu-polska-jest-przygotowana-na-przyjecie-uchodzcow-z-ukrainy/>

¹⁹⁹ Badanie Ifop z 3-7 marca przeprowadzone w czterech państwach UE. <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-sondaz-we-francji-europa-wspiera-ukraine-najmocniej-polska.nld.5894790>.

²⁰⁰ Sondaż United Surveys dla Dziennika Gazety Prawnej i RMF FM. <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/8375791,mig-samoloty-ukraina-usa-sondaz-wojna-pomoc-polacy.html>.

dorosłych Polaków. Ponadprzeciętnie często czyniły to osoby lepiej wykształcone, dobrze sytuowane, w wieku 35-44 lata, częściej praktykujące, kobiety.

Jak widać, deklaracje ucieczki z kraju, czy zamykania się „na swoim” z zapasami i pieniędzmi, okazały się znacznie rzadsze od aktywności ukierunkowanej na pomoc innym, bardziej zagrożonym od nas.

Czy zaangażowanie w pomoc przeszło dwóch trzecich ogółu dorosłych Polaków w tak szczególnej, wojennej sytuacji, w warunkach napływu setek tysięcy uchodźców, to dużo?

Sięgnijmy do badań dotyczących ofiarności naszych rodaków w czasie wielkich powodzi. W czasie tej ostatniej, z roku 2010²⁰¹, udzielenie pomocy powodzianom zadeklarowało 51% badanych. Najchętniej czyniły to osoby z wyższym wykształceniem, w dobrej sytuacji materialnej, w wieku 35-54 lat, kobiety, osoby regularnie uczestniczące w praktykach religijnych. Mieliśmy zatem wówczas do czynienia z podobną do tej z roku 2022 strukturą osób najbardziej zaangażowanych i niższą ich liczbą przy dłuższym czasie aktywności. W roku 2001 r. pomagających było 52%, zaś w roku 1997 - 72%. Zestawienie tych wyników prowadzi do dość oczywistego wniosku, że ruch pomocy uchodźcom okaże się niedługo (a być może już jest) bardziej masowy od wszystkich, masowych działań wspierających w ostatnich dekadach polskich powodzi; że, jeśli chodzi o zasięg, można go będzie porównywać jedynie z najbardziej licznymi, społecznymi ruchami we współczesnej historii Polski.

5.

Czy masowo odczuwane zagrożenie z zewnątrz i powszechna gotowość ludzi do solidarności z ofiarami wojny uruchomiły proces skupiania się ich wokół władzy?

Odpowiedź na tak postawione pytanie nie jest prosta. Z jednej strony zdecydowana większość (68%) badanych przez United Survey²⁰² oceniła pozytywnie działania polskiego rządu ws. konfliktu zbrojnego trwającego na Ukrainie. Ponad połowa badanych (w tym duża część zwolenników opozycji) zaakceptowała też zaproponowaną przez obóz rządowy inicjatywę międzynarodowej misji pokojowej na Ukrainie (wedle firmy Social Changes z 18-

---

²⁰¹ *Pomoc ofiarom powodzi i postulowane sposoby zwalczanie jej skutków*, CBOS, kom. 91/2010; *Powódź – ocena działań władz i pomocy udzielanej powodzianom*, CBOS, kom. 108/2010

²⁰² Portal wp.pl, 21 marca 2022 r. <https://wiadomosci.wp.pl/nowy-sondaz-wp-rzad-zdal-egzamin-polacy-o-reakcji-obozu-pis-na-wojne-6749692036344640a>

21 marca 52% „tak” i 26% „nie”²⁰³, wedle sondażowi United Surveys z 18-19 marca 53% „tak” i 26% „nie”²⁰⁴).

Z drugiej strony, generalne poparcie dla głównych obozów politycznych i ich liderów uległo niezbyt dużym zmianom. Z badania CBOS wynika, że między lutym a początkiem marca odsetek osób oceniających pozytywnie działalność rządu Mateusza Morawieckiego od czasu objęcia władzy wzrósł z 34% do 40%. Spadła też o 3 punkty (z 52% do 49%) liczba ocen negatywnych.

Co ciekawe, oceny działalności rządu w elektoratach „twardej opozycji”: Koalicji Obywatelskiej i Lewicy pozostały nadal jednoznacznie negatywne (porównanie opinii w lutym i marcu – patrz kom. 26 i 37 z 2022 r.)²⁰⁵. Potwierdzałyby to tezę o zależności pomiędzy skalą zjawiska skupiania się społeczeństwa wokół rządzących (czyli wokół „flagi”) w sytuacjach trudnych a poziomem polaryzacji sceny politycznej. Większa polaryzacja oznacza słabszy „efekt flagi”.

Nadzwyczajna sytuacja w kraju po 24 lutego przyczyniła się także do poprawy społecznych ocen głównych postaci polskiej polityki. W badaniu CBOS najwięcej, bo 7 punktów (wzrost odsetka deklarujących zaufanie z 50% do 57%) zyskał lider rankingu prezydent Andrzej Duda. W sposób istotny statystycznie poprawiło się także zaufanie do prezydenta Warszawy Rafała Trzaskowskiego, premiera Mateusza Morawieckiego, ministra obrony narodowej Mateusza Błaszczaka a także ministra zdrowia Adama Niedzielskiego, szefa kancelarii premiera Michała Dworczyka i wicemarszałka Włodzimierza Czarzastego²⁰⁶. Jak widać, są to w zdecydowanej większości osoby zaangażowane w działania państwa (także – w przypadku Trzaskowskiego – stołecznego samorządu) związane z obecnym kryzysem a więc – mniej uwikłane w partyjne spory. Średnie oceny większości pozostałych polityków, w tym liderów głównych ugrupowań, poprawiły się w mniejszym stopniu.

Stosunkowo niewiele zmieniły się – póki co – także preferencje partyjne. Analiza sondaży z lutego i marca wskazuje, że ostatnie tygodnie przyniosły poprawę notowań Prawa i Sprawiedliwości o ok. 1,5 p.p. oraz porównywalny co do skali spadek poparcia dla głównej formacji opozycyjnej: Koalicji Obywatelskiej. Nie jest to dużo. Biorąc jednak pod uwagę małe różnice między wyborczymi wynikami obu obozów (patrz rezultaty głosowań z lat 2019-20) nawet takie przesunięcia preferencji mogą mieć decydujący wpływ na wyniki kolejnych wyborów.

²⁰³ <https://wpolityce.pl/polityka/591509-sondaz-ponad-polowa-polakow-popiera-misje-pokojowa-nato>

²⁰⁴ *Misja pokojowa w Ukrainie? Polacy są na „tak”*. Dziennik Gazeta Prawna, 22 marca 2022 r.

²⁰⁵ *Stosunek do rządu w lutym*, CBOS, nr 26/2022, tab. 4, *Stosunek do rządu w marcu*, CBOS, kom.nr 47/2022, tab. 4

²⁰⁶ *Zaufanie do polityków w marcu*, CBOS, nr 44/2022, tab. 4

Można powiedzieć, że Polacy, silnie powiązani swymi tożsamościami z głównymi, ostro skonfliktowanymi, obozami politycznymi przeżywali doświadczenie pomocy uchodźcom nie zmieniając wyraźniej opinii o podmiotach z drugiej, przeciwnej, strony sceny politycznej. A jeśli nawet działania tych z drugiej strony doceniali, to sądzili że „ich strona” jest podobnie skuteczna. Dokumentuje to badanie pracowni Social Changes z 28 lutego – 1 marca 2022 r. 66% ankietowanych oceniło w nim pozytywnie (a tylko 16% negatywnie) zachowanie rządu w obliczu ataku Rosji na Ukrainę. Równocześnie, na pytanie o zachowanie partii opozycyjnych, padło 53% odpowiedzi pozytywnych i 16% negatywnych²⁰⁷.

6.

Czy gotowość do pomagania wszystkim, napływającym do Polski, uchodźcom i towarzyszący im nadzwyczajny, społeczny klimat utrzymają się wraz upływem czasu? O tym, co sądzą w tej sprawie Polacy wiemy stosunkowo niewiele.

Jako chyba pierwszy spytał o to jeszcze w pierwszej dekadzie marca portal oko.press: „Pojawiają się opinie, że gdy uchodźców w Polsce będzie parę milionów i trzeba będzie zapewnić im pracę, dostęp do opieki zdrowotnej, naukę w szkołach, to pojawi się dużo konfliktów i niechęci. Inni twierdzą, że wzajemna sympatia Ukraińców i Polaków jest tak duża, że konfliktów nie będzie. Która opinia jest Panu/i bliższa?”. Wybierając pomiędzy silnie spolaryzowanymi scenariuszami przyszłego biegu wydarzeń („dużo konfliktów i niechęci” versus ich „brak” bez opcji „trochę”) 56% ankietowanych wskazało pierwszą, zaś 39% drugą z odpowiedzi. Konflikty w przyszłości prognozowały ponadprzeciętnie często kobiety w wieku 40-59 lat, najrzadziej – wyborcy PiS²⁰⁸.

Innej, kluczowej kwestii dotyczyło badanie Kantar Public przeprowadzone 18-21 marca²⁰⁹ na zamówienie tygodnika „Polityka”. Zdaniem ponad połowy (53%) badanych uchodźcy wojenni z Ukrainy powinni pozostać w Polsce tak długo, jak to konieczne, w opinii jednej trzeciej (33%) powinni być przyjęci czasowo w Polsce, ale potem przemieszczani z Polski do innych krajów UE, zdaniem 8% - jak najszybciej przemieszczani z Polski do innych krajów UE (pozostałe 8% badanych wybrało opcję „trudno powiedzieć”).

Jak widać, choć w pierwszych tygodniach marca wśród Polaków przeważało pełne otwarcie na uchodźców, to dylematy przed którymi stoi dzisiaj polska polityka migracyjna

²⁰⁷ www.wpolityce.pl. 4 marca 2022 r.

²⁰⁸ *Ukraińcy i Polacy. Będą konflikty? Polki są realistkami, wyborcy PiS – optymistami*, www.oko.press, 25 marca 2022 r.

²⁰⁹ *Sondaż: Polacy a wojna*, Polityka, nr 14 z 30 marca-5 kwietnia 2022 r.

dzielące dotąd głównie ekspertów i polityków zaczynają różnicować także myślenie o przyszłości polskiej opinii publicznej.

7.

Budowanie wspólnoty jest naturalnym, następującym po lęku, czy osamotnieniu sposobem reakcji na traumę. W Polsce przybiera ona postać pospolitego ruszenia: działań spontanicznych, oddolnych, opartych początkowo na kapitale rodzinno-sąsiedzkim. Sprzyjają temu nasze podstawowe kody kulturowe. W Polsce z takim pospolitym ruszeniem czasu nadzwyczajnego mieliśmy w ostatnich latach – jak już wspomniano - kilka razy: po śmierci Jana Pawła II i katastrofie smoleńskiej, wreszcie po wielkich powodziach. Wcześniejsze, jakościowo inne (bo formujące się w realiach PRL, wewnątrz pionowych struktur gospodarki) doświadczenie wspólnoty - to rzecz jasna sierpień roku 1980 i kolejne kilkanaście „solidarnościowych” miesięcy.

Masowa pomoc uchodźcom wojennym: głównie ukraińskim kobietom i ich dzieciom, to kolejne takie pospolite ruszenie. Podobnie jak te wcześniejsze z lat III Rzeczypospolitej, stopniowo włączane jest ono w struktury organizacji pozarządowych, Kościoła, samorządu terytorialnego i rządu. Początkowo funkcjonując niejako obok spolaryzowanych struktur polskiej polityki stopniowo wchodzi w ich skład. Oddolna mobilizacja stopniowo, wcześniej lub później wygasa.

Dziś uczestnicy ruchu, nieuchronnie zmęczeni już miesięczną, nadzwyczajną aktywnością i poświęceniami, przyjmują obecne w spolaryzowanych, tożsamościowych mediach i na scenie partyjnej alternatywne narracje opisujące w różny sposób zasługi i przewiny głównych podmiotów życia publicznego zajmujących się kwestią uchodźców. Słuchają różnych propozycji dotyczących przyszłej polityki migracyjnej państwa.

Dynamikę tego procesu, dziś jeszcze niezbyt zaawansowanego, będziemy mogli obserwować w kolejnych, nadchodzących miesiącach.

Kryzys uchodźczy w Polsce w dyskursie publicznym w państwach zachodnich - refleksje po pierwszym miesiącu wojny

Niniejsze opracowanie ma na celu analizę głównych cech zagranicznego (zachodniego) dyskursu publicznego dotyczącego kryzysu uchodźczego w Polsce w pierwszym miesiącu inwazji Rosji na Ukrainę, tj. okresie od 24 lutego 2022 roku do 24 marca 2022 roku. Dobór przekazów do analizy miał charakter celowy i opierał się na teorii porządku dziennego (*agenda setting*²¹⁰). Bieżący monitoring mediów zagranicznych i polskich relacjonujących zagraniczne przekazy medialne, a także wypowiedzi polityków zagranicznych oraz polityków polskich za granicą, pozwolił na zgromadzenie przekazów składających się na bieżącą agendę medialną dotyczącą podjętego tematu i kształtującą świadomość odbiorców w państwach zachodnich. Jak pisali E. Maxwell McCombs i Donald L. Shaw świat polityki jest odtwarzany przez media informacyjne, przy czym odbiorcy mają tendencję do podzielenia przedstawionej w mediach definicji tego, co jest ważne. Poprzez agendę kształtuje się dyskurs rozumiany jako symboliczny wyraz myślenia, wiedzy, paradygmatu postrzegania świata manifestowany przede wszystkim poprzez język²¹¹, ale także - jak w ujęciu multimodalnym²¹² - poprzez inne kanały komunikacji. W dyskursie pośrednio bądź bezpośrednio ujawniają się światopoglądy, ideologie, a także dominujące modele mentalne leżące u źródeł określonych sądów i wypowiedzi. Dyskurs jest przy tym zawsze uwarunkowany określonym kontekstem - historycznym, politycznym, społecznym czy świadomościowym²¹³.

Ze względu na syntetyczny charakter opracowania analizę ograniczono do identyfikacji głównych toposów dotyczących reakcji Polski i jej roli w radzeniu sobie ze skutkami agresji rosyjskiej na Ukrainie (w tym przede wszystkim z masowym napływem uchodźców), obecnych w zagranicznych (lub upowszechnianych za granicą) przekazach medialnych i politycznych. Toposy to powtarzające się wątki przewodnie, tematy, sądy, schematy retoryczne, a przede wszystkim schematy argumentacyjne. Funkcjonują „jako

---

²¹⁰ Maxwell E. McCombs, Donald L. Shaw, "The Agenda-Setting Function of Mass Media." *The Public Opinion Quarterly*, vol. 36, no. 2, [Oxford University Press, American Association for Public Opinion Research], 1972, pp. 176–87, <http://www.jstor.org/stable/2747787>.

²¹¹ Ł. Łotocki, *Kryzys imigracyjny w Europie w polskim dyskursie publicznym w latach 2015-2018*, Dom Wydawniczy ELIPSA, Warszawa 2019, s. 37.

²¹² Por. H. Burger, M. Luginbühl, *Mediensprache. Eine Einführung in Sprache und Kommunikationsformen der Massenmedien*, Walter de Gruyter GmbH, Berlin/Boston 2014, s. 448.

²¹³ Por. S. Titscher, M. Meyer, R. Wodak and E. Vetter, *Methods of Text and Discourse Analysis* (translated by B. Jenner), SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi 2000, s. 27.

łącznik prowadzący od przesłanek argumentacji do jej konkluzji”²¹⁴. W niniejszym opracowaniu wyróżniono trzy toposy kontekstowe (tj. związane z szerszym wpływem inwazji Rosji na Ukrainę na dyskurs zagraniczny o Polsce) oraz cztery toposy właściwe (odnoszące się bezpośrednio do fal uchodźczych).

Opracowanie ma charakter wstępny i sygnałowy i stanowić ma punkt wyjścia do dalszych – bardziej pogłębionych i usystematyzowanych – badań w podjętym zakresie.

Topos kontekstowy - mądrzej Polski przed szkodą i mądrzej UE po szkodzie

W zaistniałej sytuacji kryzysowej w zagranicznym dyskursie politycznym pojawiły się wątki wskazujące na błędne postrzeganie państwa polskiego (a szczególnie stanowiska polskiego rządu dotyczącego Rosji) przez aktorów politycznych na arenie międzynarodowej mające miejsce przed 24 lutego 2022 roku. Akcentowano kwestie dotyczące lekceważenia imperialnej polityki Rosji, na którą od dawna wskazywali polscy politycy, a które wcześniej czyniono obiektem bagatelizowania, drwin lub klasyfikowano jako „rusofobię”. Topos ten można sprowadzić do słów: fakty jednoznacznie pokazały, że to Polska miała rację w odniesieniu do imperialnego zagrożenia ze strony Rosji, a państwa zachodnie podejmowały decyzje oparte na błędnych przesłankach, naiwności oraz krótkowzrocznej pragmatyce biznesowej. Przykładem przekazu ilustrującego tę tendencję jest reportaż, który ukazał się 19 marca 2022 roku w brytyjskim magazynie *The Times*²¹⁵. Autor reportażu stwierdził, że Polska miała rację ostrzegając państwa zachodnie przed Rosją, czego wcześniej nie chciano zauważać. Dziennikarz zestawiał oskarżenia formułowane wobec Polski przez takie państwa jak Niemcy czy Francja w zakresie rzekomego nieprzeostrzeżenia wartości europejskich z faktycznym zaprzeczaniem tym wartościom przez te państwa poprzez wysyłanie broni do Rosji po wprowadzeniu embarga w 2014 roku. Jednocześnie wskazywano, że Niemcy zostały oszukane przez Rosję mimo ostrzeżeń formułowanych przez Polskę²¹⁶. Podobnie w *Wall Street Journal* 24 marca ukazał się artykuł, w którym napisano że przez lata Polska ostrzegała przed zagrożeniem ze strony Rosji, a dopiero teraz Zachód zaczął to rozumieć²¹⁷. W omawianą tendencję wpisywała się również wypowiedź

²¹⁴ M. Reisigl, *Analiza retoryki politycznej*, [w:] R. Wodak, M. Krzyżanowski (red.), *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych* (tłumaczenie: D. Przepiórkowska), Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2011, s. 180; R. Wodak, *The discourse-historical approach*, [w:] R. Wodak, M. Meyer (ed.), *Methods of Critical Discourse Analysis*, SAGE Publications, London, Thousand Oaks, New Delhi 2001, s. 74.

²¹⁵ Matthew Syed, In big-hearted Poland they hate only one man: the new Hitler, 19.03.2022, <https://www.thetimes.co.uk/article/in-big-hearted-poland-they-hate-only-one-man-the-new-hitler-7tjd7g8sp> (dostęp 21.03.2022).

²¹⁶ Ralf Neukirch, Wie der Ukrainekrieg Warschau im Streit mit der EU helfen könnte, 17.03.2022, <https://www.spiegel.de/ausland/polen-und-unabhaengigkeit-der-justiz-wie-der-ukraine-krieg-warschau-im-streit-mit-der-eu-helfen-koennte-a-d96e6e94-d672-43dc-ac14-b56e7d84ff86> (dostęp 21.03.2022).

²¹⁷ Ian Lovett, Drew Hinshaw, Natalia Ojewska, For Years, Poland Warned of the Russian Threat. Now, the West Is Listening, <https://www.wsj.com/articles/for-years-poland-warned-of-the-russian-threat-now-the-west-is-listening-11648140891> (24.03.2022).

byłej ambasador Stanów Zjednoczonych w Polsce, Georgette Mosbacher dla portalu Interia.pl²¹⁸. Polityk stwierdziła m.in., że „w sercu Europy musiała wybuchnąć krwawa wojna, żeby niektórzy - zwłaszcza Niemcy - uświadomili sobie konsekwencje wiązania się umowami handlowymi z Moskwą”²¹⁹.

Topos kontekstowy - dyskredytowania Polski przez rosyjską dezinformację i propagandę

W wspomnianym powyżej wywiadzie z byłą ambasador Stanów Zjednoczonych w Polsce Georgette Mosbacher dla portalu Interia padły słowa całkowicie repozycjonujące Polskę w dyskursie międzynarodowym - szczególnie unijnym - w stosunku do toposów dominujących we wcześniejszym zachodnim dyskursie politycznym. Była ambasador stwierdziła bowiem, że wiele zarzutów formułowanych wobec praworządności w Polsce na forum europejskim jest faktycznym efektem celowych działań rosyjskiej dezinformacji: „Unia zajmuje się w tej chwili praworządnością w Polsce i debatuje nad sankcjami. Pora powiedzieć to głośno - jeśli chodzi o problemy z praworządnością, spora część z tego, co docierało na Zachód była efektem rosyjskiej dezinformacji. Zarówno Unia jak i Ameryka przyjmowały ją bezkrytycznie”²²⁰. Jakkolwiek polityk nie zanegowała wszystkich zarzutów formułowanych wobec państwa polskiego, stwierdziła w omawianym kontekście, „że Polsce należą się przeprosiny”²²¹.

Z kolei szef Rady Europejskiej Charles Michell w wywiadzie dla radia France Intel stwierdził w kontekście doniesień o rzekomych praktykach rasistowskich (dyskryminacji afrykańskich studentów; patrz dalej) na granicy polsko-ukraińskiej, że doniesienia te są wynikiem rosyjskiej propagandy i nie polegają na prawdzie²²².

W zagranicznym dyskursie politycznym głównego nurtu po raz pierwszy pojawiły się więc stwierdzenia jednoznacznie wskazujące, że wiele negatywnych opinii o Polsce reprodukowanych przez europejskie elity polityczne i medialne (również przed inwazją Rosji na Ukrainę) to wynik działań dezinformacyjnych Rosji.

---

²¹⁸ Georgette Mosbacher: Polsce należą się przeprosiny. Ze strony Unii i USA, 10.03.2022 <https://wydarzenia.interia.pl/raporty/raport-ukraina-rosja/aktualnosci/news-georgette-mosbacher-polsce-naleza-sie-przeprosiny-ze-strony-,nId,5884239> (dostęp 11.03.2022).

²¹⁹ Tamże.

²²⁰ Tamże.

²²¹ Tamże.

²²² Szef Rady Europejskiej: rasizm na polsko-ukraińskiej granicy to rosyjska propaganda, 6.03.2022, <https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C1105023%2Cszef-rady-europejskiej-rasizm-na-polsko-ukraińskiej-granicy-rosyjska> (dostęp 7.03.2022).

Topos kontekstowy ryzyka „ustąpienia Polsce w kwestiach praworządności”

Topos ten można sprowadzić do słów: dzięki napływowi uchodźców, Polska może uniknąć konsekwencji naruszania zasady praworządności. Pojawiły się przekazy wskazujące, że przyjmowanie przez Polskę uchodźców z Ukrainy wpłynie na pozytywne dla Polski rozwiązanie konfliktu z Komisją Europejską dotyczącego blokowania środków na realizację Krajowego Planu Odbudowy obejmującego 20 mld euro przeznaczonych na walkę ze skutkami pandemii COVID-19. Ta kwestia przedstawiana była jako „zła wiadomość z perspektywy praworządności”²²³. Publikowano przekazy, według których Polska - w kontekście kryzysu uchodźczego - stara się zmienić swój wizerunek w Unii Europejskiej, przy czym w pierwszym planie tych przekazów pozycjonowano zarzut łamania praworządności przez Polskę („Praworządność w cieniu wojny”²²⁴). Jakkolwiek twierdzono, że chociaż Polska zmieniła swój wizerunek w Unii Europejskiej „na zdecydowanie dobry, odkąd przyjęła bez obiekcji miliony ukraińskich uchodźców”, tak „w cieniu rosyjskiej wojny napastniczej, problematyczny demontaż niezależności polskich sądów wydaje się być kontynuowany”²²⁵. Podobny wątek pojawił się w artykule w Wall Street Journal opublikowanym 24 marca²²⁶, gdzie ustami eksperta w sposób nieadekwatny zestawiono postawę Rosji i Polski wobec demokracji: „nie można przeciwstawiać się Rosji, a następnie podważać demokrację u siebie”²²⁷. Wydarzeniem legitymizującym dyskurs odnoszący się do imperatywu dalszych aktywnych działań instytucji unijnych na rzecz praworządności w Polsce (nawet w bezpośrednich okolicznościach inwazji Rosji na Ukrainę), było przyjęcie 9 marca 2022 roku rezolucji w sprawie tzw. mechanizmu warunkowości w budżecie UE i skutkach orzeczenia TSUE zakładającej, że fundusze państw, które w ocenie Komisji Europejskiej łamią zasadę praworządności będą zamrożone. Rezolucję poparli również niektórzy politycy polscy.

Topos wzorowej postawy Polski wobec uchodźców

Toposem bezpośrednio odnoszącym się do napływu uchodźców było przedstawianie Polski jako wzorcowego przykładu stosunku do przyjmowania uchodźców²²⁸. Przekazy

²²³ Ralf Neukirch, Wie der Ukrainekrieg Warschau im Streit mit der EU helfen könnte, 17.03.2022, <https://www.spiegel.de/ausland/polen-und-unabhaengigkeit-der-justiz-wie-der-ukraine-krieg-warschau-im-streit-mit-der-eu-helfen-koennte-a-d96e6e94-d672-43dc-ac14-b56e7d84ff86> (dostęp 21.03.2022).

²²⁴ *Polen versucht den Imagewandel*, 23. März 2022, https://rp-online.de/politik/eu/rechtsstaat-im-schatten-des-krieges-polen-versucht-den-imagewandel_aid-67411515 (dostęp 24.03.2022).

²²⁵ Tamże.

²²⁶ Ian Lovett, Drew Hinshaw, Natalia Ojewska, For Years, Poland Warned of the Russian Threat. Now, the West Is Listening, <https://www.wsj.com/articles/for-years-poland-warned-of-the-russian-threat-now-the-west-is-listening-11648140891> (24.03.2022).

²²⁷ “they can’t stand up to Russia and then undermine democracy at home”, tamże.

²²⁸ Niemiecka prasa: Polska solidarna z uchodźcami, 1.03.2022, <https://www.dw.com/pl/niemiecka-prasa-polska-solidarna-z-uchod%C5%BAcami/a-60958687> (dostęp 1.03.2022).

składające się na ten topos szczególnie kontrastowały z obecnymi wcześniej w zachodnim dyskursie politycznym oskarżeniami formułowanymi wobec polskiego państwa i społeczeństwa o niechęć do uchodźców czy ksenofobię.

19 marca 2022 w internetowym wydaniu niemieckiej gazety Die Welt ukazał się artykuł, którego tytuł brzmiał „Dość już tego obrzucania Polski błotem, proszę!”²²⁹. Autor artykułu - w kontekście wizyty premiera Mateusza Morawieckiego oraz wicepremiera Jarosława Kaczyńskiego wraz z premierami Czech i Słowenii w atakowanym Kijowie stawia pytanie o zasadność ponownego przemyślenia niektórych opinii o Polsce zauważając w tym kontekście m.in., że „Jarosław Kaczyński - człowiek bardzo znienawidzony w Europie - również pojechał pociągiem do Kijowa”²³⁰. W kontekście rzekomej restrykcyjnej polityki migracyjnej Polski, autor stwierdza, że „Polska podejmuje się zadania opieki nad półtora milionem uchodźców”, podczas gdy służby niemieckie „załamują się pod napływem kilkudziesięciu tysięcy uchodźców”. Na portalu niemieckiego dziennika Bild, 15 marca pojawił się również artykuł sugerujący, że Polska jest bezpieczniejszym miejscem dla uchodźców z Ukrainy niż Republika Federalna Niemiec. Opisano w nim sprawę 18-letniej Ukrainki, która została zgwałcona przez dwóch mężczyzn (jak napisano - z Tunezji i Nigerii) w niemieckim ośrodku dla uchodźców (w Düsseldorfie), co skłonić ją miało do ucieczki z Niemiec do Polski: „Uciekła z Ukrainy w obawie przed bombami Putina. Teraz ucieka z Niemiec w obawie przed gwałcicielami”²³¹. Według gazety nie był to jedyny przypadek gwałtu popełnionego w Niemczech na uchodźcach z Ukrainy.

Kanclerz Niemiec Olaf Scholz stwierdził podczas szczytu UE w Wersalu, że to, z jaką serdecznością Polska przyjęła ukraińskich uchodźców, stanowi wielkie osiągnięcie, przy czym zasugerował, że Polska w tym kontekście stanowi wzór do dalszych działań dla Niemiec²³². Również minister spraw wewnętrznych Niemiec, Nancy Faeser stwierdziła, że „Polska przyjmuje uchodźców i robi to w doskonały sposób”²³³, a także, że jest „bardzo wdzięczna polskiemu rządowi za zapewnienie tak wzorowej opieki ludziom z Ukrainy”²³⁴. Podobnie premier Wielkiej Brytanii, Boris Johnson, stwierdził że „Polska jest w czołówce, jeśli chodzi o pomoc oferowaną Ukrainie”, a ponadto „polski rząd i Polacy wykonują

²²⁹ Dirk Schümer, Schluss mit dem Polen-Bashing, bitte!, 19.03.2022, <https://www.welt.de/kultur/plus237621257/Ukraine-Krieg-Schluss-mit-dem-Polen-Bashing-bitte.html> (dostęp 21.03.2022).

²³⁰ Tamże.

²³¹ Frank Schneider, Nikolaus Harbusch, Lisa Unverfert, Uwe Wojtuschk Und Ralf Schuler, Vergewaltigte Ukrainerin (18) flieht nach Polen, <https://www.bild.de/regional/duesseldorf/duesseldorf-aktuell/duesseldorf-ukrainerin-18-flieht-nach-vergewaltigung-nach-polen-79458810.bild.html> (dostęp 24.03.2022).

²³² Wojna w Ukrainie. Olaf Scholz: Polacy przyjęli uchodźców z Ukrainy z wielką serdecznością, 11.03.2022, <https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-03-11/wojna-na-ukrainie-olaf-scholz-polacy-przyjeli-uchodzcow-z-ukrainy-z-wielka-serdecznoscia/> (dostęp 11.03.2022).

²³³ Bernd Riegert The European Union prepares for millions of refugees from Ukraine, 28.02.2022, <https://www.dw.com/en/the-european-union-prepares-for-millions-of-refugees-from-ukraine/a-60939993> (dostęp 15.03.2022).

²³⁴ <https://mobile.twitter.com/NancyFaeser/status/1501954686726852610> (10.03.2022).

absolutnie wspaniałą pracę, która jest zarówno inspiracją, jak i pomocą humanitarną”²³⁵. Korespondent dziennika "Daily Telegraph" napisał w środę 23 marca, że „nie ma lepszego sposobu na uhonorowanie tego, niż przyznanie Polsce Pokojowej Nagrody Nobla” zaznaczając że mówi to „jako korespondent zagraniczny, który przez lata napisał niezliczoną liczbę artykułów naświetlających to, jak na wielu polach ten kraj jest daleki od doskonałości”²³⁶.

Topos humanitarnej Europy

Topos ten koncentrował się na pomocy uchodźcom ze strony państw europejskich - niekiedy z bagatelizowaniem faktu, że zdecydowana większość uchodźców napływa do Polski. W tym kontekście koncentrowano się na reakcji Europy jako całości lub konkretnych państw z pominięciem wyjątkowej roli Polski w tym zakresie. W internetowym wydaniu francuskiego dziennika Le Figaro opublikowano mapę państw pomagającym Ukrainie, przy czym na mapie tej szczególnie wyróżniono rolę Francji i Niemiec, a w ogóle nie uwzględniono Polski. Dopiero skutek reakcji ambasady Rzeczypospolitej Polskiej w Paryżu naprawiono ten błąd²³⁷.

Topos dobrego społeczeństwa i złego rządu

Topos ten miał swoje źródło wewnątrz Polski - w środowiskach opozycyjnych wobec polskiego rządu. Przekazy, które wskazywały na rozróżnienie reakcji polskiego społeczeństwa i polskiego rządu z jednoznacznym wskazaniem, że tylko ta pierwsza jest godna pochwały były jednak formułowane na forach międzynarodowych (np. podczas posiedzenia Parlamentu Europejskiego) i w ten sposób stawały się elementem dyskursu międzynarodowego. Topos ten znalazł przykładowo wyraz w następującej wypowiedzi Janiny Ochojskiej, posłanki do Parlamentu Europejskiego z rekomendacji Platformy Obywatelskiej: „Polska i jej rząd są obecnie postrzegane jako kraj przyjazny uchodźcom i wspierający Ukrainę. Ale tak nie zawsze było. Polskę zalewa obecnie fala pomocy

---

²³⁵ We will continue to support Ukraine say Polish and British PMs, March 01, 2022, <https://www.thefirstnews.com/article/we-will-continue-to-support-ukraine-say-polish-and-british-pms-28320> (dostęp 24.03.2022).

²³⁶ "Daily Telegraph": Polska zasługuje na Pokojową Nagrodę Nobla. "To przywraca wiarę w ludzkość", <https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8385781.polska-pokojowa-nagroda-nobla-ukraina-uchodzcy.html> (dostęp 23.03.2022).

²³⁷ Thomas Engrand, Armes, matériel médical et humanitaire... Quels pays envoient de l'aide à l'Ukraine?. 02/03/2022, <https://www.lefigaro.fr/conjoncture/armes-materiel-medical-et-humanitaire-quels-pays-envoient-de-l-aide-a-l-ukraine-20220302> (dostęp 21.03.2022); "Le Figaro" poprawia skandaliczny artykuł. Określili Francję i Niemcy liderami pomocy dla Ukrainy, Polskę pominieli, <https://www.polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2912661,Le-Figaro-poprawia-skandaliczny-artykul-Okreslili-Francje-i-Niemcy-liderami-pomocy-dla-Ukrainy-Polske-pomineli> (dostęp 21.03.2022).

i solidarności. Chcę państwu uświadomić fakt, że to nie rząd, tylko Polacy, którzy przyjmują gości – bo tak mówimy o uchodźcach ukraińskich – do swoich rodzin. To NGOsy i samorządy, które organizują tę ogromną pomoc i wolontariusze obecni wszędzie tam, gdzie ktoś jest w potrzebie. W ten sposób Polacy przywrócili wizerunek Polski gościnnej i otwartej na uchodźców, niweczony ostatnimi laty przez rządzących. Apeluję do instytucji Unii Europejskiej o przekazywanie środków na pomoc humanitarną dla Ukrainy oraz pomoc dla uchodźców znajdujących się w Polsce we współpracy z organizacjami pozarządowymi (...)²³⁸.

Topos „rasizmu humanitarnego”

Ten topos również miał swoje źródło wewnątrz Polski, a polegał na wskazywaniu że państwo polskie stosuje dyskryminację rasową w polityce uchodźczej, tj. pewne grupy (a konkretnie obywatele Ukrainy) są przyjmowane, a innym - odmawia się wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Sugerowano, że Polska łamie Konwencję Genewską dotyczącą Statusu Uchodźców nie godząc się na przekroczenie granicy przez migrantów z Afryki i Bliskiego Wschodu napływających przez granicę polsko-białoruską. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że fala migracyjna na granicy polsko-białoruskiej jest wynikiem instrumentalnych działań mających na celu zdestabilizowanie sytuacji migracyjnej w Polsce (co stało się szczególnie czytelne po inwazji Rosji na Ukrainę), a jej struktura społeczna, charakter i uwarunkowania są odmienne w stosunku do fali uchodźczej z Ukrainy. Jakkolwiek można rozważać różne interpretacje Konwencji Genewskiej w przywołanym zakresie, polityka wobec napływu z Białorusi wiązała się stricte z kwestią bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, a i status osób napływających był inny. W tym kontekście niekiedy sugerowano, że u podłoża różnicowania tych fal uchodźców leżą uprzedzenia rasowe, co w omawianych okolicznościach stanowiło nadużycie, a zarazem - jak się wydaje - było wynikiem instrumentalizacji politycznej lub ideologicznej.

Przykładem zastosowania omawianego toposu jest artykuł umieszczony w New York Times (przedrukowany następnie w języku polskim przez Gazetę Wyborczą). Artykuł został napisany w udratyzowanej, obrazowej i emocjonalnej konwencji narracyjnej zestawiającej w sposób kontrastowy historie dwóch osób - uchodźcy z Sudanu i uchodźcy z Odessy. W artykule przedstawiono obraz sytuacji, w której pierwszy uchodźca przekroczył granicę Polski nielegalnie doświadczając tu prześladowania, a drugi - był witany z bardzo dużą serdecznością: „Od momentu przekroczenia granicy Polski ukraińscy uchodźcy, tacy jak

---

²³⁸ Przemówienie Janiny Ochojskiej w Parlamencie Europejskim z 8 marca 2022 r., <https://www.youtube.com/watch?v=7ULW3HBIQSs> (dostęp 24.03.2022).

Masłowa, są witani muzyką fortepianową na żywo, nieskończonymi porcjami barszczu i często ciepłym łóżkiem. A to dopiero początek". W artykule wprost formułowany jest sąd o potencjalnych uprzedzeniach rasowych jako przyczynie odmiennego traktowania różnych grup imigrantów i uchodźców: „Ukraińcy są ofiarami konfliktu na europejskiej ziemi, który przybliża się z każdym dniem. Skutkiem tego jest pełna współczucia reakcja Europejczyków. W efekcie uchodźcy z bardziej odległych stron odczuwają dotkliwie skutki nierówności i - jak twierdzą niektórzy - rasizmu”²³⁹. Artykuł wydaje się mieć na celu dyskredytację polskiej Policji i Straży Granicznej poprzez przywoływanie nieudokumentowanych zarzutów, co ilustruje poniższy fragment: „Albagir powiedział, że polscy policjanci ukradli im karty SIM i power banki, wyłączyli telefony (aby nie mogli wezwać pomocy) i zawieźli ich z powrotem do miejsca, którego się bali: do lasu. Co najmniej 19 osób zamarzło na śmierć w ostatnich miesiącach, próbując przedostać się do Polski po tym, jak polscy strażnicy graniczni wepchnęli ich z powrotem do lasu - twierdzą organizacje broniące praw człowieka. (...) „Go! Go!", krzyčili polscy strażnicy do grupy Albagira, grożąc bronią i popychając w kierunku ogrodzenia z drutu kolczastego w odosobnionej części lasu, opowiada Albagir. Strażnicy rzucili jednym z mężczyzn w ogrodzenie tak mocno, że ten rozciął sobie rękę (...)”. Uwagę zwraca udramatyzowana forma narracji jednoznacznie nastawiona na wywołanie negatywnych skojarzeń i emocji i w istocie utrudniająca rzeczową analizę faktów.

Omawiany topos znalazł również wyraz w nacechowanej wypowiedzi cytowanej wcześniej posłanki PE. W wypowiedzi tej pada m.in. sugestia, że jedną z przyczyn różnicowania uchodźców jest kolor skóry: „Jednak obecnie pomoc, wsparcie, ciepło i dawanie nadziei są zarezerwowane tylko dla niektórych uchodźców - tych bliższych kulturowo, mówiących podobnym językiem. Pomaganie innym migrantom proszącym o ochronę międzynarodową na granicy białoruskiej jest kryminalizowane, a osoby udzielające takiego wsparcia prześladowane. Obecnie rząd nie dopuszcza organizacji pozarządowych do granicy polsko-białoruskiej. Nie róbmy różnic między uchodźcami, skąd kto pochodzi, jakiego koloru ma skórę i kto bardziej zasługuje na pomoc. Konwencja Genewska obowiązuje na każdej granicy w stosunku do każdego”²⁴⁰.

Szczególnym przykładem zastosowania omawianego toposu w stosunku do osób napływających przez granicę polsko-ukraińską było nagranie umieszczone w Internecie (na portalu Twitter) przez stację BBC. W materiale sugerowano, że polska Straż Graniczna gorzej odnosi się do imigrantów z Afryki czy Indii, a wręcz że traktuje te osoby „jak

---

²³⁹ Jeffrey Gettleman, Monika Prończuk, "The New York Times": W Polsce są dwie kategorie uchodźców, 17 marca 2022, <https://wyborcza.pl/7,75399,28234339,the-new-york-times-w-polsce-sa-uchodzcy-gorszego-sortu.html#S.DT-K.C-B.3-L.2.maly> (dostęp 20.03.2022).

²⁴⁰ Przemówienie Janiny Ochojskiej w Parlamencie Europejskim z 8 marca 2022 r., <https://www.youtube.com/watch?v=7ULW3HBIQSS> (dostęp 24.03.2022).

zwierzęta”²⁴¹. Materiał został usunięty z sieci, co można uznać za pośrednie przyznanie przez stację, że przekaz stanowił nadużycie. Niestety wcześniej osiągnął znaczny zasięg odbiorców.

Podsumowanie

W ciągu miesiąca, który minął od 24 lutego 2022 roku nastąpiła istotna zmiana ukierunkowania zachodniego dyskursu publicznego o Polsce. Do głównego nurtu tego dyskursu zostały włączone twierdzenia uznawane dotychczas za nieuprawnione, przesadzone, charakterystyczne dla krytykowanego przez elity lewicowo-liberalne rządu czy wręcz kojarzone z tzw. „rusofobią”. Również kwestia postrzegania Polski w kontekście sporów o tzw. praworządność na forum UE uległa zmianie poprzez wprowadzenie wątku dezinformacji rosyjskiej w tym kontekście. Ukazanie Polski jako państwa i społeczeństwa przyjaznych uchodźcom (a wręcz wzorowo wypełniających swoją rolę w tym zakresie) stanowiło topos dotychczas w zasadzie nieobecny w zagranicznym dyskursie publicznym. Toposowi temu towarzyszyły jednak toposy leżące na przeciwnym biegunie znajdujące odzwierciedlenie w przekazach pomniejszających lub ignorujących rolę Polski w rozwiązywaniu kryzysu uchodźczego, dyskredytujące politykę uchodźczą rządu czy sugerujące stosowanie praktyk rasistowskich w realizacji tej polityki (mające często swoje źródła w polskich środowiskach politycznych i medialnych).

---

²⁴¹ P. Osowski, BBC szkalowało Polskę ws. uchodźców. Głośny materiał zniknął z sieci, 01.03.2022, <https://www.tvp.info/58787009/bbc-usuwa-swoj-material-z-internetu-uderzal-w-polske-i-sugerowal-rasizm> (dostęp 24.03.2022).

Suplement

- Kryzys uchodźczy w Polsce w polskim dyskursie publicznym

Główne toposy obecne w dyskursie publicznym w Europie Zachodniej pojawiły się także i w Polsce. Chyba najbardziej powszechny w mediach **topos wzorowej postawy Polski i Polaków wobec uchodźców** dokumentował skalę pospolitego ruszenia, utwierdzał naszych rodaków w ich aktywnościach związanych z pomocą uchodźcom.

W świecie polityki towarzyszył mu **topos ponadpartyjnego konsensu w sprawie Ukrainy** potwierdzony prawie jednomyślnymi głosowaniami rządowej większości i opozycji w sprawach specustawy o pomocy obywatelom Ukrainy²⁴² oraz ustawy o obronie Ojczyzny²⁴³. Jego wariantem był **topos międzypartyjnego, wspólnego poprawiania legislacji dotyczącej uchodźców z Ukrainy**. Tak właśnie toczyła się większość debaty towarzyszącej nowelizacji specustawy. Przyjęte zmiany rozszerzały krąg jej beneficjentów²⁴⁴.

Oprócz przekazów eksponujących współpracę, polityczną i społeczną solidarność, w dyskursie pojawiały się także treści eksponujące różnice, podziały, potwierdzające przeciwstawne, polityczne tożsamości.

W przekazie obozu władzy i mediów publicznych dużą rolę odgrywał topos **mądrej Polski przed szkodą i mądrej UE po szkodzie** oraz **prawicy mądrej przed szkodą i niemądrej opozycji**. Przypominano ostrzeżenia przed rosyjskim imperializmem autorstwa prezydenta Lecha Kaczyńskiego (sławne przemówienie w stolicy Gruzji) i premiera Jarosława Kaczyńskiego (list do ambasadorów z 2010 roku) przeciwstawiając im działania rządu PO-PSL, w tym deklaracje premiera Donalda Tuska i ministra spraw zagranicznych Radosława Sikorskiego, czy stanowisko wicepremiera Pawłaka ws. kontraktu gazowego z Rosją.

Najbardziej niechętna rządowi część mediów (w tym „Gazeta Wyborcza”) a następnie ugrupowania opozycyjne sięgnęły po **topos dobrego społeczeństwa i złego rządu** przeciwstawiając solidarne, aktywne społeczeństwo rządowi, który nie pomaga, tylko „podpina się pod wysiłek i pracę ludzi dobrej woli”. „Gazeta” połączyła ten przekaz z apelami

---

²⁴² Ustawa z 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. 2022, poz. 583.

²⁴³ Ustawa z dnia 11 marca 2022 r. o obronie Ojczyzny, Dz.U. 2022, poz. 655.

²⁴⁴ Ustawa z 23 marca o zmianie ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. 2022, poz. 682.

do Zachodu o przekazywanie pieniędzy na pomoc bezpośrednio organizacjom pozarządowymi i samorządom z pominięciem rządu. Twarzą takiego właśnie przekazu uczyniła radykalnie opozycyjną Martę Lempart²⁴⁵.

Już wężiej rozpowszechniany był w Polsce **topos „rasizmu humanitarnego”**. Przekazy nawiązujące do tego toposu pojawiały się w „Gazecie Wyborczej” czyna portalu oko.press, a także w wypowiedzi cytowanej wcześniej Janiny Ochojskiej²⁴⁶.

Jak już wspomniano w analizie dyskursu w państwach zachodnich, polscy politycy wpisywali się także w kwestię blokowania Polsce przez władze Unii Europejskiej środków w związku z zarzutem „naruszania praworządności”. **Topos ryzyka „ustąpienia Polsce w kwestiach praworządności”** zderzał się tu z **toposem niesprawiedliwego traktowania Polski i Unii podwójnych standardów**.

Skrajnie antyrządowa część opozycji sięgała po **topos kontekstowy rządzących – „faktycznych sojuszników Putina”**²⁴⁷. Z kolei obóz rządzącej prawicy odwoływał się do **toposu kontekstowego dyskredytowania Polski przez rosyjską dezinformację i propagandę**.

Wojna, masowy napływ uchodźców i pospolite ruszenie pomagających im Polaków zmieniły jakościowo polski dyskurs publiczny. W czasie nadzwyczajnym przewagę zyskały w nim toposy eksponujące społeczną solidarność i współpracę rządzących. Ciągłe jednak współwystępował z nimi przekaz odwołujący się do politycznych różnic, utrwalający tożsamości zwolenników przeciwstawnych obozów politycznych. Polska debata publiczna na temat uchodźców z Ukrainy była bowiem organizowana przez polityków działających w ramach silnie spolaryzowanego systemu partyjnego oraz przez media funkcjonujące w swej większości w ramach modelu spolaryzowanego pluralizmu. Wg Manciniego i Hallina model taki charakteryzują „silne powiązania pomiędzy dziennikarzami i aktorami politycznymi, a państwo często aktywnie interweniuje w sektor medialny”. „Media informacyjne charakteryzują się wysokim poziomem pluralizmu zewnętrznego, co oznacza że są one postrzegane jako propagatorzy różnego rodzaju ideologii politycznych”²⁴⁸, zaś prasa jest elitarna i nastawiona na budowanie tożsamościowych więzi z czytelnikami. Stąd

---

²⁴⁵ *Pomoc uchodźcom. Gdzie jest państwo polskie?* Gazeta Wyborcza, 10 marca 2022 r.

²⁴⁶ Janina Ochojska, *Nie zawsze jesteśmy przyjaźni. Z przemówienia wygłoszonego 8 marca w Parlamencie Europejskim*, Gazeta Wyborcza, 10 marca 2022 r.

²⁴⁷ Patrz zwłaszcza teksty tygodnika „Newsweek”, zwłaszcza numeru 12 z 21-27 marca 2022 r. Na jego okładce, pod zdjęciami Jarosława Kaczyńskiego i Władimira Putina (i podającymi sobie ręce cieniami obu polityków) możemy przeczytać: „Ostra antykremlowska retoryka nie przykryje tego, jak wiele łączy i mało dzieli Jarosława Kaczyńskiego z Władimirem Putinem”.

²⁴⁸ Daniel C. Hallin, Paolo Mancini, *Systemy medialne. Trzy modele mediów i polityki w ujęciu porównawczym*, Wydawnictwo UJ, Kraków 2010, s. 304.

`wynika podwójność przekazu (równoczesne budowanie ogólnonarodowej wspólnoty i umacnianie linii podziału) w czasie nadzwyczajnym, a także duże prawdopodobieństwo zwiększania się pól podziału kosztem pola wspólnoty w kolejnych etapach kryzysu uchodźczego.